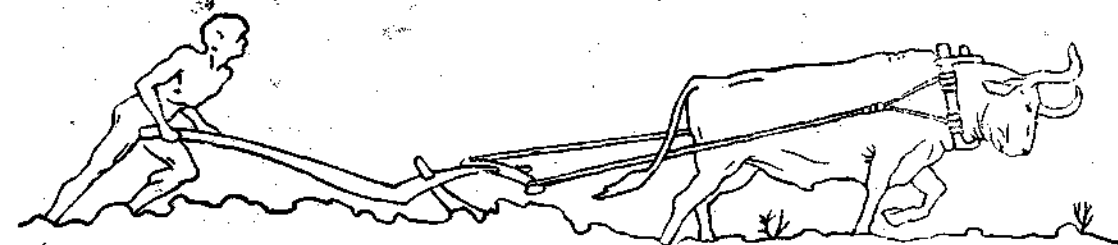

ΣΧΕΔΙΟΝ ΜΝΗΜΕΙΟΥ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ
 ΑΘΗΝΟΓΕΝΟΥΣ — ΥΠΟ ΠΕΤΡΟΥ ΡΟΥΜΠΟΥ
 Φωτογραφία Ε. Εαυθοπούλου

ΠΑΝΔΘΗΝΑΙΑ

ΣΤΟΣ Ι' 31 Ο-
 ΚΤΩΒΡΙΟΥ 1909

ΚΑΙΣΑΡ ΛΟΜΠΡΟΖΟ 1836-1909

Η ΖΩΗ ΤΟΥ

Απέθανεν εις τὸ Τουρίνον ὁ καθηγητὴς τῶν φρενικῶν παθήσεων καὶ συγγραφεὺς Καίσαρ Λομπρόζο. Ἐγεννήθηκε τὸ 1836 εἰς τὴν Βενετιαν, Ἑβραῖος ἀπὸ καταγωγῆν καὶ ἀφοῦ κατέγινε μὲ τὴν φιλολογίαν καὶ ἰδιαίτερος τὴν γλωσσολογίαν, ὅπως μᾶς φανερώνει ἡ κόρη του Πάολα Λομπρόζο εἰς βιογραφίαν του, πού ἐδημοσιεύθη πρὸ τριῶν μηνῶν εἰς τὴν Παρισινήν «Ἐπιθεώρησιν», ἐσπούδασεν ἔπειτα τὴν ἰατρικὴν. Ἦτο 23 ἐτῶν ὅταν κατετάχθη ὡς ἰατρός εἰς τὸν ἰταλικὸν στρατόν. Μερικὰ ἰατροφιλοσοφικὰ ἄρθρα του καὶ μονογραφίαι του ψυχιατρικαὶ τὸν ἔκαμαν μετὰ τρία ἔτη καθηγητὴν τῶν φρενικῶν παθήσεων εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Παβίας, ὅπου καὶ ἴδρυσεν μουσεῖον ψυχιατρικῆς. Ἐπειτα διορίσθηκε διευθυντὴς τοῦ φρενοκομείου τοῦ Πέζαρο καὶ τέλος καθηγητὴς τῆς φρενολογίας καὶ τῆς ἰατροδικαστικῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Τουρίνου, ὅπου ἐξακολούθησεν ἕως τέλους διδάσκων.

ΤΑ ἜΡΓΑ ΤΟΥ

Τὸ πρῶτον ἀξιοσημείωτον βιβλίον του εἶναι «Ὁ λευκὸς καὶ ὁ ἔγχρωμος ἄνθρωπος», ἄγνωστον ἔτι. Εἰς αὐτὸ ἠθέλησε νὰ δεῖξῃ τὰς ὁμοιότητας τοῦ πιθήκου, ἰδίως τοῦ χιμπατζῆ, μὲ τὸν ἄγριον ἄνθρωπον· συνάμα δὲ νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν κοινὴν καταγωγὴν τῶν πολιτισμένων καὶ τῶν ἀγρίων φυλῶν, βασιζόμενος πρὸ πάντων εἰς τὴν γλωσσολογίαν καὶ ἀποδεικνύων ὅτι καὶ αἱ πλέον τέλειαι γλώσσαι ἐσχηματίσθησαν καὶ αὐταὶ εἰς τὴν ἀρχὴν των μὲ τὸν τρόπον, πού σχηματίζονται τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα τῶν ἀγρίων, ἦγονν πρῶτα μὲ τὴν προσθήκην φθόγγων ἐπάνω εἰς τοὺς ἀρχικοὺς τοιοῦτους, ἔπειτα μὲ τὴν συγκόλλησιν (πολυφθογγία) καὶ τέλος μὲ τὴν συνανάμειξιν καὶ τὴν διαρρυθμίσιν καταλή-

ξως (λέξεις). Τὸ βιβλίον αὐτὸ ἐτυπώθηκε τὸ 1869, ὅταν εἶχεν ἐκδοθῆ πλέον τὸ διάσημον σύγγραμμα τοῦ Λάρβιν «Περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν εἰδῶν» πού ἦτο τόσο γενικώτερον καὶ ἐπιστημονικώτερον συνταγμένον, ὥστε ν' ἀποτρέψῃ κάθε προσοχὴν ἀπὸ τὴν μονομερῆ μελέτην τοῦ Λομπρόζο.

Μία σειρά ψυχιατρικῶν ἀρθρῶν του, πού εἶχαν κυρίως ἀφετηρίαν τὰς παρατηρήσεις του εἰς τὸ φρενοκομεῖον τοῦ Πέζαρο, ἐδημοσιεύθησαν πρῶτα καὶ κατόπιν. Ἡ μονογραφία του «Ἡ τρέλλα τοῦ Cardan» πού ἔχει θέμα τὴν ζωὴν τοῦ μεγάλου κατὰ τὸν 17^{ον} αἰῶνα Ἰταλοῦ, δημοσιεύθη τὸ 1856, καθὼς καὶ μία ἄλλη «Les trois tribuns» πού φανερώνει εἰς αὐτὴν τὰς πρῶτας τάσεις τῶν ψυχοφιλοσοφικῶν θεωριῶν του, εἶναι ἰδιαίτερος ἀξιοσημείωτος.

Τὸ πλῆθος τῶν φρενοβλαβῶν, πού εἶχεν ἐμπρός του καὶ ἐθεράπευεν εἰς τὸ φρενοκομεῖον τοῦ Πέζαρο, τοῦ ἔδωκε τὴν βάσιν ἑνὸς ἄλλου σπουδαιότερου βιβλίου, «Αἱ φρενοπάθειαι», εἰς τὸ ὁποῖον θέτει βάσεις γενικώτερας διαστολῆς καὶ κατατάξεως τῶν φρενικῶν νοσημάτων καὶ ἀνευρίσκει πρὸς τοῦτο μὲ πολλὴν παρατηρητικότητα καὶ κάποτε μὲ ἀναμφισβήτητον ἐπιστημονικότητα ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ εἰς τὰς ποικίλας ἐκδηλώσεις τῆς φρενοβλαβείας. Αἱ παραδόσεις του ἰατροδικαστικῆς καὶ διάφοροι εἰδικαὶ ἐκθέσεις αὐτοῦ ἐπὶ ἐγκλημάτων, πού ὡς ἰατροδικαστὴς τὰ ἐξέταξεν, ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς δύο ἄλλα ἔργα του «Αἱ ἰατροδικαστικαὶ διαγνώσεις» καὶ «Ἡ ἐγκληματικὴ παραφροσύνη». Ἐρχονται κατόπιν τ' ἄλλα συγγράμματά του «Μεγαλοφυΐα καὶ παραφροσύνη», «Ἡ μικροκεφαλία» πού μαζὶ μὲ πλῆθος ἀρθρῶν καὶ μονογραφιῶν καὶ κοντὰ εἰς τὰ σημαντικώτερα καὶ πλέον φημισμένα δύο ἔργα του, «Ὁ ἐγκληματίας ἄνθρωπος» καὶ «Ὁ Μεγαλοφυΐς» ἀποτελοῦν τὸ σύνολον τῆς συγγραφικῆς ἐργασίας τοῦ Λομ-

πρόξο — μιᾶς ἐργασίας, πού ὄχι μόνον εἶναι εἰς πολλά σημεῖα ἐπιστημονική, ἀλλὰ καὶ ἔχει φιλολογικὴν ἀξίαν ἰδιαίτερον, διότι ὁ συγγραφεὺς

Καίσαρ Λομπρόζο

αὐτῆς εἶχεν ἀληθινὰ εἰς μέγαν βαθμὸν τὸ τάλαντον τῆς ἀφηγήσεως καθὼς καὶ τῆς καθαρᾶς διατυπώσεως τῶν ἰδεῶν του. Πολυμάθεια, ἐρευνητικὴ, ἐπιτηδειότης ταξινόμησεως, ἱκανότης συζητητικῆ καὶ προσπάθεια γενικοποιήσεως χαρακτηρίζουν τὸν Λομπρόζο, πού ἢ σκέψις του, ἀρμονισμένη μετὰ τὸ κοινὸν ἐπιστημονικὸν περιβάλλον, εἶχε καὶ ἔχει ἀκόμη δυνατὴν ἀλήθειαν εἰς τὰς κυκλοφορούσας μεταξὺ τῶν συνήθων ἀνεπτυγμένων ἀντιλήψεις.

Αἱ θεωρίαι τοῦ

Ἡ σκέψις του, ἀπορρέουσα ἀπὸ φυσιολογικὰς ἐν μέρει καὶ στατιστικὰς τὸ πλεῖστον παρατηρήσεις, βασιίζεται ἐπάνω εἰς τὸ βιολογικὸν δεδομένον ὅτι εἶναι ἄμεσος ἡ σχέση τῶν σωματικῶν λειτουργιῶν καὶ τῶν ψυχικῶν ἐκδηλώσεων. Κάθε τι, πού ἐκδηλώνεται εἴτε ὡς αἰσθηματῆς ψυχῆς εἴτε ὡς ἰδιότης τοῦ χαρακτῆρος, εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς σωματικῆς καταστάσεως. Τὸ ἀξίωμα εἶναι κατ' ἀρχὴν ὀρθόν, εἰάν καὶ ἐφ' ὅσον ὑπονοεῖται ὡς σωματικὴ κατάσταση τὸ σύνολον τῶν λειτουργιῶν τοῦ ὄργανισμοῦ, ἤτοι καὶ ἐκείνων πού ἔχομεν βιολογικῶς διευκρινήσῃ καὶ καθορίσῃ καθὼς καὶ ἐκείνων πού μένουσιν ἀπροσδιόριστοι ἀκόμη καὶ ἀνεξερεύνητοι. — Ὁ Λομπρόζο ἐν τοῖσις θέτει τὸ ἀξίωμα, λαμβάνοντας ἐπ' ὄψει μόνον τὰς γνωστὰς λειτουργίας τοῦ ἀνθρωπίνου ὄργανισμοῦ καὶ τὰς σχετικὰς βιολογικὰς παρατηρήσεις ἢ καὶ ὑποθέσεις. Δεχόμενος δὲ ὡς ἐντελῶς ἐξικριβωμένους καὶ ἐπαρκεῖς τοὺς λεγομένους νόμους τῆς κληρονομικότητος, φθάνει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι κάθε ἐξαιρετικὴ ἐκδήλωσις τῆς σκέψεως ἢ τῆς ἐνεργείας (δημιουργικῆ εὐφυΐα καθὼς καὶ ἐγκληματικότης) εἶναι ἀποτέλεσμα διαστροφῆς τοῦ ὄργανισμοῦ, πού τὴν ἔκαμεν ἢ κληρονομικότης. Αἱ ἠθικαί, ἰδιαίτερα αἱ ποινικαί, γενικῶς δὲ αἱ κοινωνιολογικαί ἀρχαί, πού προκύπτουν ἀπὸ τὴν θεωρίαν αὐτὴν εἶναι φανεραί. — Ὁ ἐγκληματίας εἶναι ἀρρωστος καὶ μάλιστα εἶναι ἀθεράπευτος, διότι ἔχει διαστροφῆς τοῦ ὄργανισμοῦ του ριζικῆς, πού ἔγιναν ἀπὸ κληρονομικότητα. Ὡστε οὔτε εὐθύνῃν ἀπ' αὐτὸν προσωπικῶς πρέπει νὰ ζητήσωμεν διὰ τὸ ἐγκλημα, οὔτε εἰς τὴν θεραπείαν του πρέπει ν' ἀποβλέψωμεν διὰ τῆς ποινῆς. Τοιοῦτοτρόπως αἰτιολογία τῆς ποινῆς

ἀπομένει μόνον ἢ φροντίς, πὼς εἰς τὸ ἕξῃς νὰ ἐμποδίσωμεν τὸν ἐγκληματιὰν ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι βλαβερὸς. — Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀφετηρία τοῦ κυριωτέρου ἔργου τοῦ Λομπρόζο «Ὁ ἐγκληματίας ἄνθρωπος», ἀφετηρία πού ἠμπορεῖ νὰ ὀδηγήσῃ εἰς παραδοξότητα, ριζοσπαστικὰς τοῦ κοινωνικοῦ ὄργανισμοῦ. Διότι, εἰς τὴν θέτωμεν ὡς κανὸνα τῆς ποινῆς τὴν παρεμπόδιον τοῦ ἐγκληματιῶν ἀπὸ τοῦ νὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ εἶναι βλαβερὸς καὶ εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι διὰ καθένα ἐγκλημα πρέπει νὰ ἔχομεν ὡς ποινὴν τὴν ἐξόντωσιν τοῦ ἐγκληματιῶν ἢ τ' ὀλιγώτερον τὴν ἐπὶ ζωῆς φυλάκισιν του. Καὶ ἀκόμη πρέπει νὰ ἀποβλέψωμεν εἰς τὴν λεγομένην προληπτικὴν ἐπέμβασιν τοῦ νόμου, ἤτοι εἰς τὸν περιορισμὸν (τὴν ἐπιβολὴν ποινῆς) ἐκείνου πού ῥέπει φανερά εἰς τὸ ἐγκλημα, πρὶν ἀκόμη ἐγκληματιῆσθαι. — Αἱ θεωρίαι αὐταὶ τοῦ Λομπρόζο ἐπολεμήθησαν δυνατὰ ἀπὸ πολλοὺς καὶ βιολόγους ἐπιστήμονας καὶ πρακτικοὺς ποινικολόγους, μάλιστα εἰς τὴν Γαλλίαν εἰς τὴν ἐμεταφράσθημεν τὸ ἔργον του γαλλικὰ κ' ἐξεδόθη μετὰ ὄρατον πρόλογον τοῦ Λετουρνῶ (Lombroso: L'homme criminel [criminel né, fou moral-Epileptique] Etude anthropologique et médico-légale - préface Letourneau).

Μεγαλύτερον ὅμως πόλεμον ἐδῆκε τὸ ἄλλο κύριον σύγγραμμά του «Ὁ Μεγαλοφυΐς» πού εἰς τὰς αὐτὰς θεωρίας στηρίζεται διὰ νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι οἱ μεγαλοφυεῖς εἶναι ὅλοι παθολογικοί, ἔχοντες ὁμοιότητα πολλὰς ἀν' ὄχι συναντήσεις μετὰ τοὺς φρενοβλαβεῖς καὶ παρουσιάζοντες ὁμοίαν πολλακίς ψυχικὰς καὶ ἠθικὰς διαστροφάς. Τὸ συμπέρασμα τοῦτο, πού ἠθέλησε νὰ τὸ ὑποστηρίξῃ μετὰ βιασμένους στατιστικὰς, εἶναι ὅσο τολμηρὸν τόσο καὶ αὐθαίρετον. Ἐπιστήμονες καὶ φιλοσοφοῦντες τὸ ἀπέκρουσαν πολυτρόπως, ἀπέδειξαν δὲ καὶ πολλὰς τῶν λεπτομερειῶν τοῦ ἔργου του σφαλέρας. Ὁ Ταρδε δικαίως ἀπεφάνθη ὅτι ὁ Λομπρόζο σχηματίζει θεωρίας βασιζόμενος εἰς ἐξαιρέσεις (construire des théories avec des exceptions) καὶ ὁ Βουντιέ, ἔχων ἐπ' ὄψει του τοὺς συγγραφεῖς καὶ καλλιτέχνας, τοὺς ἀναφερομένους ἀπὸ τὸν Λομπρόζο εἰς τὸ βιβλίον του διὰ ν' ἀποδείξῃ τὴν φρενοπάθειαν τῶν μεγαλοφυῶν, πού πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς εἶναι ἀγνωστοὶ καὶ μέτριοι ἀπλῶς ἄνθρωποι, κάποιου τάλαντου, τοῦ ἐπαρατήρησε καλὰ ὅτι «ἐπάρχοντων ἄνθρωποι μεγαλοφυεῖς στερημένοι τάλαντου καὶ ἄνθρωποι τάλαντου στερημένοι εὐφυΐας». Συμπεραίνων δὲ καὶ αὐτὸς μετὰ ὀρθὴν πολεμικὴν, ἀλλὰ καὶ μετὰ κάπως σφαλμένην καταφατικότητα ἔγραψε: «Τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς εὐφυΐας εἶναι ἡ ἐξαιρετικότης τῶν ἱκανοτήτων, πού διακρίνει καὶ ἀπομονώνει τὴν εὐφυΐαν ἀπὸ κάθε ἄλλον ὁμοιοφανῆ νοῦν. Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τοῦ ἀτομισμοῦ, κάθε θεωρία περὶ τῆς μεγαλοφυΐας εἶναι προ-

ωρισμένη εἰς ἀποτυχίαν». (Revue des deux Mondes 1886).

Πολεμῶν τὰς θεωρίας τοῦ Λομπρόζο ἐπίσης ὁ Joly εἰς τὸ ἔργον του «Ψυχολογία τῆς εὐφυΐας» γράφει: «δὲν παρουσιάζεται κἂν ἀνάγκη ν' ἀντιρροῦσῃ κανεὶς τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ὑπάρχει φρενοβλάβεια εἰς τὴν εὐφυΐαν». — «Ἡ δύναμις ποτὲ δὲν εἶναι ἀδυναμία, οὐδὲ κἂν ἢ ὑγεία εἶναι ποτὲ ἀσθένεια». — «Τὰ παραδείγματα, πού ἀναφέρονται πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ὑποθέσεων αὐτῶν, εἶναι παραδείγματα ἐξαιρέσεων».

Τόση δὲ ἦτον ἡ ἐνάργεια τῶν ἀντιρροῦσεων, πού ὁ ἴδιος ὁ Λομπρόζο ἐφρόντισε νὰ τροποποιήσῃ κάπως τὸ βιβλίον του εἰς τὴν νεωτέραν ἐκδόσιν, πού μετεφράσθη γαλλικὰ κ' ἐδημοσιεύθη μ' ἓνα ἀπολογητικὸν πρόλογον τοῦ Ch. Richet (Le Génie. par C. Lombroso, préface Ch. Richet).

Ἡ ἰδέα ὅτι ὁ ἐγκληματίας εἶναι ἀρρωστος καὶ ἀκόμη ὅτι ἡ ἀσθένειά του προκύπτει ἀπὸ κληρονομικότητα, δὲν εἶναι νέα. Τὴν ἀπαντήσαμεν εἰς ἠθικολογικὰς σκέψεις τῶν ἀρχαίων — ἀόριστον ὅπως τὰ περισσώτερα κοινωνιολογικὰ συμπεράσματα τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων, μεγάλων ἐν τοῖσις πάντοτε καὶ βαθυγνώμων. Ὑπάρχει καὶ ἀκόμη παλαιότερα, συμφυῆς μετὰ τὴν ἰδέαν τοῦ Πετρωμένου καὶ μέσα εἰς τὴν ἰδέαν τῆς Ἄτης. Ἀκόμη καὶ εἰς τὴν Ἀσσυριακὴν σκέψιν εὐρίσκειται καθὼς καὶ εἰς τὴν ἀλήθειαν ταύτης τὴν Ἑβραϊκὴν, πού μεταξὺ τῶν ἄλλων ἔχει τὸ γνωστὸν λόγιον «ἀμαρτία γονέων παιδεύουσι τέκνα». — Ἡ νεωτέρα φιλοσοφικὴ σκέψις, μολοντί ἕως εἰς τὰ μέσα τοῦ 19^{ου} αἰῶνος ἐδέχθη κατὰ τὸ πλεῖστον μετὰ φρασεολογικὴν γενικότητα τὴν ἐλευθερίαν ἐνεργείας τοῦ ἀτόμου, ἔχει πολλὰς διατυπώσεις τὴν ἀντίληψιν ὅτι ὁ ἐγκληματίας εἶναι ἀσθενὴς καὶ ὅτι ἡ ἀσθένεια εἶναι κληρονομικὴ. Οἱ θεωρητικοὶ δὲ ποινικολόγοι καὶ ἰδίως οἱ Ἰταλοὶ ἔχουν συχνὰ μίαν τοιαύτην ἀφετηρίαν καὶ ὡς πρὸς τὴν δικαιολογίαν καὶ ὡς πρὸς τὸν καταλογισμὸν τῆς ποινῆς. Ὁ Λομπρόζο ὅμως ἐυστηματοποίησε κ' ἐπρακτικοποίησε τὰς ἀντιλήψεις αὐτὰς, ἔδωκεν ἓνα ἐπιστημονικοφανῆ χαρακτῆρα εἰς αὐτὰς καὶ ἐφθασεν εἰς ὠρισμένα συμπεράσματα, ὥστε νὰ θεωρητῆ ἰδρυτὴς ἐγκληματολογικῆς θεωρίας.

Πλέον πιστευτὴ καὶ πλέον κυκλοφοροῦσα ὡς ἰδέα ἦτον ἀνεκὰθεν ἢ ἄλλῃ τοῦ Λομπρόζο θεωρία περὶ φρενοβλαβείας τῶν εὐφυῶν, μάλιστα εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους. Διὰ τὸν Ἡράκλειτον, διὰ τὸν Δημόκριτον καὶ πολλοὺς ἄλλους φιλοσόφους οἱ ἀρχαῖοι ἔχουν κάποια ἀόριστη γνώμην ὅτι ἦσαν ἀνισόρροποι, ὁ Πλάτων δὲ τὴν ἐκδήλωσιν τῶν χρησμικῶν σκέψεων ἐξηγῶν διὰ τῆς φρενοβλαβείας γράφει περίπου, ἂν ἐνθυμούμεθα, εἰς τὸν Φαῖδρον, ὅτι ἡ φρενοβλάβεια τῶν πνυθῶν διέκρινε μ' εὐφυΐαν τὰ ὀρθὰ.

Εἰς νεωτέραν ἐποχὴν διατυπῶν παλαιὰν γνώμην ὁ Boerhaave εἶπε τὸ γνωστὸν λόγιον «est aliquid delirio in omni magno ingenio», «ἔχει κάποια παραφροσύνη κάθε μεγαλοφυΐα», ὀλίγο δὲ παλαιότερα τοῦ Λομπρόζο ἄλλοι καὶ διετύπωσαν μετὰ ἐπιστημονικὴν ἐπίφασιν τὴν γνώμην αὐτήν. Ἰδίως ὅμως ὁ Moreau de Tours μετὰ τὸ βιβλίον του «sur la Psychologie morbide» ὅπου ὑποστηρίζει ὅτι «ἡ εὐφυΐα καὶ ἡ τρέλα ἐκρίνονται», ἠμπορεῖ νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς εἰσηγητὴς τῆς θεωρίας τοῦ Λομπρόζο.

***

Αἱ δύο θεωρίαι, ὅπως ἐδείχθη κάπως μετὰ παραπάνω ἀναφέρθησαν, δὲν ἠμπορεῖ νὰ λογισθῶν ἐπιστημονικαί. Φθάνουν εἰς ἀπόλυτα συμπεράσματα μετὰ τὴν βοήθειαν ἀνεπαρκῶν μερικότητων. Διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὰς ὑποθέσεις του ὁ Λομπρόζο δὲν εἰργάσθη μετὰ τὴν πραγματικῶς ἐπιστημονικὴν μέθοδον «τοῦ μαθηματικοῦ συλλογισμοῦ» ὅπως ὄρθα τὸν ὠνόμασεν ὁ Laplace. Παρέλειπε πολλοὺς παράγοντας, πολλὰς συνιστώσας, πού θὰ ἔδιδαν ἄλλην διεύθυνσιν εἰς τὴν συνισταμένην ἤτοι εἰς τὰ συμπεράσματα. Ὅλίγα τῶν ἐλλείψεων τοῦ συλλογισμοῦ τοῦ ἠμπορεῖ νὰ σημειωθῶν ἐδῶ συνοπτικὰ: Τοιοῦτοτρόπως:

1^{ον}) Προκειμένου περὶ τῆς ἐγκληματικότητος δὲν ἔλαβεν ἐπ' ὄψει ὅτι διὰ τὸ ἀτομον, καὶ συνεπῶς τὸ ἐγκληματικὸν ἀτομον, πρὸς σχηματισμὸν τῆς σκέψεως καὶ τῆς ἐνεργείας του, πλὴν τῆς κληρονομικότητος χρησιμεύει ἄλλος παράγων: ὁ ἐμποτισμὸς ὅτι ἐπίσης χρησιμεύει ὡς σημαντικὸς παράγων ἡ ἀνατροφή καθόλου, ἰδιαίτερα καὶ κοινωνικῆ, πρὸ τοῦ ἐγκλήματος καὶ μετὰ τὸ ἐγκλημα καθὼς ἐξ ἄλλου διὰ τὴν ἐκδήλωσιν τοῦ ἐγκλήματος χρησιμεύουν γεγονότα ὀλωσδιόλου ἕνα πρὸς τὸ ἀτομον. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ προδιατεθειμένος εἰς τὸ ἐγκλημα δυνατὸν νὰ περῶσῃ δὴν τον τὴν ζωὴν χωρὶς νὰ ἐγκληματίσῃ ὅπως καὶ ὁ ῥέπων πρὸς τὴν φρενοβλαβείαν δυνατὸν κάποτε, ὅπως γράφει ὁ Charcot, νὰ μὴ περιπέσῃ διόλου εἰς ἐκδήλωσιν φρενοβλαβείας. Δι' αὐτὸ, καὶ κατ' ἀντίθετον λόγον, φανερόναι ἢ στατιστικῆ ὅτι κλέπται κυρίως γίνονται οἱ πτωχοὶ κ' ἐπαναστάται ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἰς τὴν δυστυχία μασιεῖ ἀνηλεῶς ἓνα τόπον. Ἐπειτα πρὸς χαρακτηρισμὸν τοῦ ἐγκληματιῶν πρέπει πρῶτα νὰ καθορισθῇ τί εἶναι ἐγκλημα. Καὶ ὅπως σωστῶς γράφει κάποιος, «τὸ ἐγκλημα εἶναι πάντοτε ἀντίληψις σκοτισμένη καὶ κατὰ πολλὰ ἀνακριβής. Ὅτι ὀνομάζον γενικῶς ἐγκλημα κάποτε εἶναι ἀνάγκη, συχνὰ εἶναι παραφροσύνη καὶ ὄχι σπανίως εἶναι ἀρετὴ...»

2^{ον}) Προκειμένου περὶ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῶν μεγαλοφυῶν ὡς ἀνισόρροπων, δὲν ἔλαβεν ἐπ' ὄψει τοῦ ὁ Λομπρόζο ὅτι αἱ ἐκδηλώσεις κάποιος ἀσυνειθιστοῦ ἐνεργείας ἢ κάποιος ἀσυνε-

πείας εις μερικους (τους δλιγωτέρους μάλιστα) από τους μεγαλοφυεις ήμπορει να είναι αποτέλεσμα της δημιουργικότητος αυτών και όχι αιτία, αφού μάλιστα έχει παρατηρηθή ότι ή έντασις της πνευματικής εργασίας φέρει κάποιαν νευρικήν ανωμαλίαν και ότι ακόμη εις την ασυνείδητον ενέργειαν και την ασυνέπειαν δυνατόν να συντελούν αι κακά κοινωνικά συνθήκαι εις τας όποιας, ακριβώς ένεκα της ύπεροχής των, οι μεγαλοφυεις συχνά ευρίσκονται. "Επειτα δέν πρέπει τάχα να λογαριασθή ότι πολλάι από τας ίδιότροπους ενεργείας των μεγαλοφυών είναι συνήθειαι (και κατά συνέπειαν ανθρωπίνως φυσιολογικαί) μεταξύ των κοινών και κανονικών ανθρώπων, που ή αφάνειά τους χρησιμεύει να σκεπάξη κάθε κατά «τας παλαιάς αξίας» υποτιθεμένην παραδρομήν τους;

Είς έπιμετρον, και δια να σταματήση ως έδω ή υπόδειξις συνιστωσών, που αποδεικνύουν σφαιερών το έξεγόμενον των θεωριών του Λομπρόζο, σημειωτέον ότι υποστηρίζων στατιστικώς

ΜΕΓΑΛΟΦΥΕΙΣ ΠΑΡΑΦΡΟΝΕΣ *

Ο ΣΟΠΕΝΑΟΥΕΡ

Πολλάς αναλογίας ευρίσκομεν μεταξύ της μεγαλοφυίας και της τρέλλας: αλλά, ενώ δέν αποδεικνύουν όλαι ότι συγγέονται τα δύο αυτά πράγματα, μάς διδάσκουν όμως πώς, και δια ποιον λόγον ή ύπαρξις της μεγαλοφυίας δέν αποκλείει πάντοτε την παρουσίαν της τρέλλας εις ένα και τον αυτόν άνθρωπον.

Πράγματι, χωρίς να αναφέρωμεν τας τόσας διανοίας που, εις δεδομένην στιγμήν, παρεδόθησαν εις την παράκρουσιν ή εις την τρέλλαν, ή έκείνας που έτερμάτισαν το ένδοξον στάδιόν των με την παράνοιαν, πόσοι μεγάλοι ιδεολόγοι δέν έφάνησαν μονομανείς και δέν υπέρφεραν από παρακρούσεις καθ' όλην των την ζωήν!

... Τον τελειότερον τύπον τρέλλας ένυπαρχούσης εις την μεγαλοφυίαν, μάς παρουσιάζει ο Σοπενάουερ.

Ο ίδιος όμολογεί ότι έληξε το πνεύμα του από την μητέρα του, γυναίκα συγγραφέα, γεμάτην από ζωηρότητα, άκαρδη όμως, ενώ ο χαρακτήρ του μετεδόθη από τον πατέρα του, τραπέζιτην, μισάνθρωπον και παράξενον μέχρι λυπομανίας.

Από νέος, ήτο πολύ βαρήμοος. "Επίστευε πως είχε κληρονομήσει από τον πατέρα του, και είναι πιθανόν αυτό, την έξαιρετικήν ευρύτητα της

* Απόσπασμα από το έργον του Λομπρόζο «Ο Μεγαλοφυής».

την ιδέαν του ο Λομπρόζο, παρεμβάλλει ένα σωρόν μετριότητων — παροδικών ανθρώπων περιορισμένου ταλάντου — μεταξύ των μεγαλοφυών, δια να δείξη την πληθώραν ανισορρόπων εις την σφαίραν της ευφυίας και τουτο διότι αι μετριότητες αυταί έτυχε να είναι παθολογικαί. "Αλλά και πάλιν το στατιστικόν αποτέλεσμα δέν αλλάζει. Διότι αυξανόμενον τοιούτοτρόπως του όριον της ευφυίας, αυξάνεται και ο αριθμός των ευφυών και ο λόγος των ανισορρόπων προς τους κανονικούς ευφυεις απομένει ο αυτός, ήτοι μένει λόγος κατά τον όποιον ή μεγάλη πλειονότης μένει φυσιολογικός κανονική, μία δέ μόνον μικρά μερίς παρουσιάζεται ανισόρροπος.

Η έπιστημονική προσπάθεια του Λομπρόζο, παρ' όλας τας ακροθιγώς υποδεικνυόμενας παραπάνω σφαιερώς μεθόδους, γενικώς αναγνωρίζεται ως αξιοσημειωτος και είναι βέβαιον ότι ουδεις γενικώς επιστήμων και ιδίως ουδεις κοινωνιολόγος, της εποχής μας τουλάχιστον, «ιδών αυτήν αντιπαρήλαθεν».

ΑΡΕΤΑΣ

κεφαλής, την κόφωσιν, το ύψηλόν ανόστημα και την φωσφορώδη λάμψιν των όφθαλμών του.

Ο φιλόσοφός μας έπεσκέφθη την "Αγγλίαν υπό την επίβλεψιν ενός εκκλησιαστικου. "Εγγώρισεν εκεί την άγγλικήν γλώσσαν και φιλολογίαν, έμαθε δε και να περιφρονή την ψευτοεσβείαν των ανθρώπων που τον έφιλοξενούσαν. Μ' όλην την δδίακοπον άλλαγήν της σκηνογραφίας που είχε με τα ταξίδια του, έμεινε άχαρος και συχνά άφηνε να εκχυθή έλεύθερα ή δυσωρέσκεία του και προς τον έαυτόν του και προς το περιβάλλον του. «Από μικρός, λέγει, πάντοτε είμουν μελαγχολικός. Μίαν φοράν — θά είμουν τότε 18 ετών — έσυλλογίσθην μέσα μου, μ' όλην την μικράν μου ηλικίαν, ότι αυτός ο κόσμος δέν ήμπορούσε να είναι έργον θεου· όχι, μάλλον έργον διαβόλου. Βεβαίως, την εποχήν της εκπαίδευσέως μου, παραπολύ μου συνέβη να υποφέρω από την ιδιοσυγκρασίαν του πατρος μου».

Φανταστικαί ασθένειαι τον έτρόμαζαν· όταν έπήγε εις την "Ελβετίαν, ο ύπέροχος κόσμος των "Αλπεων έξήγειρεν έντός του, αντί του θαυμασμου, βαθειαν λύπην.

Η μητέρα του Σοπενάουερ ήναγκάσθη και αυτή, όσον και ίσως περισσότερο από όλους που ήλθαν εις επαφήν μαζί του, να υποφέρη από τας θλιβερά του χαρακτηρισμοσ του αποτελέσματα· διότι, όταν ήθέλησε, εις τα 19 του χρόνια, προς τα τέλη του 1807, να μεταβή πλησίον της εις Βαϊμάργην, αυτή του έγραψε:

«Πάντοτε σου ειπα ειπή ότι θα μου ήτο πολύ δύσκολον να ζήσω μαζί σου· όσον σε προσέχω από κοντά, τόσο η δυσκολία αυτή, τουλάχιστον εις ό,τι με άφορα, μου φαίνεται πως αυξάνει. Δέν σου το κρύβω, όσον μένεις όποιος είσαι, θα υποφέρω κάθε θυσίαν καλλίτερα, παρά να το αποφασίσω. Δέν παραγνωρίζω το βάθος της καλωσύνης που ύπάρχει σε σένα, και, αληθινά, αυτό που με απομακρύνει από σε δέν έδρευει εις την ψυχήν σου, εις τα έντός σου· αλλά εις τα έκτός σου, εις τας βλέψεις σου, εις τας κρίσεις σου, εις τον τρόπον της έξωτερικής σου ύπαρξεως· με δυο λόγια, δέν είμπορώ να ταιριαζω μαζί σου εις τίποτε από όσα σχετίζονται με τον έξωτερικόν κόσμον. Η κακή σου διάθεσις μάλιστα, αι θρηνηλογίαι σου δια ταναπόφενκα πράγματα, το ζοφερόν σου πρόσωπον, αι παραδοξολογίαι γνώμαι σου, που τας έκστομύεις σαν χρησμούς και δίχως να άνεχσαι την έλαχιστην αντίρρησην, με βαραίνου, είναι παράτονοι προς την γαλήνην της ιδικής μου διαθέσεως και δια σε τον ίδιον δέν έχουν καμίαν χρησιμότητα. Αι δυσάρεστοι συζητήσεις σου, αι θρηνηδία σου δια την μωρίαν του κόσμου και τας έλειονότητας των ανθρώπων μου φέρουσι κακωνχτίσματα και άσχημα όνειρα».

Αργότερα, ο Σοπενάουερ έχωρίσθη όλοένα περισσότερο από την μητέρα του και έπρόβαλεν, ως λόγον, ότι αυτή δέν είχε σεβασθή την μνήμην του πατρος του, ότι είχε σπαταλήσει την κοινήν περιουσίαν με τα πολλά της έξοδα, και τον είχεν ούτω καταντήσει εις την άνάγκην να εργαζεται δια να επαρκή εις την συντήρησιν του. Η τοιαύτη προσπάθεια ήτο έντελώς άπεχθής δια την ιδιοσυγκρασίαν του και εις αυτό ακόμη, υπέκυπτεν εις το αίσθημα εκείνο της ψυχικής άγωνίας, η όποία, κατά την ιδίαν του όμολογίαν, τόσο συχνά ένυπόκει με την τρέλλαν.

«Και αν τίποτε δέν με άνησιγῆ, βασανίζομαι από την σκέψιν ότι κάτι δι' έμε θα ύπάρχη το κρημμένον. Misera conditio nostra».

Κατά το 1814 ο Σοπενάουερ φεύγει από την Βαϊμάργην δια ν' αποτελειώση το μέγα του σύγγραμμα. Έχει την πεποίθησιν ότι δύναται και χρεωστέι νανοίξη, αυτός πρώτος, τον μόνον δρόμον τον ίκανόν να οδηγήση προς την αλήθειαν τους ανθρώπους του νου και της καρδιάς· αισθάνεται που σκιρτά μέσα του κάτι παραπάνω παρά η καθαρά επιστήμη· έχει την συναίσθησιν του δαιμονίου τρόπου τινά. "Ηδη, από τα 1813, είχε γράψει:

«Κάτω από το χέρι μου και περισσότερο ακόμη εις την σκέψιν μου μέσα, ώριμάζει μία εργασία, μία φιλοσοφία που θα είναι η ήθικη όμου και η μεταφυσική, αι χωρισμένοι έως τώρα τόσο αντιλογικά, όπως ο άνθρωπος είχε χωρισθή εις ψυχήν και εις σώμα. Το έργον

μεγαλώνει και λαμβάνει σάρκα βαθμηδόν και άργά σαν το έμβρυον εις τον μητρικόν κόλπον· δέν ήξεύρω τί πρώτον και τί ύστερον θα βγῆ από εκεί.

«Αναγνωρίζω ένα μέλος, ένα όργανον, ένα μέρος, το έν κατόπιν του άλλου. Γράφω χωρίς να ξεταίζω τί δύναται να προκύψη από όσα γράφω, διότι γνωρίζω ότι όλα προέρχονται από έν και το αυτό χώμα και ούτω πραγματοποιείται σύστημα ώργανωμένον και ζωντανόν.

«Δέν βλέπω έναγώς το σύνολον του έργου, καθώς η μητέρα άγνωστέ το έμβρυον που αναπτύσσεται μέσα εις τα σπλάγχνα της, αλλά το αισθάνεται που σκιρτά έντός της. Το πνεύμα μου παίρνει την τροφήν του από τον κόσμον, δια της διανοίας και της σκέψεως· η τροφή αυτή δίδει σώμα εις το έργον μου και όμως δέν ήξεύρω διατί αυτό να γίνεται εις έμε και όχι εις άλλα όντα που λαμβάνου την ιδίαν τροφήν.

«Ω τύχη! δέσποινα του κόσμου τούτου της σκέψεως, άφες με να ζήσω και να μείνω ήσυχος μερικά χρόνια ακόμη, διότι αγαπώ το έργον μου όπως η μητέρα το παιδί της. Όταν το έργον μου ώριμάση και ξεέλθῃ εις το φώς, κάμε τότε χῆσιν του δικαιώματός σου και ζήτησε τον τόκον της προθεσμίας που έδωκες. "Αλλ' αν, εις τον σιδηρόν αυτών αλώνα, υποκύψω έγώ προ της ώρας εκείνης, ω! είθε αι άρχαι αυταί που δέν έχουν ώριμάσει, είθε αι μελέται αυταί να γείνου εις τον κόσμον δεκταί ακριβώς όποια είναι· εις αυτάς θα φανῆ ίσως το πνεύμα της όμογενείας, το όποιον θα δείξη πως πρέπει να διαταχθού και συνενωθού τα μέλη των».

Το χαρακτηριστικόν σύμπτωμα το κοινόν εις πάντας τους διατρέχοντας τας βαθμίδας που οδηγού εις την λυπομανίαν, η ταχεία μετάβασις από την βαθειαν λύπην εις την υπερβολικήν χαράν, ευρίσκεται και εις τον Σοπενάουερ.

Κατά τας στιγμάς της ήρεμαίας σκέψεως, το 1814, αφού εϋρήκεν ότι οι άνθρωποι είναι «ψωμόσσοπα μουσκεμένη στο νερό με δλιγον άρσενικόν» και διεκήρυξεν ότι «εις αυτούς κυριαρχεί έγωισμός όμοιος με τον συνδέοντα τον σκύλον με τον αφέντην του» — γράφει: «και τώρα μην έξαιρης διόλου τον έαυτόν σου, έξέτασε τους έρωτάς σου, τας ήλιαις σου θεώρησε αν αι άντικειμενικαί σου κρίσεις δέν είναι κατά μέγα μέρος υποκειμενικαί, μολυσμέναί». Και εις άλλην σελίδα: «Όπως το ώραιότερον σώμα περιέχει μούργαν και δυσώδεις άτμούς, ούτω και ο ευγενέστερος χαρακτήρ παρέχει δείγματα μοχηρίας, το μεγαλύτερον πνεύμα παρουσιάζει ίχνη μικροπρεπείας και υπερβολικής αλαζονείας».

Τας ίδιαις μεταλλάγαις συναντώμεν εις όλον του τον βίον: ποτε ως δητικώς, περιφρονητικώς έπι-

κριτής ύψώνεται εις την υπεραλαζόνα οἷσιν πότε κατεβαίνει εις την χαμηροτέραν τῶν φιλολογικῶν κοινοτοπιῶν ἄλλοτε βυθισμένος εις τὸν ἀποθουασμὸν τῆς φύσεως περιπλανᾶται εις τὰ τερατὰ περιχώρα τῆς Δρέσδης, καὶ ἄλλοτε κηλίκαι εις περὶ ἐρωτικῆς περιπετείας, ἀπὸ τὰς ὁποίας φίλοι του ἐξέχοντες ὑποχρεώνονται νὰ τὸν ἀποσπᾶσιν, αὐτὸ δὲ ἀκριβῶς καθ' ἣν στιγμὴν ἐκπονεῖ τὸ μέγα του σύγγραμμα: «Ὁ Κόσμος ὡς Θέλησις καὶ Παράστασις, τὸ ὅποιον ἐμελλε νὰ κατακλήξῃ τὸ σῶμα». «Ἐδίδεν οὕτω τὸ παραδειγμα μανίας πνευματικοῦ τοκετοῦ, ὁμοίου πρὸς τὸν καταλαμβάνοντα ἐνίοτε τὰς κιοφορούσας γυναῖκας» — γράφει ὁ Κ. φὸν Σέδλιτς εις τὴν ἱατρικὴν περὶ Σοπενάουερ μελέτην του.

Ὁ Σοπενάουερ ὁ ἴδιος διηγείτο εις τὸν Τούλιον Φρώθενστεδ ὅτι, καθ' ὃν χρόνον ἐκύνθητε τὸ μέγα ἔργον του, βεβαίως θὰ εἶχε δεῖξει εις ὅλον τὸν ἐλναι καὶ εις τὸν τρόπον τῆς συμπεριφορᾶς του κατὰ τὸ παράδοξον, διότι τὸν ἐπαίρναν διὰ τρελλόν.

Μίαν ἡμέραν, ἐνῶ ἐπεριπατοῦσε μέσα εις ἓνα κήπον τῆς Δρέσδης, ἀφαισιωμένος εις τὴν σύντονον παρατήρησιν τῶν φυτῶν, ἀνεκαλύφθη ἀπὸ ἓνα φύλακα μονολογῶν ὑψηλοφώνως καὶ χειρονομῶν. Ἐρωτηθεὶς ποῖος ἦτο: «Ἄν δύνασαι νὰ με πληροφορήσῃς ποῖος εἶμαι, ἀπήντησεν ὁ Σοπενάουερ, θὰ σοῦ χρεωστῶ μεγάλην χάριν» — καὶ ἀπεμακρύνθη ἀρήσας τὸν φύλακα ἐκθαμβὸν καὶ πεπεισμένον ὅτι εἶχε νὰ κάμῃ μὲ τρελλόν.

Δὲν πρέπει λοιπὸν διόλου νὰ ποροῦμεν ἂν, μὲ τοιαύτην ψυχρὴν προδιάθεσιν, ὁ Σοπενάουερ ἐπίστευεν, ὡς τόσοι προφῆται, ὅτι ἐκινεῖτο ἀπὸ δαίμονα ἐσωτερικόν, ἀπὸ πνεῦμα ὑπέρτερον.

«Ὅταν ἡ διάνοιά μου ἐρῆσεν εις τὸ ἀπόγαιόν της, ἂν, δι' εὐνοϊκῶν περιστάσεων, ἐφέρετο εις τὴν ἰσχυροτέραν τῆς ἔντασιν, ἠδύνατο νὰ ἐνστερνισθῇ τότε οἰονδήποτε ἀντικείμενον: ἐπαυδοποιεῖ τότε ἀπακαλύψεις καὶ ἔτικτεν εἰρμὸν σκέψεων ἀξίων, καὶ πολὺ μάλιστα, νὰ διατηρηθῶν»¹.

Κατὰ τὸ 1816 ἔγραφε: «Μοῦ συμβαίνει μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ὅτι συνέβη εις τὸν Ἰησοῦν τὸν ἐκ Ναζαρέτ, ὅταν ἠναγκάσθη νὰ ξυπνᾷ τοὺς πάντοτε κοιμωμένους μαθητὰς του».

Εἰς τὸ βαθύ του ἀκόμη γήρας, ὁμιλοῦσε διὰ τὸ κεφαλαῖωδες ἔργον του «Ὁ Κόσμος ὡς Θέλησις καὶ Παράστασις», κατὰ τρόπον ἀποκλειόντα πᾶσαν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς ἐμπνεύσεως ἧτις τὸ εἶχε γεννήσει, καθ' ὅσον ἄνθρωπος δὲν ἠδύνατο νὰ γράψῃ τοιοῦτο βιβλίον παρὰ ἐξ ἐμπνεύσεως. Καὶ εις ἐκείνην τὴν ἡλικίαν ἐμενεν ἐκπληκτὸς διὰ τὸ ἔργον του καὶ ἰδιαίτερος διὰ τὸ τέταρτον βιβλίον, ὡς νὰ ἦτο ἐργασία

κατωμένη ἀπὸ ἀνθρώπων ὅλως διαφορετικόν.

Ἀρμόζει ἐνταῦθα νὰ ὑπομνήσωμεν τὸν διπλοσασμὸν τῆς προσοπωπικότητος, τὸν σιγνῶτα παρουσίαζόμενον εις τοὺς μεγαλοφύεις.

Ἀφοῦ ἐνεχείρισε τὸ βιβλίον του εις τὸν ἐκδότην του, ἔσπευσε νὰπέλθῃ εις Ἰταλίαν, χωρὶς νὰ περιμεῖνῃ καὶ τὴν δημοσίευσίν του, μὲ τὴν ἀλαζόνα πίστιν ὅτι παρέδωκεν εις τὸν κόσμον μίαν ἀποκάλυψιν.

Ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἀνεπτύχθη μέσα του τὸ παραλήρημα τῶν μεγαλείων. Αἱ διαταράξεις τὰς ὁποίας ὑπέστη τότε τὸ πνεῦμα του ἀπεκαλύφθησαν βραδύτερον. Ἐγραψεν ὅτι «εἰς τὴν σαγηνευτικὴν Βενετιαν, αἱ μαγικαὶ τοῦ ἐρωτικῆς ἀγκάλαι μ' ἐκράτησαν πολλὸν καιρὸν ἀλυσοδεμένον, ἕως ὅτου μία ἐσωτερικὴ φωνὴ μ' ἐπρόσταξε νὰποτινάξω τὰ δεσμὰ καὶ νὰ φέρω ἄλλοῦ τὰ βήματά μου». — «Ἄν ἡδύναμην μόνον νὰ ἠανοποιήσω τὸν πόθον ποῦ ἔχω νὰ θεωρήσω τὸ γένος τῶν φρύνων καὶ τῶν ἐκιδνῶν ὡς ὁμοίους μου, θὰ εὕρισκα παρηγορίαν».

Ἐνῶ ἐταλαντεύετο οὕτω μεταξὺ τῆς φυσικῆς διωγέσεως καὶ καταπτώσεως, ἔμαθε τὴν πτωχευσίν τοῦ τραπεζικικοῦ του οἴκου. Ἐβόητον εἶναι πόσον βαθεῖαν θλίψιν τοῦ ἐπροξένησεν ἡ εἰδησις αὐτῇ εὕρισκετο πλέον εις τὴν ἀνάγκην νὰ ζῆ διὰ τῆς φιλοσοφίας, αὐτὸς ποῦ εἶχε τὴν φιλοδοξίαν νὰ ζῆ διὰ τὴν φιλοσοφίαν. — Δύο φορές ἐδοκίμασε νὰ διδάξῃ ὡς ὑφηγητὴς εις τὸ Βερολίνον· ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τὸ σχέδιον αὐτό· ἡ ἐπιτυχία δὲν ἀνταπεκρίνετο εις τὴν προσδοκίαν του. Αἱ σφοδραὶ κατὰ τῶν συγχρόνων του ἐπιθέσεις τοῦ ἀπεμάκρυναν τοὺς ἀκροατάς. Αἱ ἐμπαθεῖς του συζητήσεις, ἡ ἐπιμονὴ του εις τὸ νὰ ὑποστηρίξῃ ἄλλοκότους κρίσεις, ποῦ ἐβγαζεν ὡς χρησίμους, κατέστησαν ἐπισηφαλεῖς τὰς προσωπικὰς του σχέσεις μὲ τοὺς φίλους του καὶ μὲ ὅλους τοὺς σοφοὺς.

Ἡ ἐπιδρομὴ τῆς χολέρας, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1831, ἀπετελείωσε τὴν διατάραξίν του.

Ὁ Σοπενάουερ ἦδη, τὴν νύκτα ποῦ ἐχώριζε τὸ ἔτος 1830 ἀπὸ τὸ 1831, εἶχεν ἰδῆ ἓνα ὄνειρον, τὸ ὅποιον ἐθεώρησεν ὡς προφητείαν καὶ κατὰ τὸ ὅποιον ἐμελλε νὰποθάνῃ ἐντὸς τοῦ ἀρχομένου ἔτους.

«Τὸ ὄνειρον αὐτοῦ, γράφει εις τὰ *Διανοήματά* του, συντέλεσε πολὺ νὰ πεισθῶ νὰ φύγω ἀπὸ τὸ Βερολίνον, ἅμα ἦλθεν ἡ χολέρα κατὰ τὸ 1831. Μόλις ἔφθασα εις τὴν Φραγκφούρτην παρὰ τὸν Μοῖνον, εἶδα καθαρῶτα μίαν ἐμφάνισιν πνευματικῶν. Ἦσαν, ὡς φρονᾷ, οἱ πρόγονοί μου· μοῦ ἀνήγγειλαν ὅτι θὰ ἐπιζήσω τῆς μητρὸς μου, ποῦ ἦτο ζωντανὴ ἀκόμη. Ὁ πατέρας μου, πεθαμένος τότε, ἐκρατοῦσε στὸ χέρι του ἓνα φῶς». — Ἡ παράκρουσις αὐτῇ συνώδευσεν πραγματικὴν ψυχικὴν πάθησιν, πράγματι δὲ ὁ Σοπενάουερ περιέπεσε, τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀκριβῶς τῆς ζωῆς

του, «εἰς βαθεῖαν θλίψιν ἔκαμνε μάλιστα ὀλοκλήρους ἐβδομάδας δίχως νὰ ὀμιλήσῃ εις ψυχὴν ζῶσαν».

Οἱ ἱατροὶ ἐφοβήθησαν σοβαρὰ καὶ τόσον ἐπέμειναν ὥστε τὸν ὑπεχρέωσαν νὰλλάξῃ κλίμα καὶ νὰ μεταβῇ εις Μαγγάιμ. Μετὰ ἔν καὶ πλέον ἔτος ἐπιστρέφει εις τὴν Φραγκφούρτην καὶ ἡ ὄξεια περίοδος τῆς ἀσθενείας του φαίνεται ὅτι παίρνει τέλος. Ἐν τούτοις διετήρησε τὰ ὑπολείμματά της, ὡς τὴν ἰδιόρρυθμον στάσιν του, τὴν συνήθειάν του νὰ χειρονομῇ καὶ νὰ μονολογῇ μεγαλοφώνως εις τοὺς δρόμους τῆς πόλεως ἢ καὶ εις τὴν κοινὴν τραπέζαν τοῦ ξενοδοχείου, τὸ φθονερὸν μῖσος του πρὸς τοὺς «ψευδοφιλοσόφους» Ἐγγελ, Σλαϊεργμάχερ καὶ τοὺς τέτοιους τσακινίδες, ποῦ ἔλαμπαν σὰν ἀστρα εἰς τὸ στερέωμα τῆς φιλοσοφίας καὶ ἦγον κ' ἔφερον τὴν φιλοσοφίαν ἀγοράν». — Τοὺς κατηγοροῦσε ὅτι τὸν ἐστέρησαν ἀπὸ τὰ ὀφειλόμενα εις αὐτὸν ἐγκώμια καὶ τὴν ὀφειλομένην δόξαν, τηρήσαντες, ἐκ προμελέτης, σιγὴν ἐπὶ τοῦ ἔργου του. Αὐτῇ ἦτο ἡ ἔμμονος ἰδέα του, ἡ ὁποία, ἐξ ἴσου μὲ τὴν ἰδέαν περὶ τοῦ ἰδικοῦ του ἀλαθήτου, ἐκοχλιώθη εις τὸ πνεῦμα του, μείνασα καὶ ὅταν ἀκόμη ἐφάνῃ ἐπανερχόμενος εις σχετικῶς κανονικὴν κατάστασιν, χάρις εις τὴν φήμην, ἧτις, μετ' ἀναμονὴν τριάντα ἐτῶν, ἔσπευσεν ἐπὶ τέλους τὸ ὄνομα καὶ τὰ ἔργα του.

Ἀληθινά, ἡ μεγαλομανία καὶ ἡ μελαγχολία, συνοδευόμενα ἀπὸ τὴν νοσηρὰν λύσσαν τὴν γεννωμένην ἐκ τῆς ἰδέας τῶν καταδιώξεων, ἐξεδηλώθησαν εις τὸν Σοπενάουερ ἀπὸ τὰ παιδικὰ του χρόνια.

Εἰς ἡλικίαν 6 ἐτῶν νομίζει ὅτι οἱ γονεῖς του θέλουν νὰ τὸν ἐγκαταλείψουν.

Ὡς φοιτητὴς, εἶναι διαρκῶς δύσθυμος.

Ἀπὸ τὰ πράγματα ποῦ τὸν πειροῦσιν περισσότερο εἶναι καὶ ὁ κρότος, ἰδίως ὁ παραγόμενος ἀπὸ κτυπήματα τοῦ μαστιγίου τῶν ἀμαξιάδων. «Τὸ νὰ εἶναι κανεὶς ἐθαίσθητος εις τὸν κρότον, γράφει ὁ ἴδιος, ἀποτελεῖ ἔν ἀπὸ τὰ πολλὰ δυστυχίματα ποῦ προεξοφλοῦν τὸ προτέρημα τῆς μεγαλοφύϊας».

«Ὅστις δὲν ἔχει τὴν ἀγανάκτησιν, ἔλεγε λατινιστῶν, δὲν ἔχει πνεῦμα». Εἶχεν ὅμως προσωπικῶς ὁ ἴδιος πάρα πολλὴν «ἀγανάκτησιν», καὶ μάλιστα ἀσθενικῶν θυμῶν.

Μίαν ἡμέραν, εις τὸ Βερολίνον, ἀκούει τὴν σπιτονοικοκυρὰν του ποῦ ἐφλυαροῦσε εις τὸν ἀντιθάλαμον. Βγαίνει ἀπὸ τὸ οἰκημῖα του καὶ τὴν τρανάζει τόσον δυνατὰ, ὥστε τῆς σπάζει τὸν βραχίονα. Καταδικάζεται δι' αὐτὸ νὰ τῆς χορηγῇ τὰ ἔξοδα τῆς συντηρήσεώς της.

Τόσον ὑποχονδρικῶς ἦτο, ὥστε ἀπὸ τὴν Νεάπολιν τὸν ἐδίωξεν ὁ φόβος τῆς βλογίης ἀπὸ τὴν Βερόναν, ὁ τρόμος ὅτι ἐπῆρεν ἐκεῖ πρέξαν ἀπὸ ταμπάκον φαρμακωμένον (1818) ἀπὸ τὸ

Βερολίνον, ὁ πανικὸς τῆς χολέρας καὶ τὴν πρῶτην φορὰν, τῆς στρατολογίας.

Κατὰ τὸ 1831 κωριεύεται ἀπὸ νέαν ἔκτασιν ἀνησυχίας· μὲ τὸν παραμικρὸν θόρυβον τοῦ δρόμου, ἤραζε τὸ ξίφος· ὁ φόβος εἶχε γίνοι δ' αὐτὸν ἀληθινὸ μαρτύριον: γράμμα δὲν ἦνοιγε δίχως νὰ τρέμῃ μήπως μάρθῃ κανέν δυστύχημα· δὲν ἔβραζε νὰ τοῦ ξυρῖσουν τὰ γένεια, τὰ ἔκαμνε μισῶν τὰς γυναῖκας, τοὺς Ἑβραίους καὶ τοὺς φιλοσόφους, τοὺς τελευταίους πρὸ πάντων, ἀγαποῦσε... τοὺς σκύλους, τόσον ὥστε νὰ μὴ τοὺς λησμονῇ οὔτε εις τὴν διαθήκην του.

Ἐπίανε τὴν συζήτησιν διὰ τὸ καθεῖ, καὶ διὰ τὰ πλέον ἀσήμαντα πράγματα· διὰ τὴν ἔκτακτον ὄρεξίν του (ἦτο πολὺ φραγᾶς), διὰ τὸ φέγγος τῆς σελήνης, τὸ ὅποιον τοῦ ἐνέπνεε συσχετισμοὺς ἐντελῶς παραλόγους, κτλ. Ἐπίστευεν εις τὰ τραπέζια ποῦ περιστρέφονται μόνον τῶν, ἦτο πεπεισμένος ὅτι μὲ τὸν μαγνητισμὸν ἠμποροῦσαν νὰ στυλωθοῦν τὰ παράλυτα πόδια τοῦ σκύλου του καὶ νὰνακτῆσῃ ὁ ἴδιος τὴν ἀκσίον του. Μίαν νύκτα, ἡ ὑψηρέτριά του ὄνειρεύεται ὅτι σκουπίζει μουντζούρες ἀπὸ μελάνι· τὸ πρῶτὸ τοῦ χύνεται τὸ μελάνι, καὶ ὁ μέγας φιλόσοφος ἐξάγει τὸ πόρισμα ὅτι, «πᾶν τὸ τὸ συμβαῖνον, συμβαίνει κατ' ἀνάγκην» καὶ συνάγει ὀλόκληρον βαθὺ σύστημα ἀπὸ μίαν λογικὴν πλάνην.

Ἦτο ἡ ἀντίφασις προσωποποιημένη. Προτείνει ὡς τελικὸν σκοπὸν τῆς ζωῆς τὴν ἐκμηδένισιν, τὴν *νηβάναν* καὶ ὅμως προλέγει διὰ τὸν ἑαυτὸν του (ὅπερ δηλοῖ ὅτι τὸ εὐχεται) ἕκατὸ χρόνια ζωῆς! — Κηρύττει τὴν ἐγκρατεῖαν τῆς σαρκὸς ὡς καθῆκον, καὶ παραδίδεται ὁ ἴδιος εις τὴν ἀκολασίαν. — Ἀφοῦ τόσον εἶχεν ὑποφέρει ἀπὸ τὴν ἐναντίον του καταφορὰν τῶν ἄλλων, ὑβρίζει, μὲ ἀδικον παραφορὰν, τὸν Μολεσχόττ καὶ τὸν Μπύγγερ, κ' ἐπιχαίρει ὅταν αἱ κυβερνήσεις τοὺς ἐμποδίζουν νὰ διδάσκουν ἀπὸ τῆς καθηγητικῆς ἔδρας.

Κατοικεῖ εις τὰ πρῶτα πατώματα διὰ νὰ γλυτώνῃ εὐκόλα ἀπὸ τὰς πυρκαϊάς, δὲν ἐμπιστεύεται εις τὸν κούρσα του, κρούβει χροσὸν εις τὸ καλαμάρι του καὶ τὰ συναλλάγματα εις τὰ πατώματα. «Ὅσῳ δὲν ἔχω καμίαν ἀνησυχίαν, τότε, λέγει, τότε πρὸ πάντων ἔχω τοὺς μεγαλητέρους φόβους». (Τὸ ἴδιον ἔλεγε καὶ ὁ Ρουσσώ).

Τὸ ξυράφι τὸν φοβίζει, τὸ ποτήρι ποῦ δὲν εἶναι δικό του ἠμπορεῖ νὰ μεταδώσῃ εις τὸ σῶμα του μολυσματικὴν νόσον· συντάσσει τὰς συμπεροντολογικὰς σημειώσεις του ἑλληνικά, λατινικά, σανσκριτικά, καὶ τὰς ἐγκατασπερίζει εις τὰ βιβλία του, διὰ νὰ προλάβῃ τὴν περιέργειαν τὴν μὴ δυναμένην νὰ πραγματοποιηθῇ ἀλλ' οὔτε νὰ προβλεφθῇ, ἐνῶ θὰ ἦσαν ἀσφαλέστεραι εις ἓν ἀπλοῦν σεντοῖκι μὲ κλειδί. Νομίζει πῶς εἶναι τὸ θῦμα εὐρείας συνωμοσίας ἀπὸ καθηγητὰς τῆς φιλοσοφίας, οἱ ὁποῖοι ἔκαμαν τάχα συμφωνίαν

¹ «Πάρεργα», II, σ. 38.

εις την Γόθαν να τηρήσουν σιγήν διὰ τὰ ἔργα του καὶ ὅμως, μὲ περίεργον ἀντίφασιν, φοβείται μήπως κάμουν λόγον δι' αὐτά: «Προτιμῶ νὰ φάγουν τὰ σκουλήκια τὸ κορμί μου, παρὰ νὰ ἰδῶ τοὺς καθηγητὰς νὰ περιτρώγουν τὴν φιλοσοφίαν μου».

Ἄμοιρος παντὸς στοργικοῦ χαρίσματος, φθάνει μέχρι τοῦ νὰ ὑβρίζη τὴν μητέρα του καὶ νὰ ἐξάγῃ ἀπὸ τὸ παράδειγμά της συμπεράσματα ἐναντίον ὅλων τῶν γυναικῶν ποὺ «ἔχουν παραπολὺ μακρὰ μαλλιά καὶ παραπολὺ κοντὲς ἰδέες». Καὶ μὲ τὸ ἀνάθεμα αὐτό, ἀποκρούει τὴν μονογαμίαν καὶ ὑπερυνώνει τὴν τετραγαμίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἓνα καὶ μόνον βλέπει ἐλάττωμα: ὅτι... σύρει ἐξοπλισμὸν τῆς τέσσερες πεθερῆς.

Ἡ αὐτὴ ἔλλειψις τῆς στοργικῆς ιδιότητος τὸν κάμνει νὰ περιφρονῇ τὴν φιλοπατρίαν, «πάθος τῶν ἀνοήτων καὶ ἀνοητότατον τῶν παθῶν», — καὶ φατριάζει ὑπὲρ τῶν στρατιωτῶν κατὰ τοῦ ἐπαναστατημένου λαοῦ, καταλείπει δὲ εἰς τούτους καὶ εἰς τὸν σκύλον του... τὴν κληρονομίαν του!!

Ἐν μόνον τὸν ἀπασχολεῖ, πάντοτε: τὸ ἐγὼ του καὶ δὲν εἶναι μόνον τὸ ἐγὼ, τὸ δημιουργὸν νέου συστήματος ὄχι: εἰς ἑκατομμύρια ἐπιστολῶν του ὁμιλεῖ, μὲ ἀλλόκοτον ἀνταρθέσκειαν, διὰ τὴν φωτογραφίαν του, διὰ τὸ ἐλαιογραφημένον πορτραῖτό του, καὶ δι' ἓν πρόσωπον ποὺ «τὸ ἠγόρασε διὰ νὰ τὸ βάλῃ εἰς ἓν εἶδος παρεκκλησίου, ὡς εἰκόνα ἁγίου!!».

Κανεὶς, ἄλλωστε, δὲν ἔχει, ὅσον ὁ Σοπενάουερ, ἀναφανδὸν ὑποστηρίζει τὸ θέμα τῆς συγγενείας τῆς μεγαλοφυΐας μὲ τὴν τρέλλαν. «Οἱ μεγαλοφυεῖς, γράφει, δὲν εἶναι μόνον δυσάρεστοι εἰς τὸν πρακτικὸν βίον, ἀλλὰ καὶ ἀσθενεῖς ὑπὲρ τὴν ἐποψιν τῆς ἠθικῆς ἐννοίας καὶ κακοί». Λέγει δὲ ἄλλοῦ: «Οἱ τοιοῦτοι ἄνθρωποι δὲν δύνανται νὰ ἔχουν παρὰ ὀλίγους φίλους: εἰς τὰ ὑψηλὰ κορυφὰς βασιλεύει ἡ μόνωσις. — Ἡ μεγαλοφυΐα γειτονεύει μᾶλλον μὲ τὴν τρέλλαν παρὰ μὲ τὴν μετρίαν διάνοιαν. — Ἡ ζωὴ τῶν μεγαλοφυῶν μᾶς δεσπνύει ὅτι συχνὰ εἶναι σὰν τρελλοὶ περιελθόντες εἰς τὴν κατάστασιν τῆς ἀδιακόπου διαταράξεως».

[Μετάφρασις Π.]

ΚΑΙΣΑΡ ΛΟΜΠΡΟΖΟ

Α Μ Α Ζ Ο Ν Α

Ὡρα καλή,
Πολεμιστὴ Διαβάτη,
Ποὺ ἀνίκητον σὲ σύντυχα
Στὸ φιδωτὸ τὸ μονοπάτι.

Ἐλα νὰ δῆς,
Ποὺ ἡ Λήθη καὶ ὁ Καιρὸς
Ἐστῆσαν πόλεμο
Σὲ μέ, τὴν ξωτικὴ Ἀμαζόνα,
Ποὺ κυματίζει ἡ κόμη μου
Στὴν ἄγρια θύελλα τοῦ χειμῶνα.

Ὡρα καλή,
Πολεμιστὴ Διαβάτη,
Ποὺ ἀνίκητον σὲ σύντυχα
Στὸ φιδωτὸ τὸ μονοπάτι.

Ἐλα νὰ σὲ στολίσω μὲ τὰ λούλουδα,
Ποὺ ἀνάστησε τὸ εὐλογητὸ μου χέρι,
Καὶ στὸ πλατύ σου μέτωπο νὰ βάλω
Τὸ μυστικὸ μου ἀστέρι, [σου
Κι' ἔτσι σῶρε νὰ πῆς

— Ὡρα καλή —
Στὴ Λήθη καὶ στὸν Πόλεμο,

Εἶναι μακρὰ μου οἱ κάμποι,
Ποὺ τὸ ἀσφοδίλι ἀνθεῖ
Κυματωμένο, γαῦρο
Καὶ πὼς ἡ ὄψι μου
Ἀκόμα δὲν ἐλούστηκε
Στὸν Ποταμὸ τὸ σιωπηλό, τὸ μαῦρο,

Καὶ σῶρε πίσω...

Ὡρα καλή,
Εἰρηρικὴ Διαβάτη,
Ποὺ νικητὴν σὲ σύντυχα
Στὸ ξωτικὸ μου μονοπάτι,

Ποὺ ἡ Λήθη καὶ ὁ Καιρὸς
Νὰ μὲ νικήσουν θέλησαν
Ἐμὲ τὴν Ἀμαζόνα,
Ποὺ κυματίζει ἡ κόμη μου
Στὴν ἄγρια θύελλα τοῦ χειμῶνα.

ΑΙΜΥΛΙΑ ΚΟΥΡΤΕΛΗ

Ο ΚΟΜΗΣ ΟΛΙΒΑΡΕΣ

ΥΠΟ ΒΕΛΛΑΚΕΣ

ΛΟΥΛΟΥΔΙ ΤΗΣ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ*

Εἰς τὸν Ἐλευθ. Πίτσον

Εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος ἀπὸ τὴν Μήλο γραμμὴ πουνέντε. . .

Ἡ «Βασιλική», τὸ τρεχαντήρι τοῦ καπετάν Μικέ, θαρρεῖς δὲν ἔσχιζε τὰ κύματα, ἀλλ' ἐπλανᾶτο ἐπάνω των. . . Συννεφιά 'ς τὸν οὐρανό, ἀεράκι εἰς τὸν αἰθέρα, ὀλίγο ἀλλὰ διακριές, κάπως ψυχρὸ ἀλλὰ ζωογόνον.

Σὰν ὄνειρο μισοκλεισμένα τὰ μάτια μου ὁ ναύτης, τὸ ναυτοπαῖδο ἀμίλητοι 'ς τὴν κουρπαστή, ὁ καπετάνιος ναρκωμένος 'ς τὸ τιμόνι. . . Καὶ ὅμως κάποιος μοῦ μιλεῖ, μιλήματα γοητευτικά, ὑπὸ τὴν εὐεργετικὴν συννεφιά, μέσα 'ς τὴν γαλανὴ ὀπτασία ποῦ με περιβάλλει εὐφρόσυνα, μέσα 'ς κάποιον προσδοκία ποῦ μοῦ γεμίζει τὸ στήθος καὶ με κάνει νὰ βγάζω βαθειὰς ἔκπνοές.

Τὸ βραδυπύρον καίμ θαρρεῖς μᾶς φέρει πρὸς τέλεσιν μυστηρίων, οὔτε τριγμός ξύλου, οὔτε σχοινοῦ ἀνατροχιαστικὸ σύρσιμο, οὔτε πλαδαρὸ κτύπημα τοῦ πανιοῦ, ὅταν τὸ διπλῶνει ἀκατάστατος ὁ καιρός, οὔτε σπιλιάδες ἐνεδρεῖον τριγύρω μας, οὔτε τὸ μελτέμι ἐπιβουλεύεται τὴν γαλήνην. . . Ἡμερὰ καὶ ἀργὰ ὀλισθαίνομεν, ἀμίλητοι. . .

Καὶ ὅμως κάποιος μοῦ μιλεῖ. . . Τὸ ἀεράκι τάχα ποῦ μοιάζει κόρης γλυκεῖας ριπίδι; ἢ τὸ δαντελωτὸ κύμα ποῦ θαρρεῖς θὰ πλαισιώσῃ ἀβρὰ στήθη; ἢ μία ἀπὸ τὴς φωνές τὴς ψυχῆς μου ποῦ ἔχει τὸν ἀπλὸ καὶ μονότονον ἔνθυμὸ τοῦ αἰλοῦ;

Καὶ λόγια σὰν τονισμένα εἶναι αὐτὰ ποῦ πλήττουν τὴν αἰσθησίμ μου, μιλήματα σὰν τραγοῦδι μισοσβησμένο, βγαλμένο ἀπὸ τὰ βῆθη τὴς θαλάσσης, ἢ τὰ δυσδιάκριτα τοῦ αἰθέρος, ἢ τὰ μύχια τὴς ψυχῆς. . . μιλήματα ὅμως ποῦ λένε γιὰ τὴν γαλανὴ θάλασσα, ἢ ὅποια μοῦ ἐφανερώνοτο ὡς αἰθέριον καὶ ὄνειρῶδες βασιλεῖον, μέσα εἰς τὸ ὅποιον διὰ νὰ πλανηθῶ μοῦ ἐχορηγεῖτο ὁ πλέον ἰδανικὸς πιλότος. . .

Νὰ 'χης τὸν πόθο σου πιλότο
κ' ἔτσι γλυκὰ νὰ ταξιδεύης
ξένους καὶ γνώριμους 'γαλοῦς,
νὰ πνέης τοῦ κύματος τὸ χρῶτο
κ' ἀπ' τὰ νησιά φιλιὰ νὰ κλέβης
καὶ κάβους νὰ περνᾶς τρελλοῦς. . .
Νὰ γαιρετᾶς θαλασσοπούλια,
φαρόβαρκες 'ς τὸ πυροφάνι,
μὲ τὸν Μαῖστορο νὰ μιλᾶς,
καὶ σὰν φανῆ με γλύκα ἢ Πούλια,
'ς τ' ἀγαπητὸ μικρὸ λιμάνι
πόθον τραγοῦδια νὰ σκορπᾶς.

Πᾶμε γιὰ τὸν κόλπο τὴς Ἐπιδάουρον Λιμηρᾶς ἀριστερὰ τοῦ πυργώνεται ὁ Βράχος τὴς Μονεμβασίας.

Εἰς τὸ δειλινὸν ἐχύθηκε θλίψις ποῦ στενοχωρεῖ, τὰ σύννεφα ἐξέσπασαν 'ς βροχὴ με χονδρὲς σταλαγματιές, ὁ δὲ ἄνεμος ὁ ὁποῖος ἐνόμιζες ὅτι παρεφύλαττε πίσω ἀπὸ τὸν βράχον μᾶς ἐπιτίθεται ἔξαφνα καὶ μᾶς ἀλλάζει δρόμον. Ἡ τρικυμία, ὡσὰν θηρίον ποῦ ξυπνᾷ, σηκώνει τὸ κεφάλι. Πρέπει νὰ κάνωμε βόλτες πολλές, ἕως ὅτου ἀράξομε εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἐπίδαυρον Λιμηρᾶν, ἢ ὅποια σήμερον κακῶς λέγεται ὑπὸ τοῦ κόσμου παλαιὰ Μονεμβασία.

Ἡ Βασιλική, τὸ ξαφνισμένο τρεχαντήρι μας, καὶ ἡ θαλασσινὴ τέχνη τοῦ καπετάνιου τὴς ἀγωνίζονται νὰ κάμψουν τὸν βράχον τὴς Μονεμβασίας. . . τὸν βράχον τὸν ἀπότομον καὶ ἄγριον, μὲ τὰς τραχείας καδέτους γραμμάς του, μὲ τὴς τετραγωνισμένες πλάτες του, τὸν βράχον τὸν ἰσχυρόν, τὸν κατάφρακτον, ὁ ὁποῖος προβαίνει ἀμειλίκτος πρὸς τὸ πέλαγος, σὰν στοιχειὸ θαλασσογέννητο, ὁ ὁποῖος μένει πάντα, χωρὶς νὰ κλονισθῇ ποτέ, ἐκτεθειμένος εἰς τὴν μανίαν τοῦ Μυστρώου πελάγους καὶ εἰς τὰ ραπίσματα τοῦ ἀνατροπέως Βορριά, καὶ ἰδίως εἰς τὰ τολμήματα τοῦ Σορόκου, ποῦ θρασὺς μαστιγώνει τὰ κύματα διὰ νὰ ἱπεύσουν ἀφρισμένα τὰ τεῖχη τὴς πολίχνης του.

Εἰς τὸ ἀνατολικὸ πλευρὸ τοῦ βράχου αὐτοῦ συσπειρώνεται ἡ πολίχνη, ὡσὰν νὰ ζητῇ νὰ συγκρατηθῇ ἐπάνω του, φοβισμένη μήπως παρασυρθῇ ἀπὸ τὰ στοιχεῖα, μήπως ἀρπαγῇ ἀπὸ τὰς ἐπιδρομάς, καὶ θαρρεῖς πῶς αἰσθάνεται τὴν ἀγωνίαν τὴς παλαιᾶς Ἀνδρομέδας, ἢ ὅποια προσηλωμένη εἰς τὸν βράχον, ἔβλεπε μὲ τρόμον τὸν πόντον, δρόθον θ' ἀνεδύετο τὸ τέρας.

Καὶ τείχη πελώρια καὶ προμαχῶνες ἔχουν προταχθῆ διὰ νὰ σώζον τὴν πολίχνην, εἰς τὴν ὅποιαν μόλις ἀπὸ μικρὲς πόρτες ἐμβαίνει, τὴν ἐρημικὴν καὶ ἐγκαταλειμμένην πολίχνην, ποῦ πότε τὴν παρομοιάζεις μὲ κλεισμένην πυργοδέσποιαν, πότε μὲ τὴν βασιλοπούλαν τοῦ παραμυθιοῦ ποῦ ἦτο θαμμένη ὡς τὸν λαϊμόν ζωντανή.

Δὲν εἶχε λόγον ὑπάρξεως ἡ πολίχνη ἀνευ τοῦ σωτήρος τὴς βράχου. Ἀποτελοῦν μαζί ἕνα κάστρο δυνατό, τὸ Λουλοῦδι τὴς Μονεμβασίας, ποῦ ἦτο ἄλλοτε τὸ ἑλληνικότερο κάστρο τὴς Πελοποννήσου. Ἡδὴ ἡ ἀνάμνησις τοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος μᾶς θερμαίνει τὸ αἷμα καὶ ζωογονεῖ τὴν φαντασίαν. . . Καὶ φαντάζεσαι κάποιον Βενετσίνον ἐκεῖ ἐπάνω νὰ περιπολῇ παρὰ τὸ τηλεβόλον, κάποιον Φράγκον ἱππότην νὰ καθαρίζῃ, ἀφ' οὗ ἔπιε ποτήρια Μαλβαζίας,

τοῦ ἐπιχωρίου ἀνδοσμίου. Φαντάζεσαι κάποιον Τούρκον νὰ καπνίζῃ ξαπλωμένος εἰς τὰ τεῖχη, κάποιον ἑλληνοπούλαν νὰ προσεύχεται πρὸς τὴς παλαιᾶς εἰκόνας τοῦ Ἐλκομένου Χριστοῦ, ἢ νὰ θυματίζῃ τὴν Παναγίαν τὴν Χρυσοφίτισσαν, κάποιον Παλαιολόγον νὰ ὄνειρεύεται ἐκεῖ τὴν σωτηρίαν τὴς πατρίδος του. . .

Ἄλλ' ἔξαφνα τὸ φᾶσμα τοῦ χρόνου μᾶς παραλύει τὴν ἀνάμνησιν. Τὰ ἐρεῖλια τὴς σήμερον ὑστερα ἀπὸ τὴν ἰσχύν, ἢ ἐρημία ὑστερα ἀπὸ τὴν ἀκμὴν καὶ τὸ πολυάνθρωπον. Αὐτὰ προσέθεσαν ὁ χρόνος εἰς τὸν ἄγριον καὶ ἄξενον βράχον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἦδη ἀπομακρυνόμεθα.

Μίαν ὥραν μακρὰν, εἰς Παλαιὰν Μονεμβασίαν, μελαγχολικοὶ ἀράζομεν, καὶ μόνο τὸ ναυτοπαῖδο εὐθύνο, διότι ἐτελείωσε τὸ ταξίδι μας, τραγουδεῖ:

Λουλοῦδι τὴς Μονεμβασίας
καὶ κάστρο τὴς Ἀθήνας
καὶ Παλαμῆδι τ' Ἀναπλιῶ
ἀνοῖξετε νὰ μπω μέσα. . .

***

Μὲ τὸ ξημέρωμα βαδίζομεν πρὸς τὴν Μονεμβασίαν διὰ ξηρᾶς. Ἀκολουθοῦμεν τὸν ἀμμόδη αἰγιαλὸν τοῦ κόλπου.

Ὁ βράχος τὴς Μονεμβασίας, ὁ ὁποῖος περιέχει πλεῖστα πυριγενῆ πετρώματα καὶ φαίνεται ὅτι πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ἐτινάχθη ἀπὸ καμίαν ἔκρηξιν ἠφαιστείου, ἐκ τοῦ μέρους μας ἔχει ὄψιν τεραστίου καπέλλου, κάσπας γίγαντος, ἢ καρβουνίου χελώνης ἐνθυμιζούσης τὰ ταξίδια τοῦ Σεβᾶχ θαλασσινοῦ.

Τὰ μέρη γύρω μας ὑπερβολικῶς πετρώδη. Δεξιά μας τὸ Σαμαράκι, ἀνάβασις πρὸς τὰ βουνά, εἰς τὰ ὅποια συνηθροίσθησαν τὸ 21 οἱ πολιορκητὰί τὴς Μονεμβασίας Ἕλληνες. Ἀπὸ τὸ Σαμαράκι ἡ θεὰ τοῦ Βράχου παρέχει κατὶ τι τὸ ἔξαιρετικόν. Εὐρίσκεισαι πρὸ τοῦ Γιβλαρτᾶρ τὴς Πελοποννήσου. Ἡ καταπληκτικὴ ὁμοιότης του μὲ τὸ Γιβλαρτᾶρ ἔκαμε τοὺς ξένους νὰ τὸ ὀνομάσουν ἔτσι.

Διὰ στερεᾶς νεωτέρας γεφύρας συνδέεται μόνον ἡ ξηρὰ μετὰ τοῦ Βράχου ἐκ τὴς Μόνης. Ἐμβασίας αὐτῆς ἐκλήθη ἡ Μονεμβασία. Δυστυχῶς κατ' ἀνάγκην ὁ πρὸ τὴς γεφύρας πύργος ἐκρημνίσθη.

Μετὰ εἴκοσι λεπτὰ εἰσερχεσαι εἰς τὴν πολίχνην διὰ σκοτεινῆς πύλης. Ἡ πρώτη ἐντύπωσις εἶναι χεῖριστη νομίζεις ὅτι ἐμβαίνει νὰ κλεισθῆς εἰς φυλακὴν. Παλαιὰ σάπια ἐπὶ ἀνωμάλου ἐδάφους, καλντιρίμια, καμάρες, στενωποὶ ὡς σήραγγες, δρομικὲς καλούμεναι, δύο τρεῖς πλατεῖαι, τάπιες τὸ ὄνομα, πρῶην πυροβολεῖα, πολεμιστρες εἰς τὰ τεῖχη, σκοπιές εἰς τὰς ἀκρας, παραβόλια κοινῶν, στέγες ἐδῶ κ' ἐκεῖ πρὸς συλλογὴν βροχίνου ὕδατος, διότι δὲν ὑπάρχει πηγὴ ἢ φρέαρ, δύο

τρεῖς βυζαντινὲς ἐκκλησίαι καὶ ἀρκετὰ ἐκκλησίδια ἐντειχισμένα εἰς τὰ πλευρὰ τῶν οἰκιῶν, καὶ τέλος καμία σφαῖρα κανονιοῦ μέσα εἰς ἐρεῖπιον — αὐτὰ διὰ ἰδὴ κανεὶς ἀποβιβαζόμενος εἰς Μονεμβασίαν, ἦτις μόλις ἀριθμεῖ ἤδη περὶ τὰς 550 ψυχάς.

Διὰ δρόμου ἀνηφορικοῦ εἰς ὀλίγα λεπτὰ ἀναβαίνει εἰς τὸν Βράχον, τὸν Γουλᾶν κοινῶς, καὶ ἀνοίγεις μὲ τὸ κοντόχονδρο κλειδί τὴν πόρταν τοῦ δυνατοῦ κάστρου. Δὲν συγκρίνεται ἡ ἀνάβασις αὕτη μὲ τὴν κοπιαστικὴν τοῦ Παλαμηδίου ἐδῶ καὶ ἐπιπονος μορεῖς ν' ἀναβῆς.

Πέλαγος ἐρεῖπιον, κατὶ στενόμακρον οἰκοδομήματα ἔσκεπα, τῶν ὁποῖων κρέμονται οἱ τοῖχοι, σωρεῖται πετρῶν, ποῦ καλύπτονται ἀπὸ ἄγρια χαμόκλαδα, εἰς τὰ ὅποια φωλιάζουν πέρδικες, ἐδῶ κ' ἐκεῖ καμὰ σκυῖα ἢ κανὲν κυπαρίσσι, στέγνες διὰ τὸ νερὸ καὶ τὸ λάδι, πέρα ἡ Ἁγία Σοφία, βυζαντινοῦ ἔνθυμῳ, κτισμένη κατὰ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει, μὲ ἔξαιρετον ἐσωτερικὴν ἀρχιτεκτονικὴν οὐσιονομίαν, μακρότερα πύργους τις καὶ τευχύδρια συμπληρωτικὰ καὶ πυροβολεῖα. . .

— Ἐδῶ, μοῦ λέγει ὁ ὀδηγός μου, ἦτο τὸ Φρουραρχεῖον, ὅταν ἔμενεν ἐπάνω ὁ λόχος τῶν Ἀπομάχων. Ἐδῶ εἰς τὸ χεῖλος, διὰ νὰ βλέπουν τὴν θάλασσαν, κατοικοῦσαν οἱ Ἀγαῖες, ποῦ ἤξευραν νὰ ζοῦν οἱ Χριστιανοὶ κατοικοῦσαν κάτω, σὰν ἁγιαῖδες ποῦ ἦσαν.

Καὶ πράγματι ὁποῖον πανόραμα ἀπὸ ἐκεῖ ἐπάνω! ὅποια ἀνακούφισις ψυχῆς ποῦ ἐντροπᾶ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν βυθισμένη εἰς τὸ ἄπειρον πέλαγος μέχρι τὴς Κρήτης καὶ τὴς Μήλου, τῶν ὁποῖων διακρίνεις τὰς σκυῖας, ὅταν εἶναι καθαρὸς ὁ ὄριζων!

Ὅλαι αἱ ἀποχρώσεις τοῦ κυανοῦ ἐμπρὸς σου καὶ εἰς τὸν οὐρανόν, ὀλογοῦρά σου καλλιτεχνικὰ κορυφογραμμὰ ὀρέων, τὰ ὅποια καταλήγουν εἰς τὸν γηραιὸν Κάβο-Μαλιάν. Θεῖα ἐντροπῆσις τὸ σύνολον ποῦ ἀποτελοῦν αἱ ἡδοναὶ τοῦ ὕψους, τοῦ ἀνοικτοῦ ὀρίζοντος, τοῦ καθαροῦ ἀέρος, τοῦ αἰσθητικῶς ὄραίου εἰς χρώματα καὶ σχήματα.

Ἰδίως ἐκτακτον εἶναι τὸ μέρος τὸ ἀνωθεν τοῦ Λειψανά, θέσεως παρὰ τὸν φανόν, ὀπόθεν ἐρρίφθησαν εἰς τὴν θάλασσαν τρεῖς Μονεμβασίται ἵνα ἀναγγείλουν εἰς τὰ πολιορκούντα σπεταιωτικὰ πλοῖα τοῦ Γεωργίου Πάνου, πρωτεργάτου τὴς ἀλώσεως καὶ φρουράρχου κατόπιν τὴς Μονεμβασίας, νὰ μείνωσι διότι οἱ Τούρκοι θὰ παραδοθῶσαν.

Εἴτε διὰ τὸν εὐχάριστον βίον, τὸν ὅποιον ἐπέρνον οἱ Τούρκοι ἐκεῖ, εἴτε διότι ἦσαν ἀσφαλεῖς καὶ ἀπρόσβλητοι καὶ ἔξων ἐν ὁμονοίᾳ μετὰ τῶν Χριστιανῶν, ἐκάλεσαν τὸ κάστρο τοῦτο νολακεντικῶς *Μενεξέ-Καλεσί*. Καὶ τὸ κοσμητικὸν τοῦτο ὄνομα διασώζεται εἰς τὸ τραγοῦδι τοῦ χοροῦ, τὸ ὅποιον λέγει διὰ τὸ Λουλοῦδι τὴς Μονεμβασίας.

* Ἀπὸ τὸ ἔργον «Ταξίδια 'ς τὸν Μοριά».

Και βγαίνουμε από το ελληνικώτερο κίστρο της Πελοποννήσου, το όποιον ξμεινε περισσό-τερον χρόνον εις τὰς χεῖρας τῶν πατέρων μας καὶ τὸ ὅποιον ἦτο ἐπίκειον τοῦ Μυστρα, τοῦ κράτους τῶν Παλαιολόγων, τῶν ἐκδιωξάντων τοὺς Φράγκους.

Ὁ τελευταῖος Παλαιολόγος ὁ ὁποῖος εἶχεν ὡς πρωθυπουργόν του καὶ ὑπασπιστὴν τὸν γενναῖον Μονεμβασίτην Γ. Φραντζήν, ἐσκέπτετο τὸ Κόστρο αὐτὸ νὰ κάμῃ πρωτεύουσαν τοῦ δεσπο-τάτου του, τῆς τελευταίας ἀναλαμπῆς τῆς ἑλλη-νικῆς ἐλευθερίας.

***

Τὸ ἐσπέρας εἴμεθα εἰς τὴν Τάπιαν, περίπατον τῆς πολίχνης, ἕνα ἐξώστην ὑπὲρ τὴν θάλασσαν. Κάτω μελαγχολικοὶ ἐβλέπομεν ἐναλλάξ τὴν γαλαῆν θάλασσαν καὶ τὸν ἱστορικὸν βράχον

ΠΟΙΔΙ ΑΡΕΣΟΥΝ

Ἄν ἡ γυναῖκα θέλῃ νὰ εἶνε ὡραία — ἢ πρὸ πάντων νὰ φαίνεται — ἂν ἐπιθυμῇ, μὲ φυσικὰ ἢ ἀποκτητὰ θέλητρα, νὰ καταλαμβάνῃ τὸν ἄνδρα, τοῦτο χρωστεῖται εἰς τὸ ἔνστικτον, τὸ ὅποιον εἶνε ὁ ἀνώτερος νόμος.

«Τὰ δύο γένη, λέγει ὁ Ἑρβιέ, ἔρχονται εἰς τὸν κόσμον, μόνον ἐπειδὴ ἔχουν ἕνα ἔρωτα νὰ τελειώσουν».

«Εἶνε τόσο βραδεία εἰς τὴν φύσιν τοποθε-τημένον τὸ ἔνστικτον τῆς ἀναπαραγωγῆς, ὅσον τοῦ ποτοῦ καὶ τοῦ φαγητοῦ. Ὁ Θεὸς ἔδωκεν εἰς τὸ σῶμα μας τὰ μέλη, τὰς ἀρτηρίας, καὶ τὰ λοιπὰ ὄργανα διὰ νὰ ἐξυπηρετοῦν τὸν σκοπὸν αὐτόν. Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος θὰ ἐπεθύμει ν' ἀντι-σταθῇ, ὁ ὁποῖος προσπαθεῖ νὰ ἐμποδίσῃ τὰ πράγματα νὰ προχωροῦν ὅπως τὰ θέλει ἡ φύσις, ζητεῖ τίποτε ὀλιγώτερον παρὰ ν' ἀπαγορεύσῃ εἰς τὴν φύσιν νὰ εἶνε ἡ φύσις. Ἐπιχειρεῖ ν' ἀπαγορεύσῃ εἰς τὴν φωτιὰν νὰ καίῃ, εἰς τὸ νερὸ νὰ βρέχῃ, εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ τρώῃ, νὰ πίνῃ καὶ νὰ κοιμᾶται». Εἶνε οἱ σοφοὶ λόγοι τοῦ Λουθήρου.

Μὲ πολὺ ὀλιγώτερα λόγια τὸ θέτει ὁ Σοπε-νάουερ :

«Τὸ ἔνστικτον τῆς ἀναπαραγωγῆς, λέγει, εἶνε ἡ τελειότερα ἐκδήλωσις τῆς πρὸς ζωὴν θελή-σεώς μας εἶνε συνεπῶς ἡ συγκέντρωσις πάσης θελήσεως».

Πολὺ πρὸ αὐτοῦ, ἡ θρησκεία τοῦ Βούδδα μὲ χρώματα ἐντελῶς ποιητικὰ μᾶς ἐξήγγειλε :

«Τὸ ἔνστικτον τῆς διαγωνίσεως τοῦ εἶδους εἶνε ὀξύτερον ἀπὸ τὰ ἄμιστρα μὲ τὰ ὅποια ἡμερόνουν τοὺς ἐλέφαντας καὶ φλογερότερον

ὅπου ἐφώλιαζαν ἀπειρα πετρογελίδονα, ἀφήνοντι κραυγὰς. Πέρα πέρα κάποιος φιλόμοσος κιθα-ρωδὸς ἐτραγουδοῦσε τὸ ὡραῖον ποιηματάκι τοῦ Βιζυηνοῦ.

«Ἐνας βράχος ε' τὸ βουνὸ
συλλογιέται μοναχὸς του.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἡ Βασιλική, τὸ τραχαν-τῆρι τοῦ καπετὰν - Μικέ, ἔφευγε πλησιόσιον πρὸς τὴν Μῆλον. Μᾶς ἔχαιρέτα πολὺ. Ἐνῶ ὁ τραγου-διστὴς ἔλεγε τὸν τελευταῖον στίχον :

Διατί, ἄχ διατί ν' ἀγαπήσῃ ἕνα διαβάτη. . . .

Καὶ ἔτσι ἐτελείωσεν ἡ θλιβερὰ ἱστορία ἐνὸς λουλουδιοῦ τῆς Ἀνεμώνης, ποῦ ἦτο εἰς τὸν Βράχον βλαστημένη καὶ τὴν ἐπῆρε τὸ ῥῶμα . . . Ἐδάκρυσα χωρὶς νὰ ξέρω γιατί.

ΚΩΝ. Σ. ΓΟΥΝΑΡΗΣ

ἀπὸ τὴν φλόγα εἶνε καθὼς ἀγκάθι καρφωμένο εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου».

***

Ὁ ἔρωσ ποσάκις δὲν ἐπανελήφθη ὅτι δὲν εἶνε τίποτε ἄλλο παρὰ τὸ δίκτυ, τὸ ὅποιον ἡ φύσις ἀπλῶνει πρὸ τοῦ ὄντος πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ της, ὅπως τὸ καταστήσῃ πλέον πειθῆνιον πρὸς τὸν ὑπέρτατον νόμον της. Ἐὰν τοῦτο εἶνε εὐτύχημα ἢ δυστύχημα, δύναται νὰ πληροφορηθῇ κανεὶς ἀναγόμενος εἰς μίαν γενι-κωτέραν ἀρχήν. Ἐὰν δέχεται τὴν ζωὴν καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς, θὰ τὸ ἀναγνωρίσῃ ὡς εὐτύχημα. Ἐὰν τὴν ἀρνῆται καθ' ὀλοκληρίαν, τότε δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ συζητῇ. Ἄλλ' ὅταν κανεὶς ἀποβλέψῃ εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν ἀνθρώπων καὶ περισσό-τερον εἰς τὴν ἀλλόκοτον σημερινήν, θὰ διακρίνῃ ὅτι, παρ' ὅλα τὰ ψεῦδη, τὰ ὅποια μετὰ κόπον πολλοῦ συνεσωρεύθησαν, ὅλοι δουλεύουν εἰς τὸ ἔνστικτον, τοῦ ὅποιου ἡ δύναμις συναυξάνει μετὰ τῶν ἀντιστάσεων.

Εἶνε ἀληθές ὅτι αἱ γυναῖκες χάνουν ἐπὶ μᾶλ-λον καὶ μᾶλλον τὸ αἰσθημα τῆς μητρότητος δὲν ἀκολουθοῦν εἰμὴ τὰ μαθήματα τῶν ἀνδρῶν, οἱ ὁποῖοι καθημερινῶς τὰς διδάσκουν ὅτι ὁ ἔρωσ δὲν ἔχει αἷτιον σοβαρὸν οὔτε σκοπὸν ἱερῶν. Οἱ ἄνδρες διέστρεψαν πρὸς ἴδιόν των ὄφελος τὸν νόμον τῆς ἔλξεως τῶν γενῶν, καὶ τὴν ἀγνήν καὶ ὑψηλὴν λειτουργίαν τῆς ἀναπαραγωγῆς διε-δέχθησαν βάνασοι ἀπολασίου αἱ γυναῖκες ἐπί-στευσαν καὶ ἠκολούθησαν.

Ὅταν οἱ ἄνδρες περιεφρόνησαν τὴν μητέρα διὰ ν' ἀναβιάσουν εἰς τὸν θρόνον της τὴν

ἐρωμένην, τὴν ἀποθεωθεῖσαν ἀπὸ τοὺς ποιητὰς καὶ κυριαρχήσασαν διὰ τῶν ἐπιθυμιῶν τὰς ὁποίας ἐσκόρπιζε, θὰ ἐνόμιζε τις ὅτι αἱ γυναῖ-κες διὰ μικρὰς καταχρήσεως τῆς ἐπιφοῆς των, ἔμελλον μετ' οὐ πολὺ νὰ ὑποδουλώσουν τοὺς ἄνδρας.

Ἐν τούτοις εἶνε πλέον ἢ φανερόν ὅτι ἡ βασι-λισσα τοῦ πατριαρχικοῦ βίου, ἡ ἀληθὴς ἔρεια, ἢ θαυμαστὴ σύζυγος ἐξηναγκάσθη νὰ πωλήσῃ τὸ στέμμα της ἀντὶ ἐνὸς ζευγους ἐνωτίων.

Οἱ ἄνδρες σήμερον φαίνονται δούλοι τῆς Καλλονῆς καὶ ἱκέται τῆς Ἀφροδίτης, ἀλλὰ κανεὶς δὲν ὑπάρχει, ὁ ὁποῖος νὰ μὴ βλέπῃ πλέον ἢ καθαρά ὅτι ἡ γυναῖκα, ἀπογυμνωθεῖσα τῶν βαθυτέρων ἐλατηρίων τῆς ἐπιφοῆς της, δὲν εἶνε σήμερον διὰ τὸν ἄνδρα ἢ τὸ ταπεινὸν ἐργαλεῖον τῶν ἡδονῶν, περιπόθητον διὰ μίαν στιγμὴν καὶ ἀξιοπεριφρόνητον δι' ἕνα αἰῶνα.

***

ὑπὸ τὰς συνθήκας, αἱ ὁποῖαι κυβερνοῦν τὰς σχέσεις τῶν ἀνδρῶν πρὸς τὰς γυναῖκας σήμερον, τὸ ἐρώτημα «ποῖα γυναῖκες ἀρέσουν» ἀπετέ-λεσε θέμα διασκεδαστικῆς συζητήσεως.

Πρώτος ἐπρόβαλε τὸ ἐρώτημα ὁ Ἄμερικανὸς φιλόσοφος καὶ κοινωνιολόγος Πάικ.

Ἄλλὰ πρὶν ἢ ἰδῶμεν τὴν ἀπάντησιν, τὴν ὁποῖαν ἔδωκεν ὁ ἴδιος, εἰμποροῦμεν νὰ ἐρωτή-σωμεν ἂν ἐπιτρέπεται τοιαυτὴ ἐρωτήσις. Διότι κατὰ τὸν Σοπενάουερ, καθὲ ἀνθρώπος — ἄνδρας ἢ γυναῖκα — ζητεῖ διὰ τοῦ ἔρωτος ν' ἀντισταθί-σῃ, νὰ ἰσοροπηθῇ, νὰ συμπληρωθῇ. Ἡ φύσις φροντίζει διὰ τὴν διαιώνισιν καὶ ὄχι διὰ τὴν ἐκφύλισιν τῶν ὄντων ὠθεῖ ἐπομένως τὸν ἄνθρω-πον εἰς ζήτησιν ἐνὸς συμπληρώματος μὲ τὰς ἰδιότητας — προτερήματα ἢ ἐλαττώματα — αἱ ὁποῖαι τοῦ λείπουν.

Ἐὰν ἡ θεωρία αὕτη εἶνε ἀληθὴς — καὶ περιέχει βέβαια ποσὴν ἀληθείας — τότε ἡ μεγα-λόσωμος τρελλαινεται διὰ τὸν νόμον, ἐκεῖνος δὲ ἀντιστρόφως. Ἡ δειλὴ ἀναμφιβόλως ἔλκεται ἀπὸ τὸν γενναῖον ὁ δὲ συνεσταλμένος κατα-κάται ἀπὸ τὴν δεσποτιανήν.

Ἐν τούτοις ὁ Φαγκέ κατώρθωσε νὰ συμβι-βάσῃ τὸ δυνατόν τῆς ἐρωτήσεως τοῦ Πάικ πρὸς τὴν θεωρίαν τοῦ Σοπενάουερ. Ἀρκεῖ, λέγει, νὰ ζητήσωμεν τὰς συνθετέρας ἀτελείας καὶ ἐλλεί-ψεις τῶν ἀνδρῶν διὰ νὰ εἴρωμεν κατ' ἀντιστοι-χίαν ποῖα εἶνε τὰ συνθετέτερα θέλητρα ὁποῖα ἐπὶ τὸν γενικὸν τύπον τῆς γυναῖκος, ἡ ὁποῖα εἶνε ἀρεστὴ εἰς τὸν ἄνδρα. Κατὰ τὴν ἐξέτασίν του ὁ Πάικ ἔφθασεν εἰς τὸ ἐξῆς συμ-πέραςμα :

«Ἡ καλλονὴ δὲν εἶνε ὅτι ἀγαπᾷ ὁ σημερινὸς ἄνδρας».

Ἄλλ' εἶνε τάχα τόσο εὐκόλος ὁ ἀφορισμὸς αὐτός; Ἡ καλλονὴ δὲν εἶνε ἡ συχνότερα ἐκδή-

λωσίς τῆς δημιουργίας, ἀφοῦ δὲν εἶνε οὐδὲ κἀν τῆς τέχνης, τῆς ὁποίας ἐπὶ τέλος εἶνε καὶ ὁ μόνος προορισμὸς.

Ἐὰν λοιπὸν ἀποβλέψωμεν πέραν τῶν ἐξαι-ρέσεων τούτων, πρὸς τὰς ὁποίας ἀποδίδεται ἡ δικαιοτέρα λατρεία, τὸ σημεῖον εἰς τὸ ὅποιον συμπίπτουν αἱ περισσοτέραι γνῶμαι εἶνε :

«Ἡ γυναῖκα ποῦ ἀρέσει εἶνε ἀναμφιβόλως ἡ χαριτωμένη».

Τοῦτο συμφωνεῖ καὶ πρὸς τὴν θεωρίαν τοῦ Σοπενάουερ. Οἱ ἄνδρες ὑπερτεροῦντες εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς καλλονῆς, ὑστεροῦν ὡς πρὸς τὴν χάριν.

Χάρις, κατὰ τὸν Λέσειγγ, εἶνε καλλονὴ ἐν κινήσει. Ὁ εἰδικὸς ὁμοῦ ὁρισμὸς τῆς χάριτος ὡς πρὸς τὸ σῶμα τὸ ἀνθρώπινον δίδεται κατὰ τὴν γνῶμην μου, ὑπὸ τοῦ Διδερό :

«Αὐστηρὰ καὶ ἀκριβὴς συμφωνία τῆς κινή-σεως πρὸς τὴν φύσιν τῆς ἐνεργείας».

Ὅπως καὶ ἂν ἔχη, αἱ κινήσεις τοῦ ἀνδρικοῦ σώματος εἶνε βαρεῖαι, ὄχι τόσο ἐκ φύσεως ὅσον ἐξ αἰτίας τῆς μικρᾶς φροντίδος, τὴν ὁποῖαν οἱ ἄνδρες φαίνονται καταβάλλοντες εἰς τὸ νὰ μελετοῦν τοὺς ὄρους τῆς συμφωνίας τῆς κινή-σεως πρὸς τὴν φύσιν τῆς ἐνεργείας. Ἡ ἀργία, ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τῶν βαναυσοτήτων τῆς καθη-μερινῆς ζωῆς, δὲν εἶνε ἀγαθὰ προσιτὰ σήμερον εἰς τὴν πλειονότητα τῶν ἀνδρῶν. Καθ' ὄν χρόνον ὁ δουλοπάροικος καταγίνεται εἰς τὰ σκληρὰ ἔργα τῆς γεωργίας, ὁ χωροδεσπότης ἔχει τὸν καιρὸν ν' ἀναπτύξῃ τὴν ἀρμονίαν τῶν κινήσεων του πρὸς τὴν φύσιν τῆς ἐνεργείας, νὰ τελειοποιήσῃ τὴν χάριν, τὴν ὁποῖαν ἐκληρονόμησε παρὰ τῶν ἐπίσης ἀργῶν γονέων του ὁ χορὸς καὶ τὰ συναφῆ παιχνίδια, ἡ ἱπασία, τὰ κυνήγια καὶ αἱ ἀσπασεῖς ἐν γένει, αἱ μεθοδικαὶ καὶ ἐλεύθεραι, ὑπεχώρησαν πρὸ τοῦ σκληροῦ ἀγῶνος τῆς υπάρ-ξεως πρὸς τὸν ὅποιον ἐρρίφθη ἡ πλειονότης τῶν ἀνδρῶν σήμερον. Ἦτο ἐπόμενον νὰ σκλη-ρυνθῶσι, νὰ τραχυνθῶσι, νὰ ἀπογυμνωθῶσι πάσης χάριτος. Ἐξ ἀντιθέτου αἱ γυναῖκες ἐξελε-πύνθησαν διὰ τῆς ἀργίας. Ἐύρον τὸν καιρὸν νὰ καλλιεργήσουν τὴν χάριν, τῆς ὁποίας τὸ κορυφωμα ἀνευρίσκεται εἰς τὸ φτωχίον τῆς ἀργίας, τὸ τουρκικὸν χαρέμιον.

Ἐυστηματοποίησαν τὴν σπουδὴν τῶν κινή-σεων, καὶ ἀσυναίσθητως πως ἡ πείρα τοῦ παρελθόντος παραδίδεται ὡς κληρονομία εἰς τὴν μέλλουσαν γενεάν.

Ὁ χορὸς, ὡς ἀναπτύσσων καὶ ἀναδεικνύων ὅλην τὴν χάριν τοῦ σώματος, ἦτο ἀνέκαθεν εἰς ὄλους τοὺς λαοὺς ἢ εἰσαγωγή εἰς τὸν ἔρωτα. Ἡ χάρις ἐδημιούργησε τὸν χορὸν ὡς ἐκφρασίαν της, ὡς ἴδιόν της ὄργανον.

Ἐὰν τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων ἔχουν ἀνάγ-κην τοῦ χοροῦ πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τῆς χάριτος, οἱ ἄνθρωποι ὁμοῦ τῶν λεπτῶν αἰσθησέων τὴν

βλέπουν και εις τὸ ἀπλοῦν βῆμα. Ὁ Βιργίλιος λέγει διὰ τὴν Ἀφροδίτην:
«Ἀπὸ τὸ βάδιμά της ἐφάνη ὅτι ἦτο θεά».

***

Εἰς τὸν αἰῶνα ὁμοῦ τοῦτον τοῦ λεγομένου πολιτισμοῦ ὀφείλουν ὄλων αἰγνώμια νὰ συμπέσουν εἰς τὸ ὅτι:

«Ἡ γυναῖκα ποῦ ἀρέσει εἶνε πρὸ παντὸς ἡ κομῆς».

Μὲ ἄλλους λόγους, εἰς τὸν αἰῶνα αὐτὸν τοῦ ψευδούς και τῆς σπανίας καλλονῆς, ἡ γυναῖκα ἀσυνειδήτως ἐνόησεν ὅτι ἡ ἀσφαλεστέρη ἐξυπηρέτησις τῶν ἐνοτικῶν ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς μεσολαβῆσεως τῆς ραπτρίας και τῆς τέχνης ἐν γένει.

Δὲν πρόκειται μόνον νὰ ἀναδειχθῶν τὰ ὑπάρχοντα θέληγγρα. Πρόκειται νὰ δημιουργηθῶν τοιαῦτα ψευδῆ. Πρόκειται ν' ἀποκρυφθῶν ἐλαττώματα νὰ συμπληρωθῶν ἐλλείψεις.

Πρόκειται περὶ ἐφευρέσεων αἱ ὁποῖαι ἀποβλέπουν πρὸς ἐπιτυχίαν ἐντυπώσεως ἀπατηλῆς.

Πρόκειται ἀκόμη νὰ διαψευσθῆ αὐτὴ ἡ φύσις, νὰ ἐπουλωθῶσιν αἱ πληγαί, τὰς ὁποῖας ὁ χρόνος μετὴν συνήθη του σκληρότητα καταφέρει.

Πρόκειται ἐν τέλει περὶ τοῦ τερατώδους γεγονότος ὅτι διὰ τῆς τέχνης τοιοῦνται αἱ γνωσταὶ καμπύλαι τοῦ σώματος. Ὁ ταῦρος πρέπει νὰ ἐρεθισθῆ μέχρι μανίας ὁ ταυρομάχος μεταχειρίζεται τὸ κόκκινο ἐκεῖνο ὕφασμα.

Ἢδη ὁ καθεὶς ἐννοεῖ διατὶ ὁ στηθοδέσμος, ὁ μέγας αὐτὸς ἀπατεῶν, ὁ ὁποῖος δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος τοῦ οικοδομήματος, ὁποῖον εἶνε ἡ ἐνδυναμία μᾶς κομψῆς γυναικός, ἀνθίσταται ἀκόμη κατὰ τῶν ἀναθεμάτων τῶν φιλοσόφων και ἠθικολόγων, κατὰ τῶν συμβουλῶν και κραυγῶν ἰατρῶν και ὕγιονολόγων. Αἰὰ τὴν κομψὴν γυναῖκα δὲν ὑπάρχει ζήτημα ὕγιεινῆς ἢ ἠθικῆς. Ἐν μόνον τὴν ἐνδιαφέρει: ν' ἀρέσῃ, ν' ἀρέσῃ πολὺ και ἐπὶ πολὺ.

Ἡ ΚΟΡΗ ΤΟΥ ΑΝΤΣΙΟ — Βλέπε σχετικῶν ἀρθρῶν εἰς τὸ «δέκαπενθήμερον»

Μόνον ὁ ἐραστὴς και ὁ σύζυγος εἰμποροῦν νὰ πατάξουν τὸν ἀλιτῆριον ψεύστην. Καὶ εἰαν αὐτοὶ δὲν εἶνε εἰς θέσιν νὰ θέλουν νὰ τὸ κάμουν, δὲν ἔχομεν νὰ περιμένωμεν ἀπὸ κανένα.

Ἄγγλικὸς νόμος ἐπὶ Καρόλου τοῦ Β' ἔλεγε: «Κάθε γυναῖκα, ἡ ὁποῖα ἤθελε ἀπατηθεῖ τινὰ και τὸν λάβει ὡς σύζυγον μετὴν βοήθειαν τοῦ στηθοδέσμου, θὰ δικάζεται σύμφωνα με τοὺς νόμους περὶ μαγγανειῶν και ὁ γάμος θὰ θεωρεῖται ἄκυρος».

Ἴδετε τὸν ἐγωϊσμὸν τῶν ἀνδρῶν!

Ὁ νόμος ἔπρεπε μᾶλλον νὰ εἶνε:

«Ἐάν τις ἠλίθιος ἤθελε ἀπατηθῆ μετὴν βοήθειαν τοῦ στηθοδέσμου και ἤθελε λάβει ὡς σύζυγον κακοσηματισμένην γυναῖκα, ὁ γάμος του θεωρεῖται ἔγκυρος και τοῦτο ἀκριβῶς ἀποτελεῖ τὴν ποινὴν του».

Καί, ἂν ὁ πρῶτος νόμος ἀπέτυχε, ἴσως ὁ δεῦτερος θὰ ἦτο ἀποτελεσματικὸν φάρμακον κατὰ τοῦ στηθοδέσμου... τουλάχιστον ἐπὶ Καρόλου τοῦ Β'.

ANNA ΚΑΤΣΙΓΡΑ-ΜΕΛΑ
ἱατρὸς

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑΝ ΜΟΥ

[Ἡ ζωὴ τοῦ μεγάλου ἀμερικανοῦ οὐμοριστοῦ Μάρκ Τουαίν, τοῦ ἀνθρώπου ποῦ ἐχάρισεν εἰς ὅλον τὸν κόσμον τὴν ἠδονὴν τοῦ ἐξυπνοῦ γέλωτος, εἶνε μίᾳ συνέχειᾳ τραγωδιῶν, αἱ ὁποῖαι θὰ εἶχαν καταβάλῃ κάθε ἄλλον, ἔχοντα τὸν συνηθισμένον νοῦν και τὸ συνηθισμένον ψυχικὸν σθένος. Ἡ ἀλήθεια εἶνε, ὅτι ὅσοι ἐγγνώρισαν ἐκ τοῦ πλησίον τὸν Σαμουήλ Κλέμενς, τὸν ὁποῖον ὁ κόσμος ὅλος γνωρίζει μετὸ ὄνομα Μάρκ Τουαίν, ὁμολογοῦν ὅτι ἐπέρασεν ἀπὸ περιόδους μεγάλης ἀπαυσιοδοξίας, πικρίας και ἀπογοητεύσεως, μέσα του ὁμοῦ ἐκρυπτε μίαν ἀκατάβλητον ψυχικὴν δύναμιν, ἡ ὁποῖα πάντοτε ἐθριάμβευεν εἰς τὸ τέλος, ἐνικόσων ὄλας τὰς θλίψεις, και τώρα ἀκόμη ἐξακολουθεῖ νὰ σκορπίζῃ τὴν χαρὰν και τὴν φαιδρότητα εἰς τὸν κόσμον ὅλον.

Καὶ ὁμοῦ μέσα εἰς τὸ δροσερὸ του γέλιο, εἰς τὴν καλοκάγαθον εἰρωνείαν, εἰς τὴν ἀπαράμιλλον ἐξυπνάδα τῆς φράσεώς του, ἠμπορεῖ κανεὶς πολλὰ συχνὰ νὰ εἶδῃ τὰ ἴχνη τοῦ πόνου, ὁ ὁποῖος ἔχει πληγῶσῃ τὸσον βαθειὰ τὴν εὐαίσθητη καρδιὰ τοῦ ἀμερικανοῦ συγγραφέως. Μέσα εἰς τὴν αὐτοβιογραφίαν του διαγράφεται θανυμία ὁ χαρακτήρ τοῦ Μάρκ Τουαίν. Κατ' ἀρχὰς τὴν προώριζε νὰ ἐκδοθῆ μετὰ τὸν θάνατόν του, κατοπιν ὁμοῦ ἐπέσθη εἰς τὰς παρακλήσεις τῶν θανυμαστῶν του νὰ δώσῃ εἰς τὸ κοινὸν ὅσα μέρη δὲν θίγουν πρόσωπα ζῶντα ἀκόμη, ἢ ὁποσοδήποτε εἰμποροῦν νὰ πειράξουν κανένα.

Διὰ τοὺς ἀναγνώστας τῶν «Παναθηναίων» παραθέτομεν μερικὰς σελίδας γενικοῦ ἐνδιαφέροντος, ὅπου θὰ ἐκτιμήσουν τὴν λεπτότητα τοῦ πνεύματος, τὴν ἀπλότητα τοῦ ὅφους, καθὼς και τὸ βάθος και τὴν εὐκρινείαν τοῦ Μάρκ Τουαίν].

Ἐπιθυμῶ ἡ αὐτοβιογραφία μου αὐτὴ νὰ γίνῃ τὸ πρότυπον ὄλων τῶν αὐτοβιογραφιῶν ποῦ θὰ γραφοῦν εἰς τὸ μέλλον, ὅταν, μετὰ τὸν θάνατόν μου, δημοσιευθῆ, και ἐπιθυμῶ ἀκόμη νὰ διαβάζεται και νὰ θαυμάζεται ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας διὰ τὴν μέθοδον και τὴν μορφήν της, — μέθοδον και μορφήν διὰ τῶν ὁποίων φέρονται διαρκῶς εἰς ἀντιπαράστασιν τὸ παρελθόν και τὸ παρόν, κρατῶντας τοιοτοτρόπως διαρκῶς ἀναμμένον τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστου μετὰ τὰς ἀντιθέσεις ποῦ παρουσιάζουν, ὅπως ἡ ἐπαφὴ τοῦ χάλυβος μετὸν πυρόλιθον γεννᾷ τὴν σπῖθαν. Ἐκτὸς τούτου δὲν ἐκλέγω διὰ τὴν αὐτοβιογραφίαν μου τὰ ἐπιδεικτικὰ ἐπεισόδια τῆς ζωῆς μου, ἀλλὰ κυρίως ἀναφέρω τὰς συνηθεῖς περιστάσεις, αἱ ὁποῖαι, ὄλαι μαζί, ἀποτελοῦν τὴν ζωὴν κάθε ἀνθρωπίνου πλάσματος, διότι με αὐτὰς ὁ καθεὶς εἶνε οἰκείος και τοῦ φαίνεται, ὅτι βλέπει μέσα εἰς αὐτὰς καθρεπτισμένην τὴν ἰδικὴν του ζωὴν, και ὅτι διαβάσει τὴν ἰδικὴν του αὐτοβιογραφίαν. Ὁ συνηθὴς τυπικὸς αὐτοβιογράφος ψάχνει μέσα εἰς τὴν ζωὴν του νὰ ἀνακαλύψῃ τὰς περιστάσεις κατὰ τὰς ὁποῖας ἤλθεν εἰς συνάφειαν με πρόσωπα ἐπιφανῆ, ἐνφ ἢ ἐπικοινωνία του με τοὺς ἀφανεῖς εἶχε δι' αὐτὸν τὸ ἴδιον ἐνδιαφέρον, και θὰ εἶχαν ἐπίσης τὸ ἴδιον ἐνδιαφέρον διὰ τὸν ἀναγνώστην.

Ὁ Χάουελς ἦτο ἐδῶ προχθές, και τοῦ ἐξέθεσα ὀλόκληρον τὸ σχέδιον τῆς αὐτοβιογραφίας αὐτῆς και τὸ σύστημά μου, τὸ φαινομενικῶς ἀνευσυστήματος — φαινομενικῶς μόνον. Ὁ κανὼν ὁ ὁποῖος διέπει τὸ σύστημά μου εἶνε νὰ ὁμιλῶ διὰ κάθε πράγμα, τὸ ὁποῖον τὴν στιγμὴν ἐκείνην μ' ἐνδιαφέρει, και μόλις παύσῃ νὰ μ' ἐνδιαφέρει θὰ τὸ ἀφίνω διὰ νὰ ὁμιλήσω διὰ κάτι ἄλλο. Τὸ σύστημά μου αὐτὸ εἶνε τέλειον και προαποφασισμένον ἀνακῆτωμα — εἶνε πορεία ποῦ δὲν ἀρχίζει ἀπὸ πονθενά, δὲν ἀκολουθεῖ καμίαν γραμμὴν, και δὲν εἰμπορεῖ νὰ φθάσῃ εἰς κανὲν τέλος, ἐνόσω ζῶ, διὰ τὸν λόγον ὅτι, εἰαν ἐπὶ ἑκατὸν ἔτη ὁμιλοῦσα δύο ὥρας τὴν ἡμέραν μ' ἕνα στενογράφων, πάλιν δὲν θὰ κατώρθωνα νὰ καταγράψω τὸ δέκατον τῶν πραγμάτων ποῦ μοῦ ἐκίνησαν τὸ ἐνδιαφέρον κατὰ τὸ διάστημα τῆς ζωῆς μου. Εἶπα εἰς τὸν Χάουελς, ὅτι αὐτὴ ἡ αὐτοβιογραφία θὰ ἐξοῦσε χωρὶς δυσκολίαν ἕνα-δύο χιλιάδες χρόνια, και ἔπειτα πάλι, θὰ ξαναέκτανεν ἀρχὴ, και θὰ ἐξοῦσε ὄλον τὸν ἐπίλοιπον χρόνον.

Αὐτὸς εἶπε, πῶς τὸ πιστεύει και μ' ἐρώτησεν ἂν εἶχα σκοπὸν νὰ γράψω ὀλόκληρη βιβλιοθήκην.

Τοῦ εἶπα, πῶς αὐτὸς ἦτον ὁ σκοπὸς μου: ἄλλ' ὅτι, ἂν ἐξοῦσα ἀρκετὰ χρόνια, δὲν θὰ ἐχωροῦσεν ἡ σειρά τῶν τόμων μέσα εἰς μίαν πόλιν, ὅτι θὰ ἐχρειάζετο ὀλόκληρη πολιτεία, και ὅτι δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἴσως κανεὶς πολλαίς-ἑκατομμυριοῦχος ὁ ὁποῖος θὰ εἰμποροῦσε νὰ ἀγοράσῃ ὀλόκληρην τὴν σειράν, ἐκτὸς πλέον, ἂν τὴν ἠγόραζε χρεωλυτικῶς.

Ὁ Χάουελς ἐπεκρότησε, και μοῦ ἔκαμεν ἕνα σωρὸν ἐπαίνους. Αὐτὸ ἦτο πολὺ φρόνιμον ἐκ μέρους του, διότι εἰαν ἔκανε τὸ ἐναντίον, θὰ τὸν ἐπετοῦσα ἀπὸ τὸ παραθύρον. Μοῦ ἀρέσει ἡ κριτικὴ, ὅταν ὁμοῦ κλίνει πρὸς τὸ μέρος μου.

Ἀῦριον εἶνε ἡ τριακοστὴ ἔτη ἐπέτειος τοῦ γάμου μου. Ἡ γυναῖκα μου ἐχάθηκε ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦτον πρὸ ἑνὸς ἔτους και ὀκτὼ μηνῶν, εἰς τὴν Φλωρεντίαν τῆς Ἰταλίας, κατοπιν μακρῶς ἀσθενείας, ἡ ὁποῖα διήρκεσεν εἰκοσι δύο μῆνας.

Τὴν ἐρωτογνωρίαν ὑπὸ μορφήν μικρογραφίας ἀπὸ ἐλεφαντοστοῦν εἰς τὴν αἶθουσαν τοῦ ἀδελφοῦ της Καρόλου, εἰς τὸ ἀτιμόπλοιον «ἡ πόλις τῶν Κουάκερ» εἰς τὸν κόλπον τῆς Σιῦρνης, τὸ καλοκαίρι τοῦ 1867, εἰς ἡλιῶν εικοσιδύο ἔτων. Τὴν ζωντανὴν μορφήν της συνήνητσα διὰ πρώτην φορὰν τὸν ἐπόμενον Δεκέμβριον εἰς τὴν Νέαν Ὑόρκην. Ἦτο λεπτὴ και ὄραια και παρθενικὴ — κόρη μαζί και γυναῖκα. Ἐμείνε κόρη και γυναῖκα, ἕως τὴν τελευταίαν στιγμὴν

της ζωής της. Όπισω από σοβαρόν και ήρεμον εξωτερικόν έκειεν άσβυστη φωτιά συμπαθείας, ενεργητικότητος, άφοσιώσεως, ένθουσιασμού και αγάπης, άπεριορίστου αγάπης. Το σώμα της ήτο πάντοτε εύθραστον, έξουσε με το πνεύμα της, του όποιου ή αίσιοδοξία και το θάρρος ήσαν άκατάβλητα. Απόλυτος αλήθεια, απόλυτος τιμότης, απόλυτος ειλικρίνεια ήσαν τα κύρια χαρακτηριστικά της. Ποτέ δέν την άπατούσαν αι διασθήσεις της. Την έχω συγκρίνει με εκατοντάδας ανθρώπων, και ή πεποίθησίς μου μένει άκλόνητος, ότι ό χαρακτηριστής της είνε ό τελειότερος τόν όποιον έχω ποτέ συναντήσει. Ήτον από τας φύσεις εκείνας που όχι μόνον προκαλούν την λατρείαν τών άλλων, αλλά την επιβάλλουν. Ήτο πάντοτε εύθυμος, και κατώρθωνε πάντοτε να μεταδίδη την εύθυμίαν της και εις τους άλλους. Κατά το διάστημα τών έννεα έτών που έπέρασεν με στερήσεις και χρέη, είχε την ικανότητα με την λογικήν της να διώχνη την άπελπισίαν μου, να ανακαλύπη μίαν φωτεινήν άκτίνα μέσα εις τα σύννεφα και να με κάμνη να την βλέπω. Καθ' όλον αυτό το διάστημα δέν την άκουσα μίαν φοράν να παραπονεθή δια τας δεινάς περιστάσεις όπου ευρισκόμεθα, ούτε αυτήν, ούτε τα παιδιά της. Διότι έτσι τα είχε μορφώσει, και άντλούσαν από αυτήν το ψυχικόν των σθένος. Η αγάπη της προς όλους γύρω της ώμοιάζε με λατρείαν, και ως λατρεία της άνταπεδίδετο από συγγενείς, φίλους, και τούς ύπηρέτας άκόμη του σπιτιού. Είχε του κοριτσιού το γέλιο το άνοικτόκαρδο. Το ήκουε κανείς σπανίως όταν όμως ήκούετο το γέλιο αυτό άντηχοüse εις το αυτί σαν μουσική εμπνευσμένη. Το ήκουσα δια τελευταίαν φοράν, όταν ήτον εξαπλωμένη εις το κρεβάτι όπου είχε μείνη άρρωστη, περισσότερο από ένα χρόνον. Και τόν έσημείωσα τόν φθόγγον αυτόν που δέν θ' άκουσθή ποτέ πλέον.

***

Το πρώτον μας παιδι έγεννήθη εις τας 7 Νοεμβρίου 1870, και έζησεν είκοσι δύο μήνας. Η Σούζη έγεννήθη εις τας 19 Μαρτίου 1872 και έφυγεν από τόν κόσμον αυτόν εις τας 18 Αυγούστου 1896 εις το σπίτι μας, ζ'τό Χάρτφορντ. Πλησίον της, όταν έφθασε το τέλος, ήσαν δύο φίλοι μας, και ό περιβολάρης με την γυναίκα του. Η Κλάρα, ή μητέρα της και έγώ έφθάσαμεν εις την Άγγλίαν τας 31 Ιουλίου, άφου είχαμεν κάμη τόν γύρον της γής. Ένοιμασαμεν ένα σπίτι εις το Γήλφορντ, και έπεριμέναμεν να έλθουν από την Άμερικην μίαν εβδομάδα άργότερα, ή Σούζη με τούς δύο φίλους μας. Αντι αυτών έλάβαμεν ένα γραμμα.

Μας έ πληροφοροούσαν ότι ή Σούζη ήτο άρρωστη έλαφρά — τίποτε σπουδαίον. Άνησυχήσαμεν όμως, και άρχισαμεν να τηλεγραφούμεν. Αυτό έγινε την Παρασκευήν. Όλημέρα καμία

άπάντησις — και το άτιμόπλοιον άναχωρούσε την έπομένην από το Σαουθάμπτον, το μεσημέρι. Η Κλάρα και ή μητέρα της ήρχισαν να ετοιμάζον τα πράγματα, δια να φύγωμεν, εάν έλαμβάναμεν δυσαρέστους ειδήσεις. Τέλος πάντων έφθασεν ένα τηλεγράφημα το όποιον έλεγε. «Αναμείνατε ειδήσεις την πρωίαν». Αυτό δέν ήτο διόλου καθησυχαστικόν. Έτηλεγράφησα άμέσως να μου στείλουν την άπάντησιν εις το Σαουθάμπτον, διότι είχεν ήδη νυκτώση. Έκείνην την νύκτα έπερίμενα εις το ταχυδρομείον, έως τα μεσάνυκτα με την έλπίδα, ότι έιμπορούσε να έλθη καμία καλή είδησις, αλλά καμία είδησις δέν ήλθε. Έκαθήσαμεν σιωπηλοί εις το σπίτι έως την μίαν μετά τα μεσάνυκτα, περιμένοντας κ' έμεις δέν ήξεύρουμε τί. Έπήραμεν το πρώτον τραίνο, και διαν έφθάσαμεν εις το Σαουθάμπτον, το τηλεγράφημα μας έπερίμενε. Έλεγε, ότι ή άνάρφωσις ήτο βεβαία, άλλ' ότι θα διήρκει πολύν χρόνον. Αυτή ή είδησις με άνακούφισεν, όχι όμως και την γυναίκα μου. Αυτή και ή Κλάρα άνεχώρησαν άμέσως δια την Άμερικην, δια να νοσηλεύσουν την Σούζην. Έγώ έμεινα να ένοικιάσω ένα σπίτι μεγαλείτερο εις το Γήλφορντ. Αυτά έγιναν εις τας 15 Αυγούστου 1896. Μετά τρεις ημέρας, ένω ή γυναίκα μου με την Κλάραν έταξείδευαν άκόμη εις τόν άκεανόν, εκάθημην εις την τραπεζαρίαν χωρίς να σκέπτόμαι τίποτε ιδιαιτέρως, όταν ήλθαν και μου έβαλαν στο χέρι ένα τηλεγράφημα — Έλεγε: «Σήμερον ή Σούζη άνεκαύθη έν ειρήνη».

Ένα από τα μεγαλείτερα μυστήρια της φύσεώς μας είνε, ότι έιμπορεί να μας κτυπήση ένας τέτοιος κεραυνός, δίχως να τόν περιμένωμεν, και να εξακολουθώμεν να ζώμεν. Μας έδόθη εύσπλαχνικά μία έλλειψις ικανότητος να κατανοήσωμεν την αληθινήν σημασίαν του. Το πνεύμα έχει το άόριστον συναισθημα μιάς μεγάλης άπώλειας — τίποτε άλλο. Πρέπει να περάσων μήνες, ίσως και χρόνια, δια να συνάξουν ό νοūs και ή μνήμη λεπτομερείας, και έτσι να μάθουν και να έννοήσουν όλον το μέγεθος της καταστροφής.

Καίεται κάποιου το σπίτι. Τα καπνίζοντα έρείπια του παρουσιάζουν την εικόνα της καταστροφής ενός οίκου ό όποιος του έγινεν αγαπητός από την μακροχρόνιον χρήσιν και τα ευχάριστα γεγονότα που συνέβησαν μέσα του. Άργότερον, όσον περνούν αι ημέραι και αι εβδομάδες, αισθάνεται ότι του λείπει τότε τούτο, τότε εκείνο, τότε το άλλο. Και όταν θα το ζητήση, άνακαλύπτει, ότι έχάθη μαζί με το σπίτι που έχάηκεν. Πάντοτε συμβαίνει να είνε κάτι ούσιώδες — κάτι μοναδικόν εις το είδος του. Δέν έιμπορεί ν' αναπληρωθή. Ευρίσκειτο μέσα εις εκείνο το σπίτι. Έχάθη άμετακλήτως. Δέν το ήξευρεν, ότι ήτο ούσιώδες, όταν το είχε τώρα

μόνον το έννοεί, όπου ή στέρησις του τόν στενοχωρεί, τόν βασανίζει.

***

Όταν ή Σούζη ήτον έπτά έτών, πολλές φορές της έλεγεν ή μητέρα της «Έλα, Σούζη, δέν πρέπει να κλαίς για μικρά πράγματα».

Αυτό έγινε άφορητή συλλογής δια την Σούζην. Είχε ραγίση ή καρδούλα της, δια πράγματα, που της έφαινοντο τρομερά δυστηχήματα — δια το σπάσιμον ενός παιχνιδιού, δια την ματαιώσιν μιάς έκδρομής εξ αιτίας του καιρού, δια το ποντίκι που είχεν ήμερώσει και έπαιζε μαζί του και το είχε σιοτώση ή γάτα — και τώρα ήρχετο αυτή ή παράξενη άποκάλυψις. Γιατί; Πώς μετράται το μέγεθος τών καταστροφών; Ποίος είναι ό κανών; Πρέπει να ύπάρχη κάποιος τρόπος να ξεχωρίζη κανείς τα μεγάλα από τα μικρά. Ποίος νόμος διέπει αυτές τας αναλογίας; Έξήτασε δια πολύν καιρόν το πρόβλημα σοβαρά. Έβαλε τα δυνατά της να το λύση, δύο, τρεις ημέρας έσκέπτετο — αλλά το πρόβλημα άνθίστατο — την ένίησε. Έπι τέλους κατέθεσε τα όπλα και έζήτησε βοήθειαν από την μητέρα της.

«Μαμά, ποιά είνε τα μικρά πράγματα;»

Η έρώτησις έφαινετο άπλή — κατ' αρχάς. Και όμως, πριν έλθη ή άπάντησις, άπρόβλεπτοι δυσκολίαι παρουσιάσθησαν. Ηύξανον — έπολλα-

πλασιάζοντο — προετοιμάζαν και άλλην ήταν. Η προσπάθεια της διαφατίσεως έσταμάτησεν άποτόμως. Τότε ή Σούζη έδοκίμασε να διευκολίνη την μητέρα της με κάποιο παράδειγμα. Η μητέρα ετοιμάζετο να ύπάγη ζ'τά έμπορικά και, μεταξύ άλλων, έπρόκειτο ν' άγοράση της Σούζης ένα ψεύτικο ώρολόγι που της είχε προ καιρού ύποσχεθή.

— «Εάν έξεχνούσες το ρολόγι, μαμά, αυτό θα ήταν μικρό πράγμα;»

Δέν την έμελλε δια το ώρολόγι, διότι ήξευρε πολύ καλά, ότι δέν θα το έλησμονούσεν. Εκείνο που ήλιπεν ήτον ότι ή άπάντησις θα έλυε το άινιγμα που έβασάνιζε το μικρό της κεφαλάκι.

Η έλιπις έματαιώθη φυσικά, δια τόν λόγον, ότι ένα δυστύχημα δέν έιμπορεί να μετρηθή από τούς άπ' έξω, αλλά μόνον με το μέτρον εκείνου τόν όποιον κυρίως άποβλέπει. Το χαμένο στέμμα ενός βασιλέως είνε σπουδαίον ζήτημα δια τόν βασιλέα, δέν έχει όμως καμίαν σημασίαν δι' ένα παιδί. Το χαμένο παιχνίδι είνε δια το παιδί μεγάλο ζήτημα, άλλ' εις τα μάτια του βασιλέως δέν είνε πράγμα δια να χαλάση κανείς την καρδιά του. Έπι τέλους έφθασαν εις ένα συμπέρασμα, το όποιον όμως έβασίζετο εις τόν άνωτέρω συλλογισμόν και έτσι έπετράπη εις την Σούζην να ζυγίση τα δυστηχήματά της με το ιδικόν της μέτρον.

[Απο το άγγλικόν υπό Αθ. Θ.]

MARK TOYAIN

Η ΚΥΡΙΑ ΓΚΡΕΖ Η Η ΣΠΑΣΜΕΝΗ ΣΤΑΜΝΑ *

Η άσωτη του Φραγκονάρ — στην εικόνα του «Σύρτης» — ριχμένη στην άγκάλη του αγαπημένου με αντίστασι και με ένδοτικότητα, όπου τα μάτια της είναι άπλανή και προσφέρει τα χείλη της, είναι ή κυρία Γκρεζ στις στιγμές αυτές. Η νέα αυτή γυναίκα του Φραγκονάρ, με τα κόκκινα χείλη, με το παλλόμενον στήθος, με τα ξμορφα μάτια που τα πλαισιώνει μαύρη γραμμή πάθους, είναι άπαράλλακτη ή κυρία Γκρεζ! Οί άνδρες όμως του Φραγκονάρ, — δυνατοί, ξμορφοί, νηχταί — έχουν και κάποιο φόβο, και κάποια αιδημοσύνη τραβοούν το σύρτη της θύρας για προφύλαξι θέτουν έμπόδιο για τούς αδιάκριτους.

Η κυρία Γκρεζ και ό κύριος Άζεγκούρ, αυτοί δέν φυλάγονται καθόλου άφινουν όλα στην τύχη. Ο κ. Άζεγκούρ έπήγαινε στο Λουβρον όπως στο σπίτι του. Όλοι οι καλλιτέχναι τόν γνωρίζαν καλά. Από το εργαστήρι του ένός στο εργαστήρι του άλλου, πάντα νόστιμος, χαρι-

τωμένος, μυρωδάτος, με τρόπους προσκοιμημένους. Όμως εις του Ντεπόρτ, στού Λαγκρενέ, στού Παζού και προ πάντων στού Σαρνιέν άπαντούσε καλές νοικοκυρές, γυναίκες άσστηρές και πιστές που τόν εξαπόστελλαν με την κατάλληλη άπάντησι στού Γκρεζ, ή ίδια ή γυναίκα του έρχεται πρώτη να τόν δεχθή. Το πράγμα έγινε τόσο πολυ γνωστόν, όπου στο τέλος ό Γκρεζ τούς έπιασε. Αυτό δέν έτάραξε καθόλου τόν κ. Άζεγκούρ, ό όποιος έφυγε κρατώντας το μέτωπο ψηλά. Στόν θλιμμένο σύζυγο ή κυρία Γκρεζ είχε το θάρρος να ειπή ότι το αίσθημά της ήταν άγνό, και ότι, και αν δέν ήταν, πάλι αυτός έφταιγε, που ζωγράφισε σε κάθε στιγμή τη γυναίκα του και έτσι άσπλόγιστα προκαλούσε εκείνους που είχαν το γούστο και την καλαισθησία του κ. Μπλοντέλ ναρθοούν να ιδοούν το μοντέλο της εικόνας, το πρόσωπο το πραγματικό αντί το πρόσωπο το ζωγραφισμένο. Ο Γκρεζ δέν έγραψε στα απομνημονεύματά του αν έπίστεψε ή δέν έπίστεψε το ξμορφο αυτό ψέμα; ειπε όμως πραγματικώς τα λόγια

* Τέλος «Παναθήναια» 15 Οκτωβρίου.

αυτά: ότι «στο τέλος της βασιλείας του κ. Άζεγκούρ, η κυρία Γκρέξ — για πείσμα ή για παρηγοριά — συμπάθησε έναν νέο που του έδινε μαθήματα».

Ο νέος αυτός είχε μεγάλα καστανά μάτια, αμυγδαλωτά, χρώμα λευκό, λαμδόν Άντινοου, μύτη μικρή και κανονική, και πολύ ξμορφα δόντια ήταν έως δεκαεπτά χρόνων. «Μια μέρα, λέγει ο Γκρέξ, έπληγα στο σπίτι κατά τας έννεα. Είδα το πρόσωπο της γυναίκας μου πολύ ταραγμένο και τον μαθητή μου που στείχονταν εμπρός στο τζάκι σατισμένος: σιέφθηκα πώς έπρεπε να τον διώξω τον νέον αυτόν και το έκανα τότε, απελπισία στο σπίτι μου: η γυναίκα μου πάντα κρατώντας ένα σιλέτο για να σκοτωθώ, χωρίς ν' αποφασίση και τίποτε και ήμουν άμείλιτος». Την ήμέρα εκείνη και τις άλλες ήμέρες, έγειναν πάλι σκηνές που δεν ήταν λιγώτερο παθητικές απ' εκείνες που συνείδησε ο Γκρέξ να ζωγραφίση. Μή τολμώντας να της μιλήση για τη διαγωγή της, γιατί ακολουθοῦσαν φωνές, θυμοί, νευρικοί σπασμοί, κατέφυγε στο ζήτημα των έξοδων. Μά, και τότε, το τέλος δεν ήταν καλλίτερο. Η κυρία Γκρέξ κοκκινίζει σαν παπαρούνα το ξμορφο κεφάλι της έδειχνε την όργη μαζί και τον πόνο. Γινόταν μανιακή, και μέσα στο θυμό της έπιανε τα βιβλία και τους λογαριασμούς και τ'άσχιζε, να μη μείνη καμιά απόδειξις της ψευτιάς της. Τότε, αν ο Γκρέξ της έκανε παρατηρήσεις, αυτή εφώναζε, ύβριζε και χτυπούσε τα πόδια.

Τέλος έγεινε ανυπόφορη: «Είναι ένας έχθρος που είμαι αναγκασμένος να ζω μαζί του» έλεγε ο δυστυχισμένος άνθρωπος¹.

Κ' ένω μπορούσε επιτέλους να είναι εκλεκτική, προτιμούσε να τρέχη έδώ κ' εκεί με ανθρώπους τιποτένιους. Μετά τον κ. Μπλοντέλ ο μαθητής έπειτα, ακόμη πειο χαμηλά. «Γλήγορα, γράφει ο δυστυχισμένος Γκρέξ με ειλικρίνεια που κρύβει μέσα της περισσότερη θλίψη παρά κυνισμό, η γυναίκα μου άλλαξε γούστο».

Και μολονότι αισθάνετο απέχθεια για τη γυναίκα αυτή, που όχι μόνον επρόδιδε τη συζυγική πίστι μά ήταν και κλέφτρα, ο Γκρέξ με θαυμαστή υπομονή, με ανήκουστη υποταγή όλου του είναι του, έχριζε τις νύχτες του στη μητροιά των παιδιών του και στην άπιστη σύζυγο. Η άσωτεία και η ασέλγεια που έπεδείκνυε με τόσον κυνισμό, ήταν μήπως διεγερτικά της αγάπης του δυστυχισμένου αυτού; Πρέπει να δεχθούμε ότι ο Γκρέξ αισθάνετο κάποια μαύρη ευτυχία κοντά σε μια τέτοια γυναίκα δοσμένη στην άμαρτία και, αντίθετα προς την τέχνη που του ενέπνεε, τη λεπτή και την άφελή, ζητούσε από τα φίλιά της τη λησιμοσύνη της δυστυχίας του.

Όμως οι νύχτες αυτές, που ήταν γλυκές κάποτε, είχαν βέβαια και τις τρικυμίες τους. Έτσι διηγείται ο Γκρέξ: — Κοιμώμαστε, γράφει, πάντα στην ίδια κάμαρα: μια νύχτα ξυπνώ ξαφνικά και βλέπω τη γυναίκα μου που είχε ανάψει τη λάμπα και ήταν έτοιμη να μου φέρη στο κεφάλι το κανάτι του νερού και τότε, καταλαβαίνετε πολύ καλά, της είπα λόγια πικρά. Εκείνη μου απήντησε: «Αν μιλήσης ακόμα, φωνάζω από το παράθυρο προς θες να με σκοτώσης¹». Και λέγοντας αυτό, άρπαξε πάλι το καταραμένο κανάτι! Τη στιγμή αυτή δεν ήταν πειά, και γι' αυτόν ακόμα τον καλλιτέχνη, η γλυκιά κόρη με τη στάμνα, η Μπαμπουτή του παλαιού καιροῦ, αλλά μια στρίγγλα, που την άσχιμιζε ο θυμός της, έτοιμη να χτυπήση τον Γκρέξ, εκείνον που την ζωγράφισε, με το καταραμένο χωματένιο κανάτι. Μ' ένα πήδημα βροδθηκε ο Γκρέξ όρθος, με το πουκάμισο, στη μέση του κρεβατιού, άρπαξε το δολοφονικό κανάτι και το έσπριζε καταγής όπου έγεινε κομμάτια. Έτσι έτελείωσε, μ' ένα μορφασμόν ειρωνείας, μια από τις πειο συγκινητικές εικόνες που ένεπνεύσθη ο μεγάλος αυτός ζωγράφος, και όπου η άδολη άθωότης, το ήρεμο και λατρευτό και γλυκό ύφος της την έκαμαν άριστούργημα χάριτος!

Από την ήμέραν αυτή, όπου η στάμνα έσπασε άληθινά, γκρεμίσθηκε και η οικογενειακή στέγη. Δεν ήτο δυνατόν πειά στον Γκρέξ, έπειτα από το πήγαινε έλα τόσων ανθρώπων που έρχόνταν, άλλοι να ζητήσουν το μπαστούνι τους με το χρυσό χέρι που είχαν ξεχάσει, άλλοι να το λησμονήσουν στο ίδιο μέρος, να μείνη περισσότερο στο Λούβρον. Το σκάνδαλον αυτό εφώναζε παραπολύ δυνατά μέσα στο σοβαρό κτίριο και στα καλλιτεχνικά εργαστήρια, όπου η γνωστή άρετη των Σαρντέν, η φιλεργία των Βερνέ κατέρα και νιοῦ, η ιδιοφυία του Ύμπέρ Ρομπέρ, η έργασία του Μενιέ, του Ρομπέν, του Γιουνό — του όρολογιοποιού, του κοσμηματοπώλου, του σιλιβωτού — ή σμίλη του Παζού σκορπούσαν τόση χαρά και τόση ζωή, χαρά τόσο άνεπιτήδευτη, μάν άτμοσφαίρα φιλίας, τιμής, υγείας όπου ποτε ο Γκρέξ ο δυστυχισμένος δεν ήμπορεσε να τ' άτενίση, παρά στις εικόνες του μονάχα. Η κατοικία του αυτή, αριθ. 11, που την είχε λάβει από τον βασιλέα στα 1769, και που έβλεπε σ' ένα δρόμο που τον έλεγαν όδόν της Τσουκνίδας, και όπου το όνομα αυτό δεν ήταν το όλιγώτερο τσουχτερό σε όλην αυτή την ιστορία, είχε ίδη άληθινά, πολλές φορές, τους Γκρέξ ναρχωνται στα χέρια και να βρίζονται. Παραπολλά κομμάτια από κανάτια και από σπασμένες στάμνες όπου πετούσαν από τα παράθυρα, παρ'

ΚΒΦΑΛΗ

ΓΚΡΕΞ

¹ Άρχεία της γαλλικής τέχνης.

¹ Άρχεία της γαλλικής τέχνης.

δλίγον να πληγώσουν τους σκάλους και τα παιδιά της γειτονιάς: παραπολλοί μπάτσι, και παραπολλές βλαστήμιες είχαν ακουστή. Έπρεπε να φύγουν. Τά έννοησε επιτέλους ο ζωγράφος της «Οικογενειακής Ειρήνης», της «Πιστής Γυναίκας», της «Μάννας Άγαπημένης», των άφελών αυτών έργων ενός από τους ζωγράφους που έζησαν όπως λίγοι έζησαν μέσα στην άπατη του όνειρου. Στα 1780 το σχέδιο πραγματοποιείται: ο καλλιτέχνης το είπε στον Μεροσί, ο οποίος έγραψε στο σημειωματάριόν του αυτά: «Ο Γκρέξ και εγώ είμεθα μεγάλοι ζωγράφοι... Ο Γκρέξ, που μ' αγαπούσε, μου έδωσε την κατοικία του στη στοά του Λούβρου, στην όδον της Τσουκνίδας, επειδή δεν είχε καθόλου ήλιο, και εγώ δεν χρειάζομαι ήλιο για να γράφω».

Από το Λούβρον ο Γκρέξ, στις 4 Φεβρουαρίου 1780, έπηγε μαζί με την έμορφη σριγγίλα του, το σκάλιο του, τον χαριώτη του, και με τη ζωγραφισμένη του ήθικη, στην όδον Thibault-aux-dés¹ κοντά στην όχη Φεράιγι. Εργάστηκε κ' εκεί και έκαμε καλά έργα μά, τώρα πειά, δεν ήταν ή πρώτη θέρη και ή νεότης που είχαν δείξει την τέχνη του τόσο γοητευτική, τόσο δροσερή και τόσο θαρρετή. Τώρα ήταν κουρασμένη, και ή χάρη της άμφιβολη έπεται απ' όλα τα όφραία εκείνα χαρίσματα. Η βδελυρή τυρανία της «γυναίκας που την είχε καθίσει στο πλάι του» έχάλασε το πνεύμα και την καρδιά του. Ο νους του καλλιτέχνη, που τον έβίρουναν οι καθημερινές σκέψεις και οι σιζυγικές ταλαιπωρίες, έχασε το άπαιλό εκείνο και το θελκτικό που έδιναν έμορφη νεανική όψη σε όλα του τα έργα. Το χρώμα του έγινε πάθος: και υποδουλώθηκε σ' αυτό με την καινούρια άγάπη που αιδανόθηκε προς αυτή τη γυναίκα. Μάταια ήθέλησε να έγκαταλείψη την άναξια γυναίκα και την κακή μητέρα που παραμελούσε τα δύο τους κορίτσια και αυτόν. Δεν ήμπορούσε, μακρυνά απ' αυτήν, να σβύση από την καρδιά του την περασμένη άγάπη που του είχε τόσο έμορφήνει τη ζωή. Άφησε και τη νέα του κατοικία για να την πάση μακρυνά. Η Άννα-Γαβριέλλα, έπειτα από όλη τη δυστυχία που προξένησε στον Γκρέξ σπαταλώντας ό,τι είχε κερδίσει ο ζωγράφος πάνω από είκοσι χρόνια, εξακολουθούσε να πουλή, να αγοράζει, να κρατεί τους λογαριασμούς του σπαιού. Το άπαιλό γράμμα της, που βρέθηκε, μιλεί άρκετά γι' αυτήν και για την τυφλή έπιμονή του Γκρέξ να της άφίνη την οικονομική διοίκηση στο σπίτι.

Παρίσι, 17 Οκτωβρίου 1780

Μπορείτε, Κύριε, να δώσετε το κεφάλι που έχετε: ο κ. Γκρέξ θά σας στείλη άλλο σθύς που του γράφετε:

¹ Είς τα άπορνημιονεύματά του γράφει: rue Thibaudé (sic).

θά διαλέξετε από δύο άλλα που έχει: και στην ίδια τιμή το ένα είναι κεφαλή παιδιού, μεγάλο όσο και το ίδιο σας και το όφραϊότερο που έχει κάμει το άλλο είναι κοριτσιού που έχει το στήθος μισοανοιγμένο, φαίνεται να ακροάεται είναι δύο δάχτυλα πειό ψηλά και πειό πλατύ από το δικό σας, κλπ...

Ο κ. ΓΚΡΕΞ

Όδος Νότε-Ντάμ-ντέ Βικτουάρ όρ. 12

Νά μιλή όρα γε για καμιά σπουδή κόρης με μεγάλα γαλάζια άκακα μάτια, με άπαιλό βλέμμα και με χείλη ζαχαρένια, που άλλοτε τόσο αγαπούσε να ζωγραφίζει; Ο χρωστήρ του Γκρέξ έχει μιάν ύστερη άναλαμπή, μιά γοητεία φατεινή και τελική: θά λάμπη και πάλι πριν φθάση ή παρακμή και έτσι με έργα χαριτωμένα σαν εκείνα που τον έδόξασαν: «Η κόρη που βουλώνει τ' αυτιά της, να μην άκούση ό,τι της λέγουν, Νέα γυναίκα που έτοιμάζεται να γράψη γράμμα έρωτικό, δείχνει το τελευταίο άκτινοβόλημα του πνεύματός του».

Ήταν τότε στη Γαλλία έποχή ταραγμένη ή Έπανάστασις είχε άρχισει έφθασε το 91. Πετούσαν οι άνθρωποι κάθε ζυγόν. Ο Γκρέξ σκέφθηκε να τινάξη και αυτός τον ζυγό που τον ύπόφερε τόσα χρόνια τώρα. Πήγε στην όδον Μαζαρίνου στο κ. Σενύ, δικαστικού ύπαλλήλου, είπε τα παράπονά του, άφηγήθηκε όλόκληρο το άτελείωτο και θλιβερό μαρτύριο, και τέλος, έπειτα, έφερε το μοναδικόν αυτό έγγραφο, όπου ο κ. Σεννεβιέρ, που το έξέδωκε, είπε, πολύ όρθά, πως μόνον μεριές επιστολές του Πρνντόν και ή βιογραφία του δυστυχισμένου Υάινθου Λαγκλουά, είχαν τόσον νόνο και οικογενειακή αίσχνη. «Έχω να σας φανερώσω, έγραφε ο Γκρέξ — και ντρέπομαι — πράγματα που τα είχα καλύψει με πέπλο πένθιμο: θά ίδητε άτιμίες επάνω σε άτιμίες: την τιμή μου, τη ζωή μου, την περιουσία μου και την περιουσία των παιδιών μου, καταστραμμένα από μιá μητέρα άκαρδη...»

Τέλος βρέθηκε ελεύθερος από τη γυναίκα αυτή. Όμως, αλοίμονο! αλοίμονο! ήταν πολύ άργά! Δεν ήταν πειά ο Γκρέξ και ή τέχνη του δεν ήταν πειά ή δροσερή και χαριτωμένη τέχνη όπου άνήθε τότε που ήταν έρωτευμένος, επιστρέφων από τη Ρώμη, στην όδον Σαιν-Ζάκ. Μιá ζωή όλόκληρη είχε περάσει επάνω του. Νέα ζωή γεννιόταν. Ήταν το 1792. Ο κόσμος δεν αγαπούσε πειά την τέχνη, έκτός απ' την τέχνη του Δαβίδ. Όμως έπρεπε να ζήση κανείς. Έκαμε μερικά πορτραίτα του Φάβρ Έγκλαντίν, ένα από τα όφραϊότερα μά, άναψε ή Έπανάστασις, μεγάλωσε, άπλωσε ακόμα, και μέσα στην όρη της, εσάρωσε το λίγο που ή γυναίκα του του είχε αφήσει. «Ο Γκρέξ, γράφουν σκληρά οι Γκογκούρ, έζησε τα ύστερνά του χρόνια άκούοντας το θόρυβο που γινόταν

γύρω στην περασμένη του ζωή...» Όπτε το έργο του μπόρεσε ν' άντισταδή: αι εικόνες του έπεσαν. Έγινε το άνήκουστο αυτό στην καιρό της Τρομοκρατίας: ένας καρβουνιάρης άγόρασε για μιá δεκάρα μιάν όφραία κεφαλή του Γκρέξ, την κάρφωσε στο μαγαζί του και έγραψε από πάνω με κίμωλία: Η όφραία Καρβουνιάρισα!.

Τότε έγνώρισε τη δυστυχία: τις άτέλειωτες μέρες της πείνας, τις άστέγαστες νύχτες. — Τι να σου κάνη ή τέχνη, έλεγε μιάν ήμέρα στον νέο Πρνντόν ο οποίος τον αγαπούσε... «Έγώ που σου μιλώ, το ξέρεις πως είμαι μεγάλος ζωγράφος όπως και άλλοι είναι: κίτταξε τις μανσέτες μου!» Αλοίμονο! Οι μανσέτες, οι όφραϊες μανσέτες της έποχής του Μπυφρόν, που φορούσε την όρα που ζωγράφιζε, ήταν κουρελιασμένες!

Γέρασε. Έγινε μελαγχολικός, κακομοίρης. Άρχισε λίγο να παιδιάρη: τώρα του άρεσαν ο θόρυβος και τα χρώματα. Φορούσε παλιά κόκκινα φορέματα κ' έπήγαινε, όπως ο δυστυχής άνεπιός του Ραμώ, στις όχθες του ποταμού και στους δρόμους όπου είχε κατοικήσει, ζητώντας όφραϊες άναμνήσεις των νεανικών του χρόνων. «Νά ο ζωγράφος ο τρελλός!» έλεγαν οι επαναστάται βλέποντάς τον να περνά βιαστικός και βέβαιος πως είναι άκίνδυνος. Το πρωί στο καφενέιο των Τεχνών όδός Θεάτρου και απ' εκεί στο Παλαι-Έγκαλιτέ, όπου δεν πήγαιναν πειά οι σκαμιστάι και το βράδυ της ίδιας ήμέρας τον έβλεπε στο Πόν-Νέφ, άνάμεσα στους στρατιώτες και τους πολίτες. «Στα όλα εμπρός» έφώναζε το πλήθος τρελλό. Και ο δυστυχισμένος ο γέρος ζωγράφος θυμόταν τα περασμένα χρόνια όπου, από την ίδια θέσι του χάλκινου καθυλάρη, αντί ανθρώπους όπλησμένους και πολιτικούς καταδίκους, έβλεπε τα μεγάλα δένδρα του δρόμου, το πρόστεγον των βιβλιοπωλείων και μιάν όφραία ξανθή κόρη, που είχε μικρό ποδαράκι, γελαστή και ρόδινη, και πουλούσε βιβλία.

Ο κόνος τον έσυρε χαμηλά και, στην έποχή της Τρομοκρατίας και του Διευθυντηρίου και στην αρχή της Αυτοκρατορίας, τον έβλεπαν με τα κόκκινα του φορέματα, στα χαρτοπαίγνια και στα καταγώγια: και τα άσπρα μαλλιά του εγγενικού πατέρα, τα σεβαστά όφραία μαλλιά όπου ή Κυρία Βιζέ-Λεμπρέν τόσο τα έθαύμαζε, τα έβλεπε πλάι-πλάι με τις περρούκες των άσέμωνων γυναικών του Διευθυντηρίου. Η τέχνη του, και αυτή ακόμα έγνώρισε κάτι σαν ταπεινωση, και ήταν ή θλιβερή παρωδία της τέχνης που τον είχε δοξάσει. Οι γυναίκες που ζωγράφιζε, δείχνουν το είδος των μοντέλων που

¹ Άρχεία της Γαλλικής Τέχνης.

έπαιρνε τώρα από τα καταγώγια. Ποιος ξέρει; Τρέχοντας από καταγώγιο σε καταγώγιο, ίσως να το ξαναείδε πάλι μιá στιγμή, πεσμένο στα πειό χαμηλά σκαλοπάτια της έποχής αυτής, και το ξαναζωγράφιζε το κεφάλι εκείνο, όπου όλα τα φτιασίδια και οι ριτίδες και οι άτιμίες δεν μπόρεσαν να του σβύσουν όλότελα την άνοιχτή και έμορφη άδολη ματιά, την παιδική φιλαρέσκεια και την όψη την παρθενακή όπου απ' αυτήν παίρνει το πρόσωπο κάτι, τόσο προκλητικό. Και άληθινά αυτό το ίδιο κεφάλι ξαναθημάσαι κυτταζοντας τα έργα του ζωγράφου που δείχνουν, με όλη την ήλικία και την άδυναμία του, έναν ύστερο αντίλαλο της καρδιάς του και της τέχνης του.

Αλοίμονο! τα έργα αυτά, τα τελευταία του, δεν βρίσκουν καλύτερη τύχη! Πέρασε ο καιρός που αγαπούσαν τις βοσκοπούλες, τις φιλαρέσκες, τις γαλατούδες, τον Κολέν, την Κολέτ. Τώρα θέλουν στρατόπεδα, πολεμιστάς. Ο Δαβίδ άνυφόνεται, μεγάλώνει. Είναι ο μεγάλος, ο έπίσημος ζωγράφος του Αιδέντου. Ασημονήθηκε ο Γκρέξ, και στις εκθέσεις των έτών 1800, 1801 και 1804 καμιά εικόνα δεν φαίνεται με το όνομα αυτό, που ήταν μιá φορά σεβαστό. Είναι γέρος: είναι πτωχός: κατάντησε να ζητιανεύη: γράφει στον Λουσιέν, ύποηγοό των Έσωτερικών: «Είχα την τιμή να σας φανερώσω όλα μου τα δυστηχήματα. Δεν μου μένει τίποτε, έκτός από την τέχνη και το θάρρος!»

Δυστηχισμένη Γκρέξ! Χρειάζεται τόλημη. Η τέχνη και το θάρρος, στα όγδόντα χρόνια, λογαριάζονται μόλις. Και τέλος έλύγισε. Η ήλικία σταμάτησε την όρη του. Τώρα πειά δεν τον βλέπουν να φορη ή παραίξενα φορέματα, να χαζέψη στις όχθες του ποταμού, από το Πόν-Νέφ ως το νησί Σαιν-Λουί, κάτω από τη σκιά των δένδρων όπου ο Ρετίρ, γέρος πειά και παραλυτικός, έρχόταν ακόμα και έχάραιε τα όνόματα των γυναικών που είχε αγαπήσει. Αί άναμνήσεις έρχόντανε θλιβερές πολύ μαζί με τα πεθαμένα φύλλα, μπρός στις θύρες των βιβλιοπωλείων από την όδον Σαιν-Ζάκ έως την όχη Όγκυστέν.

Στη δύσι της ζωής αυτής, τόσο μακρινής και τόσο βασανισμένης, ήθε σαν άπροσδόκητη εκδίασις του ανθρώπου προς την τύχη. Ο Γκρέξ, σε όλη του τη ζωή, ήταν ο ζωγράφος των κορασιών. Είχε ζωγραφίσει μεγαλοπρεπώς, σε εικόνες λαμπερές και όφραϊες, παντοτεινό το έρωτόμιόν τους. Δεν στάθηκαν άχάριτες: και ως τα τελευταία γηρατεία, τότε που έληθισσε ο θάνατος, τον αγαπήσαν. Η κόρη του Άννα, ή βαφτιστική του Καρολίνα, που παντρεύτηκε τον κ. Βαλορ, ή κυρία Ζυμπό, ή Δ^ς Λεντού, ή Δ^ς Μάυερ μαθήτριές του, ήταν άγνη συντροφιά στο τέλος της ζωής του. Έως την τελευταία ήμέρα οι γλυκιές αυτές και χαριτωμέ-

νες κόρες χάριζαν στον γέρο διδάσκαλο εδολή αγάπη και ευγνωμοσύνη. Και ήταν αναγκαία η αγάπη αυτή!

Ήταν δίκαιο, ήταν φυσικό, να τιμήσουν, τελευταία φορά, οι παρθένες εκείνον που — καλύτερα από κάθε άλλον — ζωντάνευσε. Ήμορφα μάτια, έκανε να λαχταρίσουν έμορφα χείλη, έμορφα δόντια, έμορφα στήθη. Ήταν ώραίο που συνώδενσαν έως το κατώφλι των δαικρών, τον μεγαλύτερο και τον πιο αισθαντικό ζωγράφο τους. Ήταν ώραίο προπάντων όπου, με την τρυφερή τους αγάπη έπουλώσαν τις πληγές που μια άλλη γυναίκα, με τα ρόδινα δάκρυλά της, είχε άνοιξει στη θερμηλή αυτή καρδιά.

Πέθανε τέλος, λησμονημένος από τους συγχρόνους του, στις 21 Μαρτίου 1805, είκοσι χρόνια μετά τον Διδερό και δεκατέσσερα πριν από τον Μεροσί, τους φίλους του, ένα έτος πριν από τον Ρεϊφ και τον Φραγκονάρ. Δύο άνδρες, μία γυναίκα ακολουθήσαν το φέρετρο. Οι δύο ήταν ο Ντυμόν και ο Μπαρτελεμύ.

Η γυναίκα ήταν η όρμητική εκείνη, η γε-

μάτη πάθος Μάνερ, που αγάπησε με λατρεία τον Πρυντόν και που στο τέλος σκοτώθηκε από αγάπη προς αυτόν, άνοιγοντας με το μαχαίρι το στήθος της. Έως το νεκροταφείο τον συνώδενσαν με δάκρυα η Άννα, η μεγαλύτερη κόρη του, η Αντιγόνη του ζωγράφου, η Καρολίνα, η κυρία Ζυμπό, η Δ^ς Λεντού. Ήταν μια έμορφη ημέρα, τέλος του χειμώνα και πρώτο ξάνοιγμα της άνοιξης. Χλωμός ήλιος λαχταρούσε μέσα στην κίνησι και τον θόρυβο των στρατιωτικών παρατάξεων.

Το Παρίσι, μεθυμένο από γιορτές και από νίκες, ζούσε με μόνο την επιδεικτική μεγαλοπρέπεια του Ναπολέοντος. Και, μέσα στην πρωινή δροσιά, με τα τραγούδια των στρατιωτών, με τη βοή και τον κρότο των κανονιών, οι άνθρωποι εκύτταζαν ξαφνιασμένοι τις νέες αυτές γυναίκες κλαμένες, με μακρινά πέπλα, φορτωμένες όλες με βιολέττες και με ώραϊες πριμαβέρες που νόμιζες πως συνοδεύουν στον τάφο των λουλουδιών τον άρχαϊον Άδωνι, τον παλαιόν Άδωνι, νεκρόν εποχής σβυσμένης, κόσμον χαμένου.

[Τέλος — Μετάφρ. Κ. Μ.]

ΕΔΜΟΝΔΟΣ ΠΗΛΟΝ

ΑΠΟ ΤΟΝ ΒΙΟΝ ΚΑΙ ΤΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ*

Διὰ τὰς δύο επομένας επιστολάς πρέπει να προτάξωμεν δλίγας γραμμάς, διὰ να μάθῃ ὁ εὐμενὴς ἡμῶν ἀναγνώστης ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ θανάτου τῆς ἀνεψιάς τοῦ ποιητοῦ Ἀγγελικῆς. Ἡ πολυτίμος αὐτὴ κόρη ἦτο ἐκ φύσεως προικισμένη με γενναῖα αἰσθήματα, με καρδίαν μεγάλην. Ὁ ποιητὴς τὴν ὠνόμαζεν ἡ *λιγόλογη* καὶ ὑπερβολικὰ τὴν ἠγάπα, διότι πάντοτε σιωπηλὴ παρητῆρει καὶ ἐσκέπτετο. Ὡς ὁ ἀναγνώστης εἶδεν ἐκ τῆς ἐπιστολῆς 5 Ὀκτωβρίου 1838¹, ὁ ποιητὴς ἐπεθύμει νὰ λάβῃ ἡ κόρη αὐτὴ διὰ σύζυγον τὸν κόμητα Θεοτόκην. Ἀγνωστος μᾶς εἶναι ἡ ἀπάντησις τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ, διότι τοιαύτην δὲν εἶδαμεν εἰς τὰς ἐπιστολάς που ἔχομεν ἕπ' ὄψιν.

Ἐπιστολὴ ὅμως τοῦ ἀδελφοῦ του τῆς 26 Ἀπριλίου 1847, γράφει ὅτι ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ ὁ γάμος μετὰ τοῦ Στεφάνου κόμητος Μεσσαλά. Ἦθελε τὸν γάμον ἡ γραῖα Μεσσαλά, καὶ αὐτός, ὁ ἀδελφός τοῦ ποιητοῦ, ἦτο εὐχарιστημένος. Ἀλλὰ οὔτε ἡ κόμησσα Δημ. Σολωμοῦ, οὔτε ἡ κόρη ἠθέλει. Διὰ τοῦτο τὸ συνοικέσιον ἐναντάγησε πρὸς μεγίστην λύπην τοῦ πατρὸς τῆς κόρης. Μάλιστα οὗτος ἔγραφε πρὸς τὸν ἀδελφόν του ποιητὴν, ὅτι τὸσον ἐλυπήθη, ὥστε δλίγον ἔλειπε νὰ χάσῃ καὶ τὴν ζωὴν του. Ἡ μήτηρ καὶ

ἡ κόρη ἔπειτα μετενόησαν. Ἀλλὰ πολὺ ἀργά Ἡ ἀρνησις πολὺ εἶχε δυσαρρεστήσῃ τὴν οικογένειαν Μεσσαλά. Ἀκολούθως εἶχον συλλάβει οἱ γονεῖς τὴν ἰδέαν νὰ δώσουν σύζυγον εἰς τὴν κόρην τὸν ἀδελφόν του Στεφάνου Μεσσαλά ἢ τὸν Διονύσιον Καρρέρ. Ἀλλ' ἔμειναν αὐτὰ ἀπλαῖ ἰδέαι. Μετὰ τινα καιρὸν ἀπεφάσισαν τὸν γάμον τῆς με τὸν εὐγενῆ καὶ πλούσιον Δημήτριον Μηχαλίτην. Ἡ κόρη εἶχε τὴν καρδίαν τῆς δοσμένην εἰς ἄλλον. Πρὸς δὲ εἶχε σχηματίσει τὴν πεποιθήσιν ὅτι τὰ αἰσθήματα αὐτῆς διέφεραν ἀπὸ τὰ αἰσθήματα τοῦ μέλλοντος συζύγου τῆς. Δὲν ἔβλεπε ῥόδινον τὸ μέλλον τῆς. Ἀλλὰ, ὡς εὐπειθὴς θυγάτηρ, ὤφειλε νὰ ὑπακούσῃ εἰς τοὺς γονεῖς, οἱ ὅποιοι τὸ συνοικέσιον τοῦτο ἐνόμιζον κατάλληλον καθ' ὅλα.

Ἀντυχῶς, ἐνῶ ἦσαν ὅλα ἔτοιμα διὰ νὰ τελεσθῇ τὸ μυστήριον τοῦ γάμου, ἐδηλητηριάσθη ἡ κόρη καὶ ἀπέθανε τῆ 21 Ἀυγούστου τοῦ 1850. Ὁ Ἀγγελος Ζῆζος, ὅτε κατὰ τὸ τεσσαρακονημέρον συλλείτουργον ἐδημοσίευσεν νεκρολογίαν τῆς κόρης, λέγει ὅτι ἐπὶ ὀκτὼ ἡμέρας πολὺ ὑπέφερεν. Οἱ σύγχρονοὶ τῆς διηγοῦνται ὅτι, ἅμα ἔφεραν ἡ δάκρυα τὸ νυμφικὸν φόρεμα, τὸ ἐφόρεσε καὶ ἠθέλησε νὰ μείνῃ με αὐτὸ ἕως ὅτου ἐξεψύχησε, καὶ με αὐτὸ τὴν ἐνταφίαν.

Ὁ Σολωμός κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ δυστυχῆματος, εἶχε κακὴν προαισθησιν διὰ τὴν ἀνεψίαν του. Ἐγραψε, διὰ τὸ δυστύχημα, ποίημα, τοῦ

ὁποίου ὁ Πολυλάς, ἀτυχῶς, μόνον στίχους ἠδυνήθη νὰ εἶρη. Ὁ Δημήτριος Μινώτος μᾶς ἐπεβεβαίωσεν, ὅτι ὁ ποιητὴς ἔστειλεν εἰς Ζάκυνθον δλόκληρον τὸ ποίημα, ὅτι τὸ ἐδιάβασεν, ἀλλὰ δὲν τὸ ἐκράτησεν εἰς τὴν μνήμην, οὐδὲ ἔκαμεν ἀντίγραφον.

Ἴδου αἱ δύο ἐπιστολαὶ αἱ ἀφορῶσαι τὸν θάνατον τῆς ἀνεψιάς του.

Κέρκυρα, 8 Σεπτεμβρίου Ε. Ν. 1850

«Τὸ ἄμετρον μεγαλεῖον, μετὸ ὁποῖον ἡ κόρη ἐποδοπάτησε τὰς ἐπιγείους δυνάμεις, ὅπου με τὸσον τρομερὰν τέχνην ἠγωνίζοντο νὰ καταβάλουν τὴν ὑπαρξίν τῆς, ἐξῆγειρεν ἐντός μου τὸν μεγαλεῖτερον θαυμασμόν. Χιλιάδες χιλιάδων ἀνδρῶν θὰ ἠδύναντο νὰ μάθουν ἀπὸ αὐτὴν πῶς νὰ ζήσουν καὶ πῶς ν' ἀποθάνουν. Ἡ τελευταία αὐτῆς σκέψις, μακρὰν ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς τοῦ πόνου, πρὸ ἐπιμελῶν νὰ πέσουν ἐπὶ τοῦ φερέτρου τῆς, ἐστράφη μόνον πρὸς ἐκεῖνους, οἱ ὅποιοι ἐνδομύχως τὴν ἠγάπησαν, καὶ ἐπεθύμησε νὰ μετριασθῇ ἡ ἀγωνία των. Εἶμαι ἐγὼ βιανὸς νὰ συντρέξω εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς, ἐξυψούμενος με δυνάμιν πρὸς αὐτὴν, ἡ ὁποία εἰς τὴν πατρίδα τοῦ Ἀγαθοῦ, ὅπου μετὰ πόθου τὴν ἔσχευεν ὁ τρόπος τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου τῆς, θὰ μᾶς φυλάτῃ ἀπὸ τοὺς τόσους μανιώδεις που εἶναι γύρω μας. Τοιουτοτρόπως, τὸ συμβὰν τοῦτο, τὸ ὁποῖον με τὴν σκιάν του ἤλαθε κρύφιον καὶ ἰσχυρόν, ἐπὶ τόσα ἔτη, νὰ μοῦ ταραξῇ τὸν νοῦν, μοῦ ἀνοίγει, τώρα που συνέβη, πηγὴν γνώσεως καὶ παρηγορίας. Ζῶ με τὴν βεβαιότητα, ὅτι ὁ Θεὸς θὰ χάρισῃ τάχιστα τὸ αὐτὸ καὶ εἰς τὴν ἰδικὴν σου ψυχὴν».

Ο ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΥ

«Υ. Γ. Μὴ διαβάσῃς αὐτὴν τὴν ἐπιστολὴν παρὰ μόνον εἰς τὸν Ράινερ».

Τῆ 22 τοῦ ἰδίου μηνὸς ἐταχυδρομήσεν ὁ ποιητὴς τὴν ἐξῆς ἐπιστολὴν συνεχίζουσαν τὴν προηγουμένην.

«Εἰς τὴν ἐπιστολὴν, τὴν ὁποίαν σοῦ ἔγραψα τὴν 8 Σεπτεμβρίου, τὴν ὁποίαν εἰξέυρω ὅτι ἔλαβες, προσθέτω ὅτι, συλλογιζόμενος τὴν εὐλογημένην κόρην καὶ τὴν φύσιν τῆς, εἶδα ὅτι, ἐπειδὴ δὲν ἠδύνατο νὰ διάγῃ τὸν βίον, τὸν ὁποῖον ζῶ ἐγὼ καὶ ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ μόνος ἀρμόζων δι' αὐτὴν, διότι τὴν ἠμποδίζαν τὸ φύλον τῆς καὶ ὁ τόπος εἰς τὸν ὁποῖον ἔξῃ ἐξ ἀνάγκης, θὰ εὐρίσκετο εἰς περιστάσεις, αἱ ὁποῖαι θὰ διετάραττον τὴν ψυχὴν τῆς καὶ ἴσως καὶ τὸ πνεῦμα τῆς. Ἐκτὸς τούτου, ἐγὼ πιστεύω, ὅτι πᾶν ὅ,τι συμβαίνει ἐδῶ κάτω, ἔρχεται πάντοτε ἐγκαίρως, ὅπως καὶ ἂν φαίνεται εἰς ἡμᾶς, που δλίγον ζοῦμεν καὶ δλίγον βλέπομεν. Ἐκαμα ἐγὼ μάλιστα καὶ μακρὰς συνομιλίας μαζί τῆς, ὡς νὰ ἦτο ζωντανή. Καὶ ἀκόμη, ἐσυζητήσαμεν περὶ τοῦ συμβάντος τὸ ὁποῖον, ἀπὸ πολλοῦ περιεμένετο.

Τὴν ἡρώτων ἐπὶ πολλὴν ὥραν ἂν κἀνῃ κρῖνον. Πρηνουτικῶς μοῦ ἀπήντησε καί, ἂν καὶ ἔκανε πολλὴν ζέσσην. Ἐγὼ τὴν ἐπίστευσα.

«Εἰς τὴν ἐπιστροφὴν σου δὲν θὰ εἶμαι πλέον ἐδῶ. Ἐπὶ δλίγους μῆνας πρέπει νὰ εὔρω τὴν γαλήνην εἰς τὰς σπουδὰς μου τῆς οἰκίας εἰς Νεάπολιν. Ὅθεν νὰ βιασθῆς νὰ μοῦ στείλῃς διακόσια ἢ τριακόσια τάλληρα. Μοῦ ἀναγκαῖοῦν διὰ τὸ ταξίδι, διὰ ἕκτακτα ἔξοδα, τὰ ὁποῖα ἔκαμα καὶ διότι ἐπέρασε μισὸς μῆνας διὰ νὰ μοῦ στείλῃς τὸ μηνιαῖον».

Δ. Σ.

Θὰ παρετήρησεν ὁ ἀναγνώστης ὅτι ὁ ποιητὴς, ὡς πολλοὶ ἄλλοι μεγάλοι ἄνδρες ἔβλεπεν δράματα. Ἐπασχεν ἀπὸ ὑπερδύεγρον τοῦ ἐγχεφάλου. Ὁ ἀδελφός του εἰς τινα ἐπιστολὴν τοῦ 1853, γράφει ὅτι ὁ ποιητὴς ἀπὸ νεανικῆς ἡλικίας ὠραματίζετο καὶ ἐνόμιζεν ὅτι συνδιελέγετο με προσφιλεῖ πρόσωπα ἀποθαμένα ἢ ἀπόντα.

Ἡ μικρὰ αὐτὴ ἐπιστολὴ δὲν φέρει καμίαν ἡμερομηνίαν, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ ἀδελφός του τότε ἦτο *ὠνηλότατος*, δηλαδὴ Πρόεδρος τῆς Γερουσίας. Ὡστε ἐδῶ ἔχει τὴν θέσιν τῆς.

«Μὲ μεγάλην χαρὰν ἀνέγνωσα, ἀδελφέ μου εὐλογημένε, τὰς λέξεις σου. Ὅσα περισσότερα διὰ λογαριασμόν μου δύνασαι νὰ δώσῃς εἰς τὸν ἀνεκτίμητον φίλον, τὸσον θὰ μείνω περισσότερον εὐχарιστημένος. Ἄς καταδεχθῇ αὐτὸς νὰ τὰ δεχθῇ».

«Ἡ οἰκία ὅπου ἔμενεν ἡ μητέρα μας, ἀδιανέμητος εἶναι διὰ τὴν δίδεις;»

Δ. Σ.

Δὲν φέρει ἡ κατωτέρω ἡμερομηνίαν, οὐδὲ ἐστάλη διὰ τοῦ ταχυδρομείου, ἀλλ' ἔγραψεν διακοῦντιος τοῦ πένθους διὰ τὴν ἀνεψίαν του, ὡς ἀποδεικνύει τὸ μαῦρον βουλλοκέρι ὥστε ἐδῶ εἶναι ἡ σειρά τῆς.

«Ἐχεις ὅλα τὰ δίκαια, ἀλλὰ κάμε δ,τι σοῦ ζητῶ. μὴ ἀφαιρέσῃς τὴν ἀγάπην σου ἀπὸ τὸν Νικόλαον. Τὸ πᾶν τώρα, δι' ἀγάπην μου ἔπειτα θὰ εὔρης τὴν παρηγορίαν μόνος σου. Δὲν δύνασαι σὺ ποτὲ νὰ λείψῃς ἀπὸ τὰ τέκνα τῆς Ἀννέτας. Ὅθεν, πρὸς χάριν αὐτῆς τῆς ἰδίας, ἡ ὁποία τώρα μᾶς προστατεύει, συγχώρεσε τὸν Νικόλαον. Ὁ κακόγνωμος ὁ κόσμος θὰ ἀναγνωρίσῃ καὶ εἰς τοῦτο τὸ μεγαλεῖον τοῦ χαρακτήρος σου. Προσπάθησε νὰ λησμονήσῃς τὰ πάντα καὶ δεῖξῃ τὴν μεγάλην ψυχὴν, τὴν ὁποίαν ἔχεις.

«Θὰ σοῦ γράψω ἔκτενέστερον, διότι ἐντός ὀλίγου ἡ παρούσα ἀναχωρεῖ.

«Ἀπὸ πολλοῦ δὲν συνέβη, οὐδὲ θὰ συμβῇ ἴσως νὰ κάμω ἕκτακτα ἔξοδα. Μόνον καμὰ δεκαριά ἡμέρας πρὸ τοῦ Πάσχα νὰ λάβω ἑκατὸν κολωνάτα».

Ο ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΥ

Ὁ ἀναφερόμενος Νικόλαος εἶναι ὁ Λούντζης.

[Συνέχεια]

ΣΠ. ΔΕ ΒΙΑΖΗΣ

* Συνέχεια: «Παναθήναια» 15-30 Σεπτεμβρίου σ. 301.
 1. «Παναθήναια» τόμ. ΙΗ', σελ. 166.

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Ἡ Ἀνόρθωσις...

Ὁ ΜΑΘΗΤΗΣ — Παρακολουθεῖτε τὴν ἀνόρθωσιν;
 Ὁ κ. ΑΣΟΦΟΣ — Ποῖαν ἀνόρθωσιν;
 Ὁ ΜΑΘ. — Τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ Κράτους, τὴν ὁποῖαν ὑπεσχέθη ἡ Ἐπαναστάσις.
 Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Πῶς θέλετε νὰ τὴν παρακολουθήσω ἀπὸ τώρα; Τὸ Κράτος ὁμοιάζει μ' ἓνα ἀσθενῆ, ὅστερα ἀπὸ ἰατρικὸν συμβούλιον. Ἦλθαν οἱ νέοι ἰατροὶ, μετὰ τὴν ζωηρότητα ποὺ χαρακτηρίζει πάντοτε τοὺς νέους, ἀκόμη καὶ ὅταν εἶναι ἰατροὶ, καὶ ὠμίλησαν ὀλίγα λατινικὰ εἰς τὸ παράπλευρον δωμάτιον. Ἐπειτα ἐμπήκαν εἰς τὸ δωμάτιόν του. Τοῦ ἐπέταξαν ὅλα τὰ παλαιὰ του φάρμακα, ὅλα τὰ χάπια καὶ ὅλα τὰ μαντζούνια καὶ ὅλα τὰ κριθαρόνερα. «Δὲν ἔχομεν καιρὸν νὰ χάνωμεν, εἶπαν οἱ νέοι ἰατροὶ, μετὰ τὰ ἄδωα χορταρικά. Ἐδῶ χρειάζεται μὰ δραστηρία θεραπεία. Ἡ τοῦ ἕνους ἢ τοῦ βάρους».
 Ὁ ΜΑΘ. — Γνωρίζετε βλέπω καλὰ τὴν ἰατρικὴν γλῶσσαν.
 Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Καὶ τὴν γλῶσσαν τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἐπειτα κάποιος ἀρπάξε ἓνα ἐμπλαστρον ἀπὸ τὴν πλάτην τοῦ ἀσθενοῦς καὶ τὸ ἐπέταξε μετὰ περιφρόνησιν. «Τὰ σοφὰ νουήματα δὲν θεραπεύονται μετὰ ἐμπλαστρα τῆς κυρούλας μου», εἶπε. Ἐξέκόλλησε μετὰ τὴν βίαν τὸ ἐμπλαστον, ὥστε ἀπέσπασε καὶ τὴν ἐπιδερμίδα τοῦ ἀσθενοῦς. Ὁ ἀσθενὴς ἐπόνεσε καὶ οἱ οἰκεῖοι του ἐταράχθησαν. Ἄλλὰ τί σημαίνει; Ἡ νέα ἰατρικὴ δὲν ἔχει καιρὸν νὰ γένη. Βιάζεται νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν νέαν θεραπείαν, ἀδιαφοροῦσα ἀν' πληγὴν καὶ ὀλίγον τὸν ἀσθενῆ.
 Ὁ ΜΑΘ. — Ὁ νέος αὐτὸς ἰατρός σας μοῦ φαίνεται πῶς ὁμοιάζει ὀλίγον μετὰ τὸν Τυπάλλον.
 Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Ἴσως νὰ τοῦ ὁμοιάξῃ εἰς τὴν βίαν, ἢ ὁποῖα εἶναι χαρακτηριστικὰ τῆς νεότητος, καθὼς καὶ ἡ ἀφροσύνη. Καὶ ἡ βία καὶ ἡ ἀφροσύνη εἶναι ἀρεταὶ τῆς νεότητος.
 Ὁ ΜΑΘ. — Ἀρετὴ καὶ ἡ ἀφροσύνη;
 Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Ἀρετὴ βέβαια, ἀναλόγως τοῦ πεδίου τῆς ἐνεργείας τῆς. Τὸ πεδίου ὅπου ἐνήργησεν ἡ ἀφροσύνη τοῦ Τυπάλλον ἦτο ἀκατάλληλον. Ἐὰν ἦτο διαφορητικόν, ἢ πράξις τὸν θά ὀνομάζετο ἠρωτισμός. Κατὰ βάλος εἶναι τὸ ἴδιον πρᾶγμα ποὺ παίρνει διάφορα ὀνόματα, ἀναλόγως τῆς περιπτώσεως, καὶ ὁδηγεῖ ἄλλοις εἰς τὴν λαμητέμον καὶ ἄλλοις εἰς τὴν δόξαν. Ἡ ἀφροσύνη εἶναι ἀρετὴ καὶ ἐλάττωμα τῆς νεότητος ὅπως ἡ φρόνησις εἶναι ἀρετὴ καὶ ἐλάττωμα τοῦ γήρατος. Ἄλλ' ἄς ἐπανεέλθωμεν εἰς τὸν ἀσθενῆ μας.
 Ὁ ΜΑΘ. — Σὰς ἐρώτησα ἐὰν παρακολουθήτε τὴν ἀνόρθωσιν.
 Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Πῶς θέλετε, σὰς εἶπα, νὰ τὴν παρακολουθήσω ἀπὸ τώρα; Ὁ ἀσθενὴς εἶναι τὸ βέβαιον ὅτι ἀνωρθώθη ὀλίγον ἀπὸ τὴν θέσιν του, ὅσον διὰ νάνακαθίσθῃ εἰς τὸ κρεβάτι του καὶ νὰ πάρῃ τὰ νέα του ἰατρικά. Τὸ μέγα φαρμακεῖον, τὸ ὁποῖον ἐβρίσκειται εἰς τὴν ὁδὸν Σταδίου, παρασκευάζει ἀδικόπως τὰ νέα αὐτὰ φάρμακα μετὰ πρωτοφανῆ δραστηριότητα. Κοπανάει, βράζει, διηθεῖ, ζυμῶνει καὶ ταποθετεῖ εἰς τὰ κούτια καὶ τὰ μπουκαλάκια, τὰ φάρμακα τῶν νέων συνταγῶν. Καὶ τὰ φάρμακα φθάνουν τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο εἰς τὴν κλινὴν τοῦ ἀσθενοῦς. Οἱ νοσοκόμοι τοῦ τὰ ποτίζουν. Ἀκόμη ὅμως τὰ νέα φάρμακα δὲν

κατέβηκαν ἀπὸ τὸν φάρυγγά του. Πῶς θέλετε νὰ γνωρίζω τὸ ἀποτέλεσμα;
 Ὁ ΜΑΘ. — Ὅποσοδήποτε πάντοτε θὰ εἶναι καλύτερα ἀπὸ τὰ παλαιά. Δὲν ἔχετε ἐμπιστοσύνην εἰς τὰ νέα φάρμακα;
 Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Ἰδίως εἰς τὰ δραστικὰ φάρμακα, εἰς τὰ φάρμακα «τοῦ ἕνους ἢ τοῦ βάρους». Τί θέλετε νὰ κάμῃ σὰς παρὰκαλῶ εἰς ἓνα βαρῆς ἀσθενῆ μὴ πτωχὴν ἀπὸ κριθαρόνερον; Τοῦ παρατείνει τὴν ἀγωνίαν του χωρὶς λόγον. Ἐνῶ ἓνα δραστικὸν φάρμακον σώζει ἢ φονεῖ. Εἶμαι ὑπὲρ τῶν δραστικῶν φαρμάκων.
 Ὁ ΜΑΘ. — Ἀνεξαρτήτως τῶν πεποιθήσεών σας αὐτῶν, ἤθελα νὰ γνωρίζω τὴν πρόγνωσίν σας. Πιστεύετε εἰς τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀσθενοῦς;
 Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Ἐγὼ μεγάλην ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν κρῆσιν του. Καὶ ἡ κρῆσις εἶναι τὸ πᾶν. Ὁ ὀργανισμὸς αὐτοθεραπεύεται. Ἡ ἰατρικὴ εἶναι ἐντελῶς δευτερευούσης σημασίας παράγωγον.
 Ὁ ΜΑΘ. — Προσοδοῦτε λοιπὸν ἀνόρθωσιν;
 Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Προσοδοῦ ἀνάστασιν νεκρῶν καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.
 Ὁ ΜΑΘ. — Ἀμήν.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

Ἡ κόρη τοῦ Ἀντισίου εἶναι ἡ Πράξιλλα τοῦ Αυσίππου;

Φίλε Μιχαηλίδη,
 ΜΕ ἐρωτᾷς νὰ σοι γράψω τὴν γνώμην μου διὰ τὸ ἀρχαῖον ἀγάλμα τῆς κόρης τοῦ Ἀντισίου. Δημιουργεῖς ὅτι οἱ εἰδικοὶ ἀρχαιολογοὶ οὐδὲ κἂν ἐπιτρέπεται νὰ ἐκφράσωσιν οἰανδήποτε γνώμην ἢ καὶ ἀπλήν εἰκασίαν περὶ ἔργου, ὅπερ δὲν εἶδον. Σήμερον μάλιστα τὸσον αὐστηρὰ κατέστη ἡ εὐθύνη τῆς γνώμης τῶν εἰδικῶν, ὅσοι ἐννοεῖται σέβονται τὴν γνώμην των, ὥστε οὔτε εἰς καλὰς καὶ πολλὰς φωτογραφίας, οὐδὲ εἰς καλὸν ἐκμᾶγειον κατὰ τὸ μέγεθος τοῦ πρωτοτύπου δύναται τις νὰ στηριχθῆ ἀσφαλῶς. Τὸ πᾶν εἶναι νὰ ἴδῃ τις καὶ πρὸ πάντων νὰ εἰδέσθῃ νὰ βλέπῃ: man muss sehen, und zwar kennen sehen.
 Καὶ ὅμως δὲν δύναμαι νὰ ὀρκισθῶ ὅτι δὲν εἶδον τὸ περιφρημον αὐτὸ ἀγάλμα: ἔχω μίαν ἀμυδρὰν ἀνάμνησιν τοῦ ὅτι μετέβην κατὰ τινα ἀκριβῶς τῶν ἡμερῶν τοῦ Νοεμβρίου πρὸ ἑνδεκά ετῶν εἰς τὸ Ἀντισίον, ἀποσταλεῖς ἐκ Ρώμης ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου πρεσβευτοῦ τῆς Ἑλλάδος Δημητρίου Κουντουριώτου διὰ τινα ὑπόθεσιν Ἑλλήνων ὑπηκόων. Ἐχον μάλιστα σύντροφον καὶ τὸν υἱὸν τοῦ πρεσβευτοῦ κ. Ἀνδρέαν Κουντουριώτην καὶ τὸν Γενικὸν Πρόξενον τῆς Ἑλλάδος κ. Ρισπόλι. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ περιήλθον τὴν πόλιν καὶ ἴσως μετέβην εἰς τὴν Villa Aldobrandini....
 Ἄλλ' εἶνε περικεῖν νὰ ἐξακολουθήσω τὴν συσώρευσιν τῶν πιθανοτήτων καὶ ἐκπολογισμῶν: καὶ ἂν εἶδον τότε τὸ περιφρημον ἀγάλμα, τὸ πρᾶγμα θὰ ἦτο ἐντελῶς ἀσήμαντον: διότι τῷ καιρῷ ἐκεῖνῳ διέτρεχον τοὺς ἠρωϊκοὺς χρόνους τῆς ἀρχαίου καταστάσεως, καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος, ὁ εὐλικρινὴς καὶ μὴ ὑπατακτός, ἐξελάμβανε τὰ μὲν ἀγάλματα ὡς λίθους περιέργους, τοὺς δὲ θαυμάζοντας αὐτὰ ὡς ὄντα ὑπεράνθρωπα, ἂν μὴ ματαιόφρονα καὶ μορᾶ. Καὶ ἐπιλανοῦν ἀνά τὰς ἀπεραντοὺς αἰθούσας τοῦ Βατικανοῦ, τοῦ Καπιτωλίου, τοῦ Museo Nazionale delle Terme Diocleziane, τοῦ Λατερανοῦ καὶ τῶν ἄλλων τῆς αἰωνίας

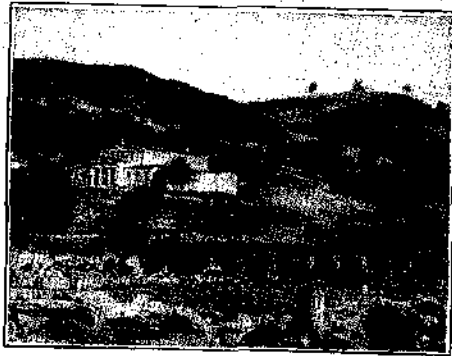
πόλεως, διερωτῶν ἐραυτὸν ἐπὶ μήνας ποῦ εἶνε τὸ φράσιον, τὸ ἄξιον σπουδῆς ἐντὸς τῶν ἀναπήρων αὐτῶν καὶ ψυχρῶν εἰδῶλων;
 Καθὼς βλέπετε διέτρεχον τὴν ἐποχὴν τοῦ νὰ βλέπω, ἀλλὰ χωρὶς νὰ ἤξεύρω νὰ βλέπω καὶ τὸ τελευταῖον τοῦτο ἦτο μία τέχνη, τὴν ὁποῖαν κολακεύομαι νὰ πιστεύω ὅτι μετὰ πολλὰ ἔτη καὶ κόπους κατάρθωσα ἐν μέρει νὰ μάθω εἰς τὴν ἀπόλειαν δὲ τόσον χρόνον μὴ νομίσῃς ὅτι συνετέλεσε μόνον ἡ φυσικὴ μου δυσμάθεια πολὺ μέρος αὐτῆς διαμφισβητῆ ἐπιτυχῶς ἢ ἐν τῇ Πανεπιστημίῳ δοθεῖσα τότε εἰς ἡμᾶς πνευματικῇ ἀρχαιολογικῇ τροφοί, τῆς ὁποίας τὴν ποιότητα δύνασαι νὰ ὑποθέσῃς.
 Καὶ τώρα ἄς ἐλθωμεν εἰς τὸ ἀγάλμα: τὸ σωστὸν θὰ ἦτο νὰ μὴ ἐλθωμεν, συμφώνως πρὸς τὰ ἀνωτέρω. Προκειμένον ὅμως νὰ σοι γράψω κατὰ τι ἄνευ ἀξιῶσεων, ἀπ' οὗ εἶχες τὴν καλαισθητὴν νὰ μοι στείλῃς ἀκριβῶς φωτογραφίας τοῦ ἔργου, ἂν καὶ ὄχι καλὰς ὄλας, ἤμπορεῖ ὁ κανὼν νὰ λάβῃ καὶ μερικὰς ἐξαιρέσεις ἄλλως τε ἔχομεν πολλὰ ἐλαφρυντικά: ὁ Brunni καὶ ὁ Friederichs καὶ ἄλλοι ἔγραψαν περὶ τοῦ Ἐρμού τοῦ Πραξιτέλους χωρὶς νὰ τὸν ἴδωσιν, ὁ Loeschke περὶ τοῦ Ἐρμήβου τῶν Ἀντικυθίων καὶ ἄλλων ἐπίσης, αὐτὸς δὲ Furtwängler παρέβη τὸν κανόνα, ὅν ὁ ἴδιος ἔθεσεν: οὐδὲν ἄπορον ἂν καὶ ἐγὼ, si licet parva comparare magnis, παραβῶ αὐτόν.
 Ἐν πρώτοις τὴν ὑπαρξίν τοῦ ἀγάλματος ἔμαθον μόνον ἐκ τῶν εἰκόνων τῶν ἐφημερίδων «Ἐμπρός» καὶ «Καίρων», ἀγνοῶ δὲ οἰανδήποτε γνώμην ἀρχαιολόγων περὶ αὐτοῦ. Ἐκ τῶν εἰκόνων φαίνεται ἀσφαλῶς ὅτι εἶναι μαρμαρίνον καὶ μεγέθους ὀλίγον ὑπερέτερον τοῦ φυσικοῦ ἢ ἐργασίας θὰ εἶναι τόσον ἔντεχνος, ὥστε νὰ θεωρεῖται πρωτότυπον ἔργον καὶ οὐχὶ ἀντίγραφον.
 Ἄλλ' ἴσως εἶναι ἀντίγραφον ὑπὸ λίαν δεξιῷ καλλιτέχνῳ ποιηθῆν: τοῦτο ὑποθέτω βλέποντι ὅτι ἡ δεξιὰ χεὶρ ἀπὸ τῆς ἀγκυλῆς περιῖπου ἦτο πρόσθετος, ποιηθεῖσα ἐξ ἰδιαιτέρου τεμαχίου μαρμάρου καὶ γομφωθεῖσα εἰς τὸ κύριον σῶμα. Ἡ περιπτώσις αὕτη καὶ ἡ προσέοξις τῆς ἀριστερῆς χειρὸς ἰκανῶς ἔξω τοῦ σώματος, μάλιστα δὲ αἱ πτυχαὶ τῶν ἐνδυμάτων δεκνύουσιν ἐργασίαν ἐπὶ μέταλλον τὸ πρῶτον προῖπολογοισθεῖσαν. Καὶ ἡ ἰκανῶς ὁμοία γυνή, ἣν ὀνομάζομεν μεγάλην Herculanense, ὄρατον μαρμαρίνον ἀγάλμα, ἔχει πάσας τὰς σχετικὰς ἰδιότητας τῆς ἀρχῆθεν ἐπὶ χαλκοῦ ἐργασίας τοῦ ἀρχαίου.
 Ἡ στάσις τοῦ ἀγάλματος εἶναι ἀσυνήθης: τὸ βῆρος τοῦ σώματος φέρεται ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ἀκέλου, ἐν ᾧ τὸ δεξιὸν ἀποσύρεται παραπλευρῶς κεκαμμένον, πατοῦν διὰ τοῦ προσθίου τοῦ πέλματος μετὰ τινας ὀρθῆς κινήσεως πρὸς τὸ ἐμπρὸς σχεδὸν περιστροφικῆς ἢ καὶ τὸ ὅλον δεξιὸν ἦμισον τοῦ σώματος ὑποδηλοῖ. Ἐκ τούτου εἰκάζομεν ὅτι ὁ καλλιτέχνης προῖπέθεσε τὸ ἔργον του ὡς διανοοῦμενον νὰ κινήται κατὰ χώραν στρεφόμενον ἐκ δεξιῶν πρὸς ἀριστερά, ὡς πράττουσιν οἱ ἠθορφεύοντες ἀπ' ὑψηλοῦ πρὸς πλῆθος περικυκλοῦν αὐτοὺς πανταχόθεν καὶ χαμηλότερον ἰστάμενον. Τοῦτο δεκνύει καὶ ἡ ἀρκοῦντος ἰσχυρὰ κίσις τῆς κεφαλῆς πρὸς τὰ κάτω καὶ ἀριστερὰ ἐνωτῆς.
 Ἐκ τούτου εἶναι φανερόν ὅτι ὁ καλλιτέχνης καὶ ὑπέθεσε καὶ ἐξόχως ἐπέτρεξε νὰ παραστήσῃ γυναῖκα νεορῶν, ἀνδροπρεπῶς ὄραται, ἐμπνευσμένην, θαυματοῦσαν ἢ ἀπαγγέλλουσαν ποιήματα ἐνώπιον θαυμαζόντων ἀρροατῶν, προσέχουσιν εἰς αὐτὰ καὶ ἀνήσυχον ἰσταμένην, ὅπως ἀκριβῶς οἱ θεοφόρητοι ἄλλ' εὐγενεῖς καὶ

μεγάλοι ποιηταί. Παράδοξον ὅμως εἶναι τὸ ὅτι βλέπει εἰς βιβλίον ἢ πίνακα δίπτυχον, ἐν ᾧ οἱ θαυματοῦντες ἀπῆγγελλον ἀπὸ στόματος. Ἄλλ' εἶναι ἀβέβαιον ἐν ταῖς φωτογραφίαις καὶ τὸ ἀντικείμενον ὅπερ κρατεῖ καὶ ἡ διευθύνσις τοῦ βλέμματος ἀκριβῶς: ἐπίσης δὲν ἀποκλείεται ἡ εἰκασία ὅτι ἡ γυνὴ ἔγραψεν ἐπὶ τοῦ δίπτυχου οὕτως ἐφαντάσθη καὶ ὁ Σολωμὸς τὴν Δόξαν: «μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια»!
 Καὶ τὸ ἐνδύμα τῆς γυναικὸς ταύτης ἔχει τὸ ἀρμόζον εἰς ποιητὰς: χιτῶν ἀχειριδωτός, σχεδὸν ποδήρης, ἐξωσμένος περὶ τὴν ὀσφύν, φυσικῶν καὶ ἐλευθέρων πτυχῶσεων, ὅπως μόνον ἡ περὶ τοὺς χρόνους τοῦ Αυσίππου (350 π. Χ.) τέχνη γινώσκει νὰ ἀποδίδῃ τόσον ἀκριβῶς καὶ μετὰ μεγάλων γραμμῶν ὁ χιτῶν ἀφίνει γυμνὸν τὸν δεξιὸν ὄμιον καὶ τὸ στήθος, ὡς νὰ πρόκειται περὶ ἐκτελέσεως βιαστέρας καὶ κοπιωδέστερας ἐργασίας, οἷα ἡ ἀπαγγελία ἢ γραφὴ. Τὸ δὲ ἱμάτιον, καλύπτων ὀλίγον τὰ περὶ τὸ μέσον τοῦ σώματος μέρη, συνεστράφη ἐν σπουδῇ περὶ τὴν ὀσφύν καὶ ἐροίρηθη ἐκ τῶν ὀπισθεν πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἐπὶ τοῦ δεξιῦ ὄμιον κατὰ τρόπον ἀνδροκότερον: τοιαύτην διάταξιν τοῦ ἱματίου οὐδέποτε ἤθελεν ἀνεχθῆ ἄσφαρὰ συνήθης γυνή, πολὺ δὲ ὀλιγότερον ἰέρεια ἢ ὁμοία. Ἡ τοιαύτη διάταξις τῶν ἐνδυμάτων, τῆς ὁποίας συγγενῆ ἀντίστοιχα ἀπαντῶμεν εἰς ἔργα τοῦ 350 π. Χ., ἴδιως εἶναι τῆς Διμήτρας τῆς Κνίδου καὶ τὸν Μαύσουλων τῆς Ἀλικαρνασσοῦ (Βρετανικῶν Μουσείων), δὲν εἶνε ἀρχαιότερα τοῦ Σκόπα: γνωστὸν δὲ ὅτι ὁ Λύσιππος πολὺ τὸ σκοπαϊκὸν ἐνέχει εἰς τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἴδιως τὰ πρώτιστα.
 Καὶ ἡ κόρη ἔχει τὴν το νεανικὴν καὶ ἡ ἐκφρασις τὸ ἀνδροπρεπέστερον, τὸ ἰδιάζον, τὸ ἀτομικόν, τὸ μὴ ἀπαντῶν εἰς ἄλλα ἔργα τέχνης τοῦ συνήθους τύπου καὶ τῶν ὀρισμένων τάσεων.
 Ἐν γένει τὸ ἔργον, ἦτοι τὸ πρωτότυπον, δὲν φαίνεται δυνάμενον νὰ ἀναβιβασθῆ ὑπὲρ τὰ 350 π. Χ., οὐδ' ἔχει ὁμοιότητά τινα πρὸς τοὺς ἀττικῶς γυναικίους τύπους, οἵτινες ἐκυριαρχοῦν τότε ἐν τῇ Σχολῇ τοῦ Πραξιτέλους. Ἡμεῖς οὐδὲ ἴχνος πραξιτέλειον οὐδὲ οὐδὲ ἀττικὸν κἂν ἀναγνωρίζομεν ἐν τῷ ἀγάλματι τούτῳ.
 Τούταντιον πολὺ τὸ ἀργεῖοισικῶν ἐνέχει τὸ ἔργον, καὶ ἀριστὰ θὰ ἤρμοζεν εἰς τὴν τέχνην τοῦ Αυσίππου αὐτοῦ.
 Ἀκριβῶς ἀναφέρεται ὁ μέγας Σικανῶνιος καλλιτέχνης ὡς ποιητῆς τὴν συμπλοκίτιδα αὐτοῦ ποιητρίαν Πράξιλλαν. Πῶς δὲ ἄλλως θὰ ἀνεμένομεν τὴν ποιητρίαν ἐκείνην τῶν διθυραμβῶν, τῶν ἐρωτικῶν ἔργων καὶ σοκλιῶν; οὐχὶ βεβαίως διάφορον τῆς κόρης τοῦ Ἀντισίου. Σημειωτέον δὲ ὅτι ὁ Νέρον, εἰς οὗ τὴν ἔπαυλιν εὐρέθη τὸ ἀγάλμα, ἦτο μανιώδης ποιητῆς, καὶ μάλιστα διθυραμβοποιός: εὐλόγον λοιπὸν θὰ ἦτο νὰ ἔχη τοιαύτην συνάδελφον ἐκεῖ.
 Ταῦτα, φίλε Μιχαηλίδη, εἶχον νὰ σοι γράψω προχειρῶς, ὡς ἄπολις φιλόχαιος: σοὶ τὰ ἔγραψα δὲ ἐκ μνήμης, διότι ἐνταῦθα οὐδὲν ἔχω βιβλίον, ἵνα συμβουλευθῶ λεπτομερείας. Τοῦλάχιστον αὐτὴν τὴν ἐντύπωσιν μοι ἔκαμε τὸ καθ' ὅλα θαυμάσιον τοῦτο ἔργον, τοῦ ὁποίου τὴν ἰδανικότεραν ἐκφρασιν δύνασαι νὰ ἀποδώσῃς εἰς τὸ ὅτι ὁ Αὐσίππος δὲν εἶδε ποτὲ τὴν Πράξιλλαν, διότι ἔζη 100 καὶ πλέον ἔτη πρὸ αὐτοῦ: οὐδὲ εἶνε πιθανόν ὅτι εἶχεν εἰκόνα τινὰ αὐτῆς: ἐδημιούργησε λοιπὸν αὐτὸς τὴν μορφήν τῆς ποιητρίδος κατὰ τρόπον, δι' ὃν δὲν θὰ δυσχεραστεῖτο.
 Ἐν Βολῷ τῇ 24 Ὀκτωβρίου 1909.
 Ὁ φίλος σου
 Α. Ε. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΑΟΣ

1 Ὁ κανὼν τοῦ Αὐσίππου, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν τοῦ Πολυκλείτου καὶ τῶν Ἀθηναίων καλλιτεχνῶν, ὑπολογίζει κίνησιν κατὰ χώραν οὐχὶ πρὸς τὰ ἐμπρὸς: ἀπόδειξις πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἴδιως ὁ Ἀποκυρῶμενος: καὶ αὐτὸς ὁ Ἅγιος τῶν Δελφῶν δεκνύει τὴν ἔμμενον κατὰ χώραν στάσιν, ἰδιότητα τοῦ Αὐσίππου ἰδίως κανόνος ἀκριβῶς τὸ σῆμα (motives) τῆς κόρης τοῦ Ἀντισίου ἐνέχει καὶ πρὸς τὴν φθῶν ἀριστὰ προσηρμοσμένου Αὐσιαπτείου κανόνος.

Τὸ συμβούλιον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας κατεδίκασε τὸ μουσεῖον τῆς Ὀλυμπίας: ἀπεράσισεν, ὡς ἀνεκωνώθη, νὰ ἀνεγείρῃ ἄλλο νέον μουσεῖον ἐν Ὀλυμ

πί, καθόσον κατά την κρίσιν αὐτοῦ τὸ ὑπάρχον εἶνε ἀνεπίδεκτον διορθώσεως καὶ κινδυνεύει νὰ καταπέσῃ. Θὰ ἔλεγέ τις, ὅτι καὶ πολὺ ὀρθῆ καὶ κολὰ δικαία εἶνε ἡ γενναία αὐτῆ ἀπόφασις, ἀν ἐκρίνε μόνον ἐκ τοῦ θορύβου, ὅστις καθ' ἑκαστον ἔτος γίνεται περὶ ζημιῶν τοῦ μουσείου καὶ περὶ κινδύνου τῶν ἐν αὐτῷ ἀρχαιοτήτων.

Τὸ Μουσεῖον τῆς Ὀλυμπίας

Τὸ μουσεῖον τῆς Ὀλυμπίας ἐκτίσθη πρὸ εἰκοσιπενταετίας περίπου δαπάνῃ τοῦ αἰδίου Ἄνδρ. Συγγροῦ τὸ σχέδιον αὐτοῦ ἐξέπλησεν ὁ περίφημος Γερμανὸς ἀρχιτέκτων Adler, εἰς δὲ τὴν οἰκοδομὴν αὐτοῦ ἐπεστάθη ἐπίσης εἰς ἐκ τῶν διασήμων Γερμανῶν ἀρχιτεκτόνων, τὴν ἐργολαβίαν τῆς κατασκευῆς εἶχεν ὁ νῦν ἀρχιτεχνίτης τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου Π. Καλοῦδης, ἐπεθεώρει δ' ἐκάστοτε καὶ ὁ Dörpfeld τὰς ἐκτελουμένας ἐργασίας. Εἰς τὴν οἰκοδομὴν αὐτοῦ ἐδαπανήθησαν ὑπὲρ τὰς 250,000 δραχμῶν.

Τὸ μουσεῖον κεῖται ὀλιγώτερον τῶν 5 λεπτῶν μακρῶν τῶν ἀρχαίων ἑρειπιῶν παρὰ τὴν δημοσίαν ὁδὸν ἐπὶ λόφον μολίς ὀλίγα μέτρα ὑπερέχοντος ταύτης, τόσον δηλαδὴ μόνον, ὥστε νὰ ἀναδεικνύηται τὸ μουσεῖον καὶ νὰ ἐπιβάλλεται τῶν πέριξ, τεθειμένων ἐπὶ ὑψηλοτέρῃς ὀψωσίν βάσεως, χωρὶς νὰ δυσχεραίνηται ἡ εἰς αὐτὸ μετάβασις.

Τὸ μουσεῖον ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἑξῆς μερῶν, ἐκ μιᾶς κεντρικῆς αἰθούσης ἔχουσας μῆκος 25 περίπου μέτρων καὶ ὕψος περὶ τὰ 15 μέτρα, ἐνὸς μεγάλου προδόμου ἔχοντος μικρότερον διαρκῶν πρόστοον, μιᾶς ὀπισθίας αἰθούσης, ἔχουσας θέσιν ὀπισθοδόμου, καὶ ἐκ δύο στενωτέρων πλαγιῶν πλευρῶν διηρημένων εἰς μικροτέρας αἰθούσας ἐκατέρωθεν καὶ κατὰ μῆκος τῶν κεντρικῶν μερῶν. Ἐκαστὸν τῶν μερῶν τούτων ἔχει ἴδιαν στέγην δωρικοῦ ὀρθοῦ μετ' ἀετωμάτων, ἀκρωτηρίων καὶ ἀκροκεράμων κατ' ἀπομίμησιν ἀρχαίων σχημάτων κατασκευασμένην. Ἡ στέγη τῆς κεντρικῆς αἰθούσης, ὑψηλότερα κατὰ πολὺ τῶν λοιπῶν, δεσπόζει τοῦ ὅλου κτιρίου.

Τὸ μῆκος τῆς κεντρικῆς αἰθούσης ὑπελογισθὴ συμφώνως πρὸς τὸ μῆκος τῶν ἀετωμάτων τοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς, ἐξετέθησαν δ' ἐν αὐτῇ τὰ λείψανα τῶν ἀγαλμάτων τῶν ἀετωμάτων τούτων, καθ' ἣν τάξιν ἐπίστενον πρὸ εἰκοσαετίας οἱ σπουδαιότεροι ἀρχαιολόγοι, ὅτι εἶχον ταῦτα καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, διότι, ὡς γνωστὸν, τῶρα αἱ γνώμαι εἶνε ὀλίγον διάφοροι, καὶ μετ' αὐτῶν αἱ μετόπει τοῦ ναοῦ καὶ ἡ Νίκη τοῦ Παιονίου. Ἡ θέσιν ὀπισθοδόμου κατέχουσα αἰθουσα προωρίσθη μόνον διὰ τὸν Ἑρμῆν, ἐν τῷ προδόμῳ ἰδρύθησαν τὰ ἀγάλματα τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων, ἐντὸς δὲ τῶν πλαγιῶν πλευρῶν αἱ λοιπαὶ ἀρχαιοτέρες τῆς Ὀλυμπίας, ἀριστερὰ μὲν αἱ

ἀρχαιότεραι, δεξιὰ δὲ αἱ νεώτεραι Ἑλληνικαὶ καὶ αἱ Ῥωμαϊκαί.

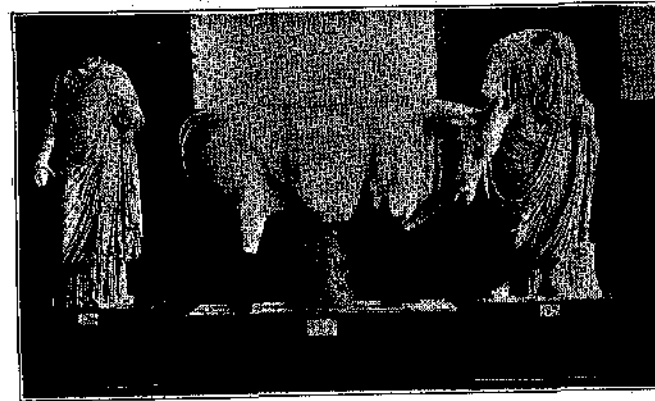
Λόγῳ μεγέθους οἰκοδομῆς τὸ μουσεῖον τῆς Ὀλυμπίας εἶνε τὸ δεύτερον ἐν Ἑλλάδι μετὰ τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ αὐτοῦ διαμόρφωσις δὲν δύναται νὰ ψευθῆ. Πρακτικῶς βεβαίως δὲν εἶνε λαμπρὰ διηρημένον, οὐδ' ὑπελογισθησαν αἱ διάφοροι αἰθουσαι, πλὴν τῆς κεντρικῆς, συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχαιότητας, αἵτινες ἦσαν ὀρισμένοι νὰ ἐκτεθῶσιν ἐν αὐταῖς. Ἰδίως αἱ πλάγαι πλευραὶ εἶνε λίαν στεναί, δὲν φωτίζεται δὲ καλῶς καὶ ἡ αἰθουσα τοῦ Ἑρμοῦ, οὐδ' εἶνε καὶ αὕτη ἀναλόγως εὐρύχωρος πρὸς τὸ ὕψος τοῦ ἀγάλματος μετὰ τοῦ βάρους. Ἄλλ' ἐκ τῶν ασφαμάτων τούτων δὲν ζημιούται πολὺ ἡ ἐκ τοῦ ὅλου τῆς οἰκοδομῆς ἀγαθὴ ἐντύπωσις, τινὰ δ' ἐκ τούτων, ὡς τὰ τῆς αἰθούσης τοῦ Ἑρμοῦ δύναται μετ' ἀρετῆς εὐκολίας νὰ διορθωθῶσιν.

Ἄν ὅμως δὲν δύναται τις νὰ κατακρίνῃ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν διαμόρφωσιν τοῦ μουσείου, ὑπάρχουσι ἐν τούτοις πολλὰ τὰ ψεκτὰ, ὅσον ἀφορᾷ τὸ τεχνικὸν μέρος τῆς οἰκοδομῆς αὐτοῦ. Εὐθύς ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς χρησιμοποίησός του ἐπέθεσις τῶν ἐπιτηρητῶν ἀνέφεραν εἰς τὸ ὑπουργεῖον, ὅτι τὰ ὕδατα τῆς βροχῆς διέρρεον διὰ τῆς στέγης, ὅτι μετὰ μεγάλην βροχὴν ἐκλημμύρει τὸ μουσεῖον ἐκ τῶν ὑδάτων τούτων, ὅτι δὲ καὶ ἐκ τῶν παραθῶραν καθῶς κατασκευασμένων εἰσέρχοντο τὰ ὕδατα. Τὸ κακὸν δὲν ἔθεραπεύθη διὰ τῶν γενομένων ἔκτοτε ἐπανειλημμένων προχείρων ἐπισκευῶν, τούναντίον ἡ κατάστασις ἔχει προεργασθῆναι, ἡ τελευταίον δὲ σταλεῖσα ἐπιτροπὴ ὑποπτέει, ὅτι καὶ τὰ ξύλα τῆς στέγης, ἴσως δὲ καὶ τινες ἐκ τῶν μεγάλων δοκῶν ἐσάτησαν ὑπὸ τῶν διαρρέοντων ὑδάτων.

Ἄλλο φοβερότερον κακὸν ἐγένετο καταφανὲς ὀλίγον μετὰ τὸ πέρας τῆς οἰκοδομῆς. Ὀλόκληρος ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ ἐκλίνε μικρὸν κατὰ μικρὸν πρὸς τὰ ἔξω καὶ ἀπεχωρίζετο ἀπὸ τοῦ κεντρικοῦ κτιρίου σχηματιζομένου ἐπιφόβου ὄψης μεταξὺ τούτου καὶ αὐτῆς. Ὑπετέθη, ὅτι αἰτία τούτου ἦτο ἡ κακὴ θεμελίωσις τῆς πλευρᾶς ταύτης καὶ δι' αὐτὸ ἀντικατεστάθη ὀλόκληρος ἐκ θεμελίων, ὑπεστηρίχθησαν δὲ καὶ δι' ἀντηριδίων τὰ νέα θεμέλια, ἀλλ' εἰς μάτην τὸ αὐτὸ ὄψημα παρουσιάσθη καὶ εἰς τὴν ἐκ νέου κτισθεῖσαν πλευράν. Ἐγένετο λοιπὸν προδήλον ὅτι ἀφορμὴ τοῦ κακοῦ ἦτο ἡ ἐξολίσθησις τοῦ ἐδάφους κατὰ τὴν πλευρὰν ταύτην. Ὅτι ἄλλως τε τὸ ἔδαφος ὑπέστη ἐξολίσθησιν πρὸς τὸ μέρος τοῦτο τοῦ λόφου ἐγένετο φανερόν καὶ ἐκ μερικῶν καταπτώσεων ὄγκων χώματος

Ἐκ τῆς κεντρικῆς αἰθούσης τοῦ Μουσείου τῆς Ὀλυμπίας

Ἐκ τῆς αἰθούσης τῶν Ῥωμαίων ἀρχαιοτήτων

Εἶναι βεβαίως πολὺ μεγάλα τὰ κακὰ ταῦτα τῆς οἰκοδομῆς τοῦ μουσείου τῆς Ὀλυμπίας, καὶ οἱ ἐξ αὐτῶν κίνδυνοι ἀρκετὰ σοβαροί, ἀλλ' εἶναι καὶ ἀνεπανόρθωτα καὶ πρέπει δι' αὐτὰ νὰ ἐγκαταλειφθῆ τὸ ὑπάρχον μουσεῖον καὶ νὰ ἀνεγερθῆ νέον; Γελοῖον εἶναι καὶ νὰ ὑποθέτῃ τις, ὅτι δὲν ὑπάρχει τρόπος οἰαδῆποτε στέγῃ νὰ καλυφθῆ, οὕτως ὥστε νὰ μὴ διαρρέωσι διὰ ταύτης τὰ ὕδατα τῆς βροχῆς. Τὸ ὅτι αἱ γενόμενα μέχρι τοῦδε ἐργασία πρὸς ἄρσιν τοῦ κακοῦ τούτου ἀπέτυχον, ὀφείλεται εἰς ἐσφαλμένους ἐκάστοτε ὑπολογισμοὺς περὶ τῆς ἐκτάσεως τοῦ καιοῦ καὶ εἰς τὴν ὡς ἐκ τούτου ἐπικράτησαν ὑπερβολικὴν φειδῶ εἰς τὰς δαπάνας. Ἢδη ἡ ἐσχάτος σταλεῖσα εἰς Ὀλυμπίαν ἐπιτροπὴ ἐκ μηχανικῶν, προέτεινε τρόπον ὀλιγῆς διορθώσεως τῆς στέγης μὲ δαπάνην, εἶναι ἀληθές, ἀρκετὰ μεγάλην.

Δυσκολώτερον κατὰ τὸ φαινόμενον εἶναι τὸ δεύτερον κακόν. Ἄλλ' ἐν πρώτοις ὁ ἐκ τούτου κίνδυνος δὲν εἶναι ἄμεσος οὐδὲ ἐπίκειται ταχέως. Ἀπὸ ὀπισθείας, διότι τὸ πρώτον μετέβη εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Ὀλυμπίας, τὸ ἐκ τῆς καθιζήσεως προερχόμενον ὄψημα τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς δὲν ἤρξησεν ἐπιστηθῶς, σημεῖον ὅτι ἡ καθιζήσις εἶνε ἑλαχίστη, ἡ δὲν εἶναι διαρκής· ἐπιτὸς δὲ τούτου τὸ κεντρικὸν καὶ κυριώτερον μέρος τοῦ κτιρίου οὐδεμίαν οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ὑπέστη ὀρατὴν βλάβην ἐκ τῆς ἀλλοιώσεως τοῦ ἐδάφους, τούτ' ὄπερ σημαίνει, ὅτι τοῦτο ἐδράζεται ἐπὶ στερεᾶς βάσεως.

Δὲν γράφω ταῦτα διότι νομίζω, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ληφθῆ φροντὶς πρὸς ἄρσιν καὶ τοῦ δευτέρου τούτου κακοῦ. Τούναντίον νομίζω, ὅτι πρέπει μὲ πάντα τρόπον νὰ ζητηθῆ ἡ ὑποστήριξις καὶ τοῦ ἐδάφους· ἡ γνώμη μου μόνον εἶναι, ὅτι τοῦ κινδύνου μὴ ὄντος ἄμεσου ὑπάρχει καιρὸς πρὸς μελέτην καὶ τοῦ ζητήματος τούτου, δὲν εἶναι δὲ ἀνάγκη ἐσπευσμένων ἀποφάσεων, οὐδ' ἐπείγει ἡ ἐκτέλεσις ἀμελετήτων ἐργασιῶν, αἵτινες συχνότατα, σχεδὸν πάντοτε ἀποτυγχάνουσιν. Ἐλαττωματικὰ ἔδαφιν, διολισθαίνοντα ἢ καθιζάνοντα ἀπαντῶνται συχνότατα εἰς τὴν κατασκευὴν οἰδηροδρομικῶν γραμμῶν, καὶ ὅμως ταῦτα ὑποστηρίζονται οὕτω δύναται βεβαίως νὰ στερεωθῆ καὶ τὸ ἔδαφος τοῦ μουσείου τῆς Ὀλυμπίας.

Λοιπὸν φρονῶ, ὅτι οὐδεμία προκύπτει ἐκ τῶν πραγμάτων ἀνάγκη τῆς ἐγκαταλείψεως τοῦ ὑπάρχοντος μουσείου καὶ τῆς ἀνεγέρσεως νέου. Ὑπάρχουσι τούναντίον λόγοι, διὰ τοὺς ὁποίους πρέπει μὲ πάντα τρόπον νὰ ζητηθῆ ἡ διατήρησις τοῦ παλαιοῦ μουσείου, νὰ ἐξανηλεθῶσι δὲ πάντα τὰ μέσα πρὸς ὑποστήριξιν αὐτοῦ πρὶν ἢ φθάσαμεν εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς ἀνεγέρσεως νέου. Πρώτων ἢ θέσις, ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶναι ὀμοδομημένον τὸ μουσεῖον εἶνε ἡ μόνη κατάλληλος ἐν Ὀλυμπίᾳ. Ὁ γνωρίζων τὴν Ὀλυμπίαν θὰ ὁμολογήσῃ,

ὅτι τόπος μετρίως ἐξέχων, πλησίον τοῦ χωρίου καὶ τῆς ὁδοῦ καὶ οὐχὶ μακρὰν τῶν ἀνασκαφῶν οὐδεὶς ἄλλος ἐκτὸς τῆς θέσεως ταύτης ὑπάρχει. Ὁ ἕτερος λόφος ἐπὶ τοῦ ὁποίου γίνεται σκέψις νὰ κτισθῆ τὸ νέον μουσεῖον καὶ σχετικῶς λίαν ὑψηλὸς εἶνε καὶ μακρὰν τοῦ χωρίου καὶ τῶν ἀνασκαφῶν, καὶ ἐπομένως ἢ εἰς τὸ μουσεῖον μετάβασις καὶ ἐπιπλέον θὰ εἶναι καὶ ἴσως καὶ εἰς πολλοὺς ἀδύνατος. Ἄλλ' ὁ κυριώτερος λόγος, δι' ὃν πρέπει νὰ διατηρηθῆ τὸ ὑπάρχον μουσεῖον εἶνε ὁ κίνδυνος τῆς μεγίστης καταστροφῆς, ἣν θὰ ὑποστῶσι ἐκ τῆς μεταφορᾶς εἰς τὸ νέον μουσεῖον αἱ ἀρχαιοτέρες.

Ἀγάλματα ἐκ πολυαριθμῶν τεμαχίων συνηρμασμένα καὶ διὰ λιθοκόλλης καὶ μεταλλίαν γόμφων συγκρατούμενα, εἶνε βεβαίως ἀσφαλῆ ἐν ἡ θέσει συγκκολλοῦνται καὶ τοποθετοῦνται τὸ πρώτον, πιθανώτατον ὅμως εἶνε, ὅτι μετακινούμενα θὰ διαλυθῶσι καὶ θὰ ὑποστῶσι μεγίστας καὶ ἀνεπανορθώτους ζημίας.

Ἐν τοῖς ἀνωτέρω δὲν ὠμίλησα ἐπιτήδες περὶ τῆς δαπάνης διὰ τὸ νέον μουσεῖον, διότι προκειμένου περὶ τῆς Ὀλυμπίας οὐδεὶς βεβαίως θὰ ὑπολογίσῃ τὴν δαπάνην, οὐδὲ θὰ ληφθῆ τις ἐν δαπανηθῶσι 300,000 δραχμῆ καὶ τι πλέον δι' ἀνεγέρσιν νέου μουσείου καὶ τοποθέτησιν ἐν αὐτῷ τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Ὀλυμπίας. Τὸ συμβούλιον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας προσέβη εἰς τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ περὶ ἀνεγέρσεως νέου μουσείου ἐν Ὀλυμπίᾳ οὐχὶ μετὰ ὀρισμὸν σκέψιν, ἀλλὰ παρορμηθὲν ἐκ τοῦ ὑπερβολικοῦ ζήλου πρὸς διαφύλαξιν τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Ὀλυμπίας καὶ ἐκ τῆς πολλῆς δυσφορίας διὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν ἐπιχειρουμένων ἐκάστοτε μικροεπισκευῶν, ἀλλὰ βεβαίως δεύτεραι σκέψεις θὰ πείσωσιν αὐτὸ νὰ μεταβάλῃ ἀπόφασιν.

Ἐγὼ πιστεύω, ὅτι ἂν σταλῶσι εἰς Ὀλυμπίαν ὁ παρὰ τῇ Γενικῇ Ἐφορῆᾳ τῶν Ἀρχαιοτήτων ἀπεστασμένος ἀρχιτέκτων, ἢ ὁ ἀρχιτέκτων τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, καὶ εἰς ἄλλος μηχανικὸς εἰδικὸς διὰ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ ἐδάφους, ὅστις εἶναι ἴσως δυνατὸν νὰ ληφθῆ ἐκ τῆς ὑπηρεσίας τῶν σιδηροδρομῶν μὲ τὴν ἐντολήν νὰ παραμεινῶσιν ἐκεῖ ὅπως μελετήσωσι τὴν κατάστασιν τοῦ μουσείου καὶ προτείνωσι τὰ πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ δέοντα γενέσθαι, εἰς δὲ ἐξ αὐτῶν νὰ ἐπισταθῆσιν, παραμεινῶν ἐκεῖ διαρκῶς, καὶ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐργῶν, τὰ κακὰ τῶν μουσείων τῆς Ὀλυμπίας θὰ ἀρθῶσι ταχέως καὶ τελείως καὶ μὲ δαπάνην πολὺ ὀλιγοτέραν ἐκείνης ἣν πολλοὶ φοβοῦνται, εἶμαι δὲ βέβαιος, ὅτι τοιοῦτο τι λίαν συντόμως θὰ γίγῃ τῶρα, ὅποτε τὴν εὐθύνην διὰ τὴν συντήρησιν τῶν ἀρχαίων τῆς Ὀλυμπίας ἀνέλαβεν ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία.

Κ. ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΕΛΙΣ

Τὴν κατὰ τύπους ὁμιλίαν ἐξέλεξεν τῆς πολιτικῆς κρίσεως ἐτάραξε τὸ πραξικόπημα τῆς Σαλαμίνος. Οἱ νεώτεροι ἀξιωματικοὶ τοῦ Ναυτικοῦ, ἐκ τῆς ιδέας ὅτι ἐπεκράτουσιν οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς Ξηρᾶς εἰς τὸν σύνδεσμον καὶ ἐκ τοῦ φόβου ὅτι ἡ ἀνόρθωσις θὰ συντελεῖτο ἀνευ ἐκκαθαρίσεως τῶν ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν τοῦ Ναυτικοῦ πρὸς τοὺς ὁποίους δὲν τρέφουσι τὰ ἐκ τῆς ἱεραρχίας ἐπιβαλλόμενα ἀσθήματα, εὐρέθησαν προδιατεθειμένοι νὰ ἀκούσων παράτολμα σχέδια καὶ διὰ τοῦτο εὐκόλως παρέσυρθησαν εἰς τὴν ὑπογραφήν πρωτοκόλλου, διὰ τοῦ ὁποίου οἱ οὕτω παριστανόμενοι ἀδιωχθέντες ἀνελάμβανον νὰ ἐπιδιώξων τὰ δίκαιά των. Τὸ πρῶτον τοῦτο πρωτόκολλον διεδέχθη ἕτερον περιεχέν ἐπὶ τοῦ ὑποπλοίαρχου Τυπάλδου, ἐντονώτερον, διὰ τοῦ ὁποίου οἱ ὑπογράφωντες ἀνεγνώριζον τὴν λήψιν ἐν

ανάγκη και των εσχάτων μέτρων της βίας. Ο παράτολμος υποπλοίαρχος, έχων το πρωτόκολλον τούτο εις τὸ ὅποιον εἶχον ἐπιγραφῆναι ἐκλεκτοὶ ἀξιωματικοὶ τοῦ Ναυτικοῦ, ἔχον ἐνθαυράζοντες ἐκ μέρους πολιτευτῶν μὴ ἀνεχομένων τὸν τρόπον καθ' ὃν κοινοβουλευτικῶς ἐγγάζεται ἡ παρούσα Κυβέρνησις, ἠξίωσε παρὰ τοῦ κ. Ζορητᾶ δι' ἐντόνου γλώσσης τὴν παραδοχὴν τῶν αἰτημάτων τῶν ἀξιωματικῶν ὑπὸ τοῦ Συνδέσμου και τὴν υἰοθέτησιν αὐτῶν. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Συνδέσμου ἀπέκρουσε τὰς προτάσεις, ἀλλ' εἰς τὸν νοῦν τοῦ Τυπάλδου ἐγεννήθη ἡ πεποίθησις ὅτι πρὸ τοῦ φόβου τῆς διασπάσεως τοῦ Συνδέσμου θὰ ὑπέκυπτον οἱ διευθύνοντες τούτον και ἅμα ἐξεδήλου διὰ τῶν βιαιῶν μέσων τὴν σταθερὰν ἀπόφασιν του και ἡ Κυβέρνησις και ὁ Συνδεσμος θὰ ἐσυνθηκολόγουν και τὰ αἰτήματα θὰ ἐγένοντο δεκτά. Ἐνήργησε προδήλως μετὰ τὴν πεποίθησιν αὐτὴν και ἀνευ προθέσεως ἀπλοῦ πραξικοπήματος. Οὔτε προητοίμασε τοιοῦτον πραξικόπημα οὔτε τοὺς συνυπογράφοντας κἀν τὸ δεύτερον πρωτόκολλον εἰδοποίησε και προσεκάλεσε. Ἐξοργισθεὶς ἐκ τῆς ἐντόνου γλώσσης τοῦ κ. Ζορητᾶ κατήλθεν εἰς Πειραιᾶ, διεπεραιώθη εἰς Ναύσταθμον και ὑπὸ τὸ κράτος ἀγανακτήσεως διατελῶν προητοίμασεν ἐκ τοῦ προχείρου σιάσιν ἐλάττων ὅτι θὰ προσεβίβωκε τοὺς πολλοὺς και θὰ ἔφερε πρὸς αὐτὸν συμβιβαστικὴν τὴν Κυβέρνησιν. Διευθεσθεὶς εἰς τὰς πεποιθήσεις τῆς ἐξημέρας φαντασίας του, και, ὅταν διαταγῇ τῆς Κυβερνήσεως παρετάχθησαν πρὸ αὐτοῦ εἰς τὸ στενὸν τῆς Σαλαμίνας τὰ θωρηκτά, ἐξήγησε νὰ τοῦ ἐπιτραπῇ ὁ ἐπισιτισμὸς ἐκ Πειραιῶς, ἐπιζων πάντοτε ὅτι κερδιζὼν χρόνον θὰ ἐλάμβανε τὴν ἐπικυριαίαν τῶν δημοφρόνων. Ὅταν πλέον ἐπέισθη διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν σφαιρῶν ὑπὲρ τῆς δοθείσης ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως διαταγῇ ἦτο ἡ διὰ παντὸς μέσου κατάπτειξις τῆς στάσεως, ὑπέκυψε, ἐγκατέλειπε τὴν ἀντίστασιν. Ἐφυγαδευθεὶς εἰς τὴν ξηρὰν μέχρι τῆς ἡμέρας καθ' ἣν συλληφθεὶς ὡς ὑποπτος διαβάτης εἰς τὴν δδὸν Κηφισίας ἐσώθη εἰς τὰς φυλακὰς, διαμείνας και τὴν λαϊκὴν φαντασίαν τῶν ἀπλοικωτέρων οἱ ὅποιοι περιβάλλον μετὰ τὴν αἰγλήν τῆς δόξης και τὸν πλεόν παράτολμον και βλαβερόν ἠρωτισμόν. Οἱ πυκνοὶ πυροβολισμοὶ μεταξὺ τῶν ἀντιτορπιλικῶν και θωρηκτῶν, οἱ ὅποιοι πενήθιμος ἀπήχησαν τὸ ἀπόγευμα τῆς 16 Ὀκτωβρίου μέχρις Ἀθηνῶν, ἔχον ζημίαις ὀλίγους νεκροὺς και μικρὰς ζημίας τῶν πλοίων. Ἄλλ' ἀντιθέτως ἢ ἐν τῇ ἐκρήξει τῆς καταπνιγείσα στάσις εἶχεν ὡς ἠθικὸν ἀποτέλεσμα τὴν κραταίωσιν τῆς ἐννόμου τάξεως και τὴν σταθερότητα τῆς δημόσιας ἐξελίξεως τῶν πραγμάτων. Ἄλλαι τινὲς φιλοδοξίαι αἱ ὅποια ἤρχισαν παρακαίρως νὰ ἀρπυζιῶνται ἐσβέσθησαν και ὅλοι ἐπανήλθον μετὰ τὴν ἐργασίαν πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων.

ΑΓΡΗΣΙΑΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Εἰς ἐν ὄρατον ἄρθρον του ὁ Ἀνατὸλ Φράνς διατυπώνει τὴν περὶ θανάτου ἀντίληψιν τῶν ἀρχαίων: ὕπνος, θάνατος. Ὁ θάνατος δὲν εἶναι παρὰ ὕπνος ἀτελεύτητος. Ὅχι διότι ἦτο θελτικὸς ὁ θάνατος αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν, κατὰ τὴν κρίσιν τῶν Ἑλλήνων. Εἰς πάντα καιρὸν ἦτο φρικτὸς και σκληρὸς ὁ θάνατος. Καὶ οἱ Ἕλληνες τὸν ἐφοβοῦντο δὲν τὸν ἀσχημίζαν ὄμως. Ἡ ἑλληνικὴ φαντασία ἐξοργάζεε τὰ πάντα, ἐστόλιζε μάλιστα μετὰ χάριν τὰ λοιπὰ τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ μέσος αἰὼν ἀπ' ἐναντίας μᾶς ἔχει τρομάξει μετὰ τὸν φόβον τοῦ Ἄδου, μετὰ τὴν πένθιμον φαντασμαγορίαν τῶν διαβόλων ποῦ ἀρπάζουν εἰς τὸ διάβα τῆς τῆς ψυχῆς τοῦ ἀμαρτωλοῦ, μετὰ νεκρώσματα ὁμοιώματα τῶν τάφων, μετὰ τὰς εἰκόνας τῶν σκελετῶν και τῶν σκαλήκων τοῦ φερέτρου ποῦ κρῶγουν τὰς σηραμέναις σάρκας, τέλος μετὰ τοὺς νεκρικοὺς χοροὺς. Ὁ θάνατος μὰ αὐτὰ ἔγεινε κατὰ πολὺ δεινότερος... Οἱ ἀρχαῖοι

ἐπέθιναν φρικώτερα παρὰ ἡμεῖς. Ἀφῆσαν τὴν ζωὴν εὐκόλα, διότι τὴν ἀφῆσαν χωρὶς οὔτε νὰ πολυφοβῶνται οὔτε νὰ πολυελπίζων. Τὰ ὑπὸ τὴν γῆν δὲν τοὺς ἐνδιέφεραν δὲν ἐφαντάζοντο, ὅτι ἡ παρούσα ζωὴ εἶναι προετοιμασία διὰ τὴν ἄλλην. Ἐλεγαν: — Ἐξῆσα. Ὁ χριστιανὸς, ὅταν πεθάνῃ, λέγει: — Ἐπι τέλους μέλλω νὰ ζῆσω. Ἡ ἑθνικὴ (κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν χριστιανικὴν) ιδέα τοῦ θανάτου ἀναδεικνύεται εἰς τὰς ἐπιταφίους στήλας τοῦ ὠραίου ἑλληνικοῦ ρυθμοῦ, ποῦ παριστάνουν τοὺς νεκροὺς καθιστοὺς, ὠραίους και γαληνοὺς. Κάποτε ἕνας ζωντανὸς φίλος, ἡ γυναῖκα ποῦ ἀφῆσαν τὸν κόσμον, ἐρχονται και ἀκαλὰ βάζουν τὸ χεῖρ στοὺς ὤμους των ἄλλ' οἱ νεκροὶ δὲν ἠμποροῦν νὰ στρέψουν τὴν κεφαλὴν και νὰ τοὺς ἰδοῦν. Ἐγλύτωσαν γὰρ πάντα ἀπὸ τὴν χαρὰν και τὴν λύπην. Διὰ τὸν ἀρχαῖον Ἕλληνα ὁ θάνατος εἶναι ἀσφαλὴς. Εἶναι ὕπνος δίχως ὄνειρα και δίχως ἀφύπνισιν...

Τὰ δὲ ἀρχαῖα ἐπιγράμματα, ποῦ ἐκφράζουν θαυμασίως τὴν γαλήνην τῶν τάφων τὰ κτερίσματα, πολὺτιμα κοσμήματα και ταπεινὰ οἰκιακὰ σκεύη και εἰδῶλια θεῶν και ἀνθρώπων, ποῦ ἐρριπταν τὴν παλαιὰν ἐποχὴν εἰς τοὺς τάφους, περιγράφονται μετὰ συγγίνην ἀπὸ τὸν Γάλλον καλλιτέχνην τοῦ λόγου. Μία ἀρχαιολογικὴ παρατήρησις διὰ τὰς πλαγγόνας τῶν τάφων τῆς αἰολικῆς Μυρίνης, ὅτι ἐσφῆθησαν πεσμένοι πηγεῖς, ἀκέφαλοι ἢ με κομμένα μέλη, τὰ ὅποια ἔκειντο εἰς τὴν ἄλλην πλευρὰν τοῦ νεκροῦ, τοῦτο δὲ δεκνύει, ὅτι ὁ ἱστάμενος εἰς τὸ χεῖλος τοῦ τάφου ἐθραυεν εἰς δύο τὸ ἀντικείμενον ποῦ ἐκρατοῦσε κ' ἐρριπτε τὰ δύο τεμάχια εἰς τὸν λάκκον μετὰ τὸ δεξιὸν και μετὰ τὸ ἀριστερὸν χεῖρ — τὸν κάμνει νὰ ἐρωτᾷ: «Τί ἐσήμανεν αὐτὸς ὁ νεκρικὸς τύπος; αὐτὸς ὁ ἀκρωτηριασμὸς τῶν εἰδωλίων; Ἄγνωστον».

ΚΑΙ περιγράφει τὰς Μυρναίας πλαγγόνας, τινὲς τῶν ὀπίσθων εὐφίσκονται εἰς τὸ Λούβρον, ὡς περιεργότατας. Πολὺ διαφορετικὰ ἀπὸ τὰς Ταναγαίαις κορας, ποῦ διατηροῦν κατὰ τὸ αὐστηρόν και εἰς τὴν φιλαρέσκειαν ἀκόμη, τὰ ἐξ ὀπίτης γῆς εἰδῶλα τῆς Μυρίνης ἐκφράζουν ὅλον τὸ φιλήθρον και ὅλην τὴν μαλθακότητα τῆς Ἀσίας. Ὁ τεχνίτης ἀρέσκειται να σημεῖωσιν μετὰ ἀβροῦς και ἀπαλὰς γραμμάς τὸ ἀβέβαιον τοῦ φύλου κ' ἐνασμενίζεται διδόν εἰς τοὺς ἐσφῆβους γυναικείας μορφάς. Τέτοιοι εἶναι ὁ Ἐρως εἰς τὸ Λούβρον, μετὰ τὸ σκουρὸν του μαλλιά ἐπὶ τοῦ μετώπου, ποῦ φορεῖ κατὰ σὴν φαιδιόλι. Κλίνει γλυκὰ τὸ θελτικὸν του πρόσωπον. Πετᾷ, — διότι ἔχει πετρεῶ. Ἀπὸ τὴν ἀνοικτὴν του ἐσθῆτα διαφαίνονται αἱ κνήμαι του, ποῦ θὰ ἦσαν κατάλληλοι δι' Ἀρτέμιδα. Θὰ τὸν ἐλέγατε ψυχὴν ἠδὺ παθῆ, ἢ μᾶλλον πνεῦμα ὑπερηθρονικὸν και ὑπέρλεπτον. Οἱ ἀρχαιολογοὶ λέγουν, ὅτι αὐτὸς ὁ Ἐρως κομίζει πνεῖδα ψιμμυθίου εἰς τὴν μητέρα του. Ἄλλὰ εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος τὸ φύκος και τὰ μῦρα τοῦ κάλλους. Δι' αὐτοῦ εἶναι ἡ Ἀφροδίτη ὠραία».

Ο Φιλίας Λεμπέγκ γράφει τὰ ἐξῆς εἰς τὸν «Ἐρμῆν τῆς Γαλλίας» σχετικῶς πρὸς τὰ «Δημοτικὰ Τραγούδια» τοῦ συνεργάτου μᾶς κ. Ἀγίδος Θέρου. «Δὲν ἔχει κοπὴ κανεῖς ἀπὸ τοὺς δεσμοὺς ποῦ συνδέουν τὴν σημερινὴν Ἑλλάδα μετὰ τὴν ἀρχαιότητα, και ἔχονεν ἐμπρὸς μᾶς διὰ τὸ ἀποδειξόμεν μίαν θαυμασίαν συλλογὴν «Δημοτικῶν τραγουδιῶν» τοῦ κ. Ἀγίδος Θέρου. Αἱ μορφὰ τῶν πολεμιστῶν, τῆς ἱστορίας ἢ τοῦ θρόλου, Κοντογιάννης, Ἀνδρούτσος, Μπότσαρης, Γιώτης κλ. ἔχουν ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν δημοτικῶν ἠρώων, και ὅταν διαβάσῃμεν τὸν «Γυρισμὸν τοῦ Σερητεμένου» π. χ. ἀθελα πηγαίνει ὁ γυρὸς μᾶς εἰς τὴν Πηγελοπῆν. Καὶ αὐτοὶ οἱ θεοὶ τοῦ γηραιοῦ Ὀλύμπου μορφᾶς ἢ ὀνόματα μόνον ἤλλαξαν ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας δὲν εἶναι παρὰ ἄλλος Ἡρακλῆς. Αἱ Νη-

ρηίδες ζοῦν ἀκόμη, και καθρεπίζονται εἰς τὰς κρυσταλλίνας πηγὰς, και ὁ Χάρων ἐρχεται πάντοτε νὰ πάρῃ τοὺς νεκροὺς τῆς Ἑλληνικῆς γῆς. Ὅσον ἀφορᾷ τὰς δυνάμεις τοῦ οὐρανοῦ, τῆς θαλάσσης και τῶν ὄρεων, ἡ ἑλληνικὴ ποίησις διετήρησε τὴν βραῖν τοῦ χαρακτήρος τῆς». Ἐξηγῶν δὲ ὁ Γάλλος κριτικὸς τὸν τρόπον, μετὰ τὸν ὅποιον ἀνδολογήθησαν τὰ «Δημοτικὰ Τραγούδια», ἀναφέρει ἐξ αὐτῶν ἰδιαιτέρως ταπεινολοῦντα τὴν κροσσωπικὴν συμβολὴν τοῦ ἐκδότου: «τὰ Δάκρυα», τὴν «Κουκουβάγιαν» και τοὺς «Τρεῖς σταυραστῶς».

Τὰ ποιήματα αὐτὰ — λέγει — εἰνε ὀλόκληρα μικρὰ δράματα: ὁ θησαυρὸς εἶναι ἀνοικτός εἰς ὅλους, και γνωρίζομεν ὅτι ἐξ αὐτοῦ ἐπλουτίσθη ἡδὴ ἡ σκεπὴ μετὰ τὰ «Δύο Ἀδέλφια», και τὸ «Γιοφύρ τῆς Ἀρτας». Ἡ ποιητικὴ τῶν καλλονῶν εἶνε ἀπὸ τὰς ὑψηλότερας, και δὲν γνωρίζω τίποτε, τὸ ὅποιον ἐμπορεῖ νὰ παραβληθῇ πρὸς αὐτὰ, ἐκτὸς ἀπὸ μερικά δημοτικὰ τραγούδια τῆς Βρετανίας. Ἴδου ἡ Τερά Βίβλος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, και τὸ εὐαγγέλιον τῶν φιλολογικῶν γενεῶν τοῦ μέλλοντος!»

ΚΑΙ ἄλλοτε ὁ κ. I. Μινέτας, μετὰ διαφωτιστικὰ τοῦ ζητήματος ἄρθρα του, ἀπέδειξε πόσον θὰ ὠφελήθῃ ἰλικῶς και ἠθικῶς ἡ χώρα μετὰ τὴν ἄριστον ἐναγκατικὴν κνικλοφορίας. Ἀλλὰ και τώρα ποῦ ἡ δραχμὴ ἐσφῆσε και περιστρέφεται εἰς τὴν ἰσοτιμίαν περίπου μετὰ τὸ φράγκον, δὲν περιορίσθη εἰς τὴν ἀκαδημαϊκὴν μόνον ἀρθρογραφίαν ὁ κ. Μινέτας. Ὑπέβαλεν ὑπόμνημα, ὅπου ἀναπτύσσει τὸν τρόπον τῆς λύσεως τοῦ ζητήματος, εἰς τὸν ὑποσηρῶν τῶν Οἰκονομικῶν. Ἀρκεῖ, διὰ νὰ ἐπέλθῃ ἡ τελεία νομισματικὴ ἐξυγίανσις, ἡ συνάμφως δανείου 74 ἑκατομμυρίων διὰ τὸ δάνειον τοῦτο ὁ προϋπολογισμὸς θὰ ἐπιβαρυνθῇ ἐτησίως μετὰ 1 1/2 ἑκατομμύριον μόνον, ἀφοῦ δαπανᾷ ἤδη 2,700,000 ἐτησίως χάριν τοῦ χαρτίνου νομισματοῦ, — ἀλλὰ θὰ ἐκλείψῃ τελείως εἰς τὸ μέλλον πᾶς φόβος νομισματικῆς ἀνωμαλίας. Μία ἔκκλησις πρὸς τὸν τύπον και τοὺς εἰδικούς, δημοσιευθεῖσα εἰς τὸ «Ἐμπρός» τῆς 25 ληγοντος, ἀποτελεῖ εἰσαγωγὴν ἀληθῶς εἰς συζήτησιν ἐπὶ τοῦ σοβαρωτάτου αὐτοῦ θέματος.

Εἰς τὴν σελίδα 43 βλέπουν οἱ ἀναγνώσται μᾶς τὸν «κόμητα Ὀλιβέρθε», τὴν περίφημον εἰκόνα τοῦ Βελάσκειθ. Ὁ κόμης Ὀλιβέρθε, ὁ πανίσχυρος ὑπουργὸς τοῦ Φιλίππου Δ' τῆς Ἰσπανίας, ἦτο φίλος και προστάτης τοῦ μεγάλου ζωγράφου. Ἡ προσωπογραφία αὐτῆ ἔχει ἐκτελεσθῇ κατὰ τὸν πρῶτον ἢ Σεβίλλιανόν τρόπον τοῦ καλλιτέχνη, παριστάνεται δὲ εἰς αὐτὴν ὁ Ὀλιβέρθε κρατῶν μαστίγιον, τὸ ἐμβλημα τοῦ ἀξιωματοῦ τοῦ ὡς κομιστᾶν. Τὸ καλλιτέχνημα αὐτὸ, ἀνήκον ἄλλοτε εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ ἰσπανικοῦ οἴκου τῶν Ἀλταμίρα, τελευταίως δὲ εἰς τὸν Ἀγγλον συναγματάρχην Χόλφορδ, ἐπωλήθη πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἰς τὸν Ἀμερικανὸν πολυεκατομμυριούχον Χάντιγκτον ἀντὶ μυθώδους ποσοῦ—2,000,000 φράγκων! Δι' ἕνα ἄλλον πίνακα τοῦ Βελάσκειθ, τὴν «Ἀφροδίτην μετὰ τὸν Ἐρῶτα», ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἀγγλίας εἶχε πληρώσει 1,125,000, διὰ νὰ τὸν ἀγοράσῃ και τὸν φυλάξῃ εἰς τὴν Ἑθνικὴν Πινακοθήκην τοῦ Λονδίνου.

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Εἰς τὸν κ. Πέτρον Ροῦμπον ἀνετέθη διὰ τῆς οἰκογενείας Ἀθηνογόνους ἡ ἐκπόνησις σχεδίου μνημείου οἰκογενειακοῦ, τὸ ὅποιον θὰ στηθῇ εἰς τὸ νεκροταφεῖον Ἀθηνῶν. Τὸ σχέδιον δημοσιεύομεν εἰς τὴν πρῶτην σελίδα τοῦ τεύχους αὐτοῦ. Ὁ καλλιτέχνης εἶναι ἄξιος θερμῶν συγχαρητηρίων. Κρίσιν ἐπὶ τοῦ ἔργου θὰ γράψωμεν προσεχῶς, κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου.

Ἡ Καλλιτεχνικὴ Πινακοθήκη τῶν Ἀθηνῶν φαίνεται ὅτι θάποκτησῃ ἐπὶ τέλους τὴν κατάλληλον στεγὴν. Μονώροφον εἰδικὸν κτίριον θὰ κτισθῇ ἐντὸς τοῦ περιβόλου τοῦ Πολυτεχνείου πρὸς τὴν ὁδὸν Τοσίτσα. Τὸ σχέδιόν του εἶναι ἤδη ἐτοιμὸν, τὰ δὲ ἔξοδα διὰ τὴν οἰκοδομήσιν του θὰ καλυφθοῦν μετὰ χροαυτικῶν δάνειων 150,000 δραχμῶν, τὸ ὅποιον χορηγεῖ ἡ Ἑθνικὴ Τράπεζα. Διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ δανείου διατίθενται οἱ τόκοι τοῦ σχετικοῦ κληροδοτήματος Ἀβέρωφ. Τοῦ ἴδιου κληροδοτήματος τὰ μέχρι τοῦδε περισσεύματα—δρ. 55,000—θὰ διατεθοῦν ἐπίσης διὰ τὸν ἴδιον σκοπὸν.

Ἡ Γλωσσικὴ Ἐταιρεία Ἀθηνῶν προεκήρυξε νέον διαγωνισμόν πρὸς συγγραφὴν πραγματείων διὰ τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν. Αἱ πραγματεῖαι θὰ εἶναι δεκταὶ μέχρι τέλους Νοεμβρίου 1910.

Ἡ Πρυτανεία τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου προκηρύσσει τὸν πρῶτον Κόντιον ἀγῶνα θέμα «Ἡ Ἱστορία, ἦτοι ἡ γένεσις και ἡ χρῆσις τῶν γραμματικῶν ὄρων τοῦ Πλάτωνος και τοῦ Ἀριστοτέλους μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Λατίνων ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως». Χρόνος ἀποστολῆς τῶν πραγματειῶν μέχρι 10 Ἀπριλίου 1911.

Ἰδιωτικὴ καλλιτεχνικὴ ἐκθεσις 30 περίπου νέων ἔργων τῆς ζωγράφου κ. Θαλαίας Φλωρᾶ Καραβία ἤνοιξε πρὸ ἡμερῶν εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν.

ΤΑ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΑ ΝΕΑ

Ὀκτωβρίου 11. — Ὁ Δήμαρχος Ἀθηναίων Μερχοῦρης μονομαχεῖ ἀναμικτῶς μετὰ τὸν Δημοτικὸν Σύμβουλον Τουφεξῆν.—Ὁ ἐκ Συρίας ὁμογενὴς Κιλδάνης ἀπέθανεν εἰς Ἀίγυπτον ἀήσους 20,000 λίρας ὑπὲρ τοῦ ἔθους.

12.—Θορυβῶδης συζήτησις εἰς τὴν Βουλὴν διὰ τὰ δικαστήρια ποῦ... δὲν καταγοῦνται. Ὑποβολὴ νομοσχεδίου στρατολογίας.

13.—Δημοσιεύονται τὰ Διατάγματα τῆς παρατήσεως τῶν πριγκίπων ἀπὸ τὸν στρατόν. Τὸ Κρητικὸν ζήτημα ἀναανεῖται εἰς τὸν ζέον τύπον ἐν σχέσει μετὰ τὴν ἐκκαθάρισιν τοῦ σώματος ἀπὸ τοὺς γέρους ἀνωτέρους.

14.— Πάλιν φόβοι κρίσεως. Ἡ Πύλη ἐβεβαίωσεν ἐπισήμως τὸν Πατριάρχην ὅτι τὰ ἐκκλησιαστικὰ πρόνομα διατηροῦνται. Ἐδῶ, νομοσχέδια περὶ ὁδοποιίας και μεταλλείων. Ἐδολοφονήθη ὁ ἀναμορφωτῆς τῆς Ἰαπωνίας πολιτικὸς Ἴτο.

15.— Οἱ ναυτικοὶ μᾶς διατυπώνουν τηλεγραφικῶς τὰς ἀπαιτήσεις των: φημί πὸς ἐτοιμᾶζον κίνημα.

16.— Τὸ κίνημα τοῦ Ναυτικοῦ δυστυχῶς ἐξεργάγη. Ἀρχηγὸς του ὁ υποπλοίαρχος Κ. Τυπάλδος ἰδὼν ὅτι ὁ Στρατιωτικὸς Συνδεσμος δὲν υἰοθετεῖ τὰ αἰτήματα τῶν δημοφρόνων συναδέλφων του, ἠπειλήσε νὰ τὰ πάρῃ μετὰ τὸ σπαθὶ του. Προληπτικὴ ἐνέργεια τῆς Κυβερνήσεως ὅπως τὸν συλλάβῃ ὁ ἀστυνομος, ἀπέτυχε. Μεταβὰς ὁ Τυπάλδος εἰς τὸν Ναύσταθμον, ὅπου ἀπὸ τὸν Αὐγουστον ἦτο διορισμένος διοικητῆς τῆς Ὑποβρυχίου Ἀμύνης, ἔθεσεν ὑπ' ἄμυνον τὸν «Κανάρην» και 5 ἀντιτορπιλικά, ἔχον δὲ βοηθούς 19 ἄλλους ἀξιωματικούς, ἐξήγειρε τὰ πληρώματα, ἠχμαλώτισε τὸν ναύαρχον Βουδούρην και ἔγεινε κύριος τοῦ Ναυστάθμου. Τὸ ἀπόγευμα ἐδοκίμασε μετὰ τ' ἀντιτορπιλικά νὰ ἔλθῃ εἰς Πειραιᾶ πρὸς παραλαβὴν τροφίμων ἄλλ' εἰς τὸ Κερατσίνι τοῦ ἀπέφραξε τὴν διόδον ἢ θωρηκτῆ Μοῖρα, ὑπὸ τὸν I. Μισούλην. Νομίζω ὁ Τυπάλδος ὅτι οἱ ἀξιωματικοὶ ταύτης θὰ τὸν ἠκολούθουν εἰς τὸ κίνημα, ἐξήγησε, λέγον, τὴν παραδοσιν τῶν θωρηκτῶν, κ' ἐπειτα ἐδοκίμασε νὰ ἐκβιάσῃ τὴν διόδον. Συνεκροτήθη ἀληθινὴ

ναυμαχία εἰς τὸ στενὸν τῆς Σαλαμίνας ὁ σπολιτικός τῶν στασιαστῶν ὑπεχώρησε μετ' ἡμῶν· ὁ ναύται ἐφο-
 γεύθησαν καὶ 4 ἐπληρώθησαν τὸ ἀντιτορπιλικὸν

Κ. Τσακάλδος

«Σπενδόνη» ἔπαθε σοβαρὰς βλάβας. Ἡ πρωτεύουσα ὑπὸ τὸ κράτος βαθείας συγγι-
 σεως ὁ στρατὸς ἐκκίει καὶ καταλαμβάνει τὴν παραλίαν ἀπὸ Φαλήρου μέχρι Ἐλευ-
 σίνος. Ἀλλεπάλληλα τὰ πα-
 ραρτήματα, καὶ ἀλληλοσυγ-
 κρουόμενοι ἀπαίσιον φῆμαι.
 Ἡ Βουλὴ διέκοψε τὴν συνε-
 δριάσιν τῆς.

17.—Τὸ κίνημα κατεπνίγη. Περιεργοτάτας λεπτομερείας γράφον αἱ ἐφημερίδες· μία ὅβλις ἐκρήμισε τὴν πρόσω-
 ψιν τοῦ Ν. Νοσοκομείου ἐν ἀντιτορπιλικὸν ἐπέρας τὸν

Ἰσθμὸν κ' ἐφθασεν εἰς Κόρινθον, ἄλλο εὐρέθι εἰς Πόρον. Οἱ ἀρχιστασιασταὶ μετ' ἑνὸς Τυπάλδου ἐπὶ κεφα-
 λῆς ἐξηφανίσθησαν τὴν νύκτα, ἀποβιβασθέντες εἰς τὴν παραλίαν τῶν Μεγάρων. Μερικοὶ συνελήφθησαν· ἄλλοι προσήλθον καὶ παρεδόθησαν ἐνεργοῦνται ἀνα-
 κρίσεις· θὰ δικασθοῦν, ὡς φαίνεται, εἰς τὸ Κακουγε-
 γοδικεῖον.

18.—Μία παρηγορία εἰς τὴν τόσῃ συμφορᾷ· ἡ Κυβέρνησις ἐσυμφώνησε τὴν ἀγορὰν μεγάλου εὐδρό-
 μου θωρηκτοῦ, 10,118 τόνων, νεωτάτου οὐστήματος ἀπὸ τὰ ἰταλικά ναυπηγεῖα Ὀρλάνδου τὸ νέον θωρη-
 κτὸν θὰ ὀνομασθῇ «Ἀβέρωφ».

19.—Ὁ Τυπάλδος, ὁ ὑπαρχηγὸς τοῦ Δεμεσίτιχας καὶ 7 ἄλλοι ἀσύλληπτοι ἀκόμη φῆμαι ὅτι κατώρθω-
 σαν νὰ φύγουν πέραν τῶν συνόρων· ἄλλοι φῆμαι ὅτι δὲν θὰ καταδιωχθοῦν δικαστικῶς· ἄλλα διαψεύδονται. Ἡ Βουλὴ συνεδριάζει· ἔκτακτα μέτρα διὰ τὴν φρού-
 ραίαν τῆς· ἄλλα συζητήσεις διὰ τὸ κίνημα δὲν γίνεται.

20.—Ἐξακολουθοῦν αἱ ἀνακρίσεις, ἡ καταδιώξις τῶν φυγάδων καὶ ἡ ψήφισις τῶν νόμων.

21.—Συνελήφθησαν τὴν νύκτα 4 σύντροφοι τοῦ Τυπάλδου εἰς Πλατανιά, παρὰ τὴν Τανάγραν. Ὁ ξένος τύπος φαίνεται. Ἡ Ρωσσία εἶχε, λέγουσιν, προτείνει ξενι-
 κὴν κατοχὴν τοῦ Πειραιῶς, ἀν' ἐγενικεύοντο αἱ ταραχαί·

22.—Συνελήφθη τὴν νύκτα, σχεδὸν ἐντὸς τῆς πόλεως, εἰς τὴν ὁδὸν Κηφισιάς, ἐρχόμενος νὰ παρα-
 δοθῇ, ὁ Τυπάλδος μετ' ἑνὸς ἀνθυποπλοίαρχου Δημούλην. Ἀντιπευθαρχικὸς πυρετὸς μετὰ τῶν πληρωμάτων τοῦ ναυτικοῦ· λέγεται ὅτι οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματικοί,

ἔχοντες συμφωνοῦς τοὺς ὑπαξιωματικούς, ἐτοιμάζον ὑπόμνημα κατὰ τῶν κατωτέρων· φῆμαι ὅτι συνέβη σύγκρουσις εἰς τὸν Ναυστάθμον.

23.—Καὶ ἰδοὺ, ὑπεβλήθη εἰς τὴν Βουλὴν τὸ νομο-
 σχέδιον περὶ ὅριου ἡλικίας τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ Ναυτικοῦ, ἀκριβὲς ὅπως τὸ ἐξήτουσαν οἱ στασιασάνα-
 τες! Οἱ συλληφθέντες καὶ φυλακισθέντες ἀπειλοῦν ἀποκαλύψεις.— Νομοσχέδια νέας διοικητικῆς διαρρέ-
 σεως, διὰ τὰ προσόντα τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων κτλ.
 — Συνελήφθη καὶ ἄλλος ἀξιωματικός.

24.—Ὁ Σμολένσκις προάγεται εἰς ἀγιστράτηγον. Ἐξακολουθοῦν αἱ ἀνακρίσεις διὰ τὸ κίνημα τῆς 16. Μία ἀνακοίνωσις τοῦ Στρ. Συνδέσμου διὰ τὰ δημο-
 σιενόμενα ἀπὸ μερικῆς ἐφημερίδας, ὡς προκλητικὰ σοβαρῶν συνεπειῶν, προξενεῖ ἐντύπωσιν.

25.—Δύο ἀπὸ τοὺς στασιαστὰς ἀξιωματικούς, ὁ Δεμεσίτιχας καὶ ὁ Κοκλιαλέξης· μένουσιν ἀκόμη ἀσύλλη-
 πτοι. Εἰς τὸ Ληξούρι συλλαλητήριον τῶν Κεφαλληνῶν διαμαρτυροῦνται διότι χαρακτηρίζεται προδότης ὁ Τυπάλδος, πρὶν ἀκόμη δικασθῆ.

ΗΜΕΡΟΒΙΟΣ

ΜΙΚΡΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Μ. Φ. Τσατάλτζα. Ἐπιτρέπεται μόνον διὰ τὰ λογο-
 τεχνικά. Τὰ σταλέντα ἐδόθησαν.— Γ. Α. Πολύπιθανὸν νὰ γείνη καὶ τὸ ἐρχόμενο καλοκαίρι ἡ τακτικὴ ἐκθεσις τῆς Ἑλλ. Καλλιτεχνικῆς Ἐταιρείας εἰς τὸ Ζάππειον. Ἐπὶ τοῦ παρόντος ὁ Σύνδεσμος τῶν Συντακτῶν προ-
 αγγέλλει τὴν πρώτην του καλλιτεχνικὴν ἐκθεσιν εἰς τὰς αἰθούσας του, εἰς τὴν ὁδὸν Σταδίου· ἡ ἐκθεσις θάνοιξη τὴν πρώτην Δεκεμβρίου καὶ θὰ διαρκέσῃ 10 μόνον ἡμέρας· ἡμέραι παραλαβῆς ἔργων ὄρισθησαν αἱ 15, 16 καὶ 17 Νοεμβρίου.— Θ. Θ. Μόναχον. Ἐλή-
 φθησαν· θὰ σᾶς γράψωμεν.

ΠΡΟΤΟΜΗ ΤΟΥ ΣΩΛΩΜΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Τῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν «Παναθηναίων»
 — ἀδεία τοῦ Ὑπουργείου —

Ἐκ προηγουμένων εἰσφορῶν . . . Δρ. 2.473.35

Τὸ ἀπαιτούμενον ὄλικόν ποσὸν εἶναι 3,500 περίπου. Ὑπολείπονται περὶ τὰς 1,100. Καὶ τὸ ὑπενημιζόμενον εἰς ὄλους. Ὅσοι ἔξωσαν καὶ ζοῦν μετ' αὐτοὺς στίχους τοῦ ὑμνητοῦ τῆς ἐλευθερίας.

Αἱ εἰσφοραὶ στέλλονται εἰς τὰ γραφεῖα τῶν «Παναθηναίων», ὁδὸς Ἀριστοτέλους 35.

ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑΙ ΤΟΥ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΥ

«Πατέρις» — Ἀπὸ τὴν Βουλὴν: Πῶς συζητοῦν εἰς τὴν Βουλὴν (Πλήρης Ἐδοξία).

«Σκρίπτι» — Τὰ ἀπρόσπτα τοῦ νέου στρατολογικοῦ νόμου. Μία εἰδὼν ἀπὸ τὰ προσηγμένα στρατιωτικὰ... θεάματα.